KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

MODERN KÖLTŐK

* *

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

MODERN KÖLTŐK

KÜLFÖLDI ANTOLOGIA
A KÖLTŐK ARCKÉPÉVEL

* *

NÉMETEK

TETEMESEN BŐVITETT
MÁSODIK KIADÁS

RÉVAI-KIADÁS

MINDEN JOGOT FENNTARTUNK

Révai Testvérek Irodalmi Intézet R.-T. Nyomdája
Budapest V., Ügynök-utca 8.

NÉMETEK

ANNETTE VON DROSTE HÜLSHOFF

Annette von Droste Hülshoff bárónő 1797-ben született, ősei birtokán, Hülshoff-on, Westfáliában. Regényes környezetben nőtt fel, távol a világtól, az ősi kastély regényes emlékei között. Emberek közé alig járt, mert kisleánykorától kezdve betegeskedett és szülei óvták minden megrázkódtatástól. Hat éves korában írta első versét. Később tudományokkal és művészettel foglalkozott. Külső élettörténete, melyet adatokban lehetne megrögzíteni, alig van. Csöndes, reménytelen szerelmet érzett egy német költő — Levin Schückling — iránt, majd hogy elhatalmasodott rajta régi betegsége, a tüdővész, a bódeni tó mellett élt. 51 éves korában halt meg, 1848-ban. Sohase ment férjhez.

Droste Hülshoff a legnagyobb művészek közé tartozik. Érzésvilága gyengéd és álmatagon lágy, de eszközei férfiasak, kemények, nyelve merész és egyéni. Úgy érezzük, ennek az eseménytelen életnek minden fojtott vágyát, finomkodó, öregkisasszonyos érzékenységét s mélységes szenvedését is — hiánytalanul — átmentette művészetébe. Költészetében élte ki magát, igazán. Elisabeth Glück írja róla: „Drostet a legnagyobb német költőnőnek szokás nevezni. Úgy rémlik, ez a korlátozott dicséret nagyon is szerény, föltétlen dicsérettel szeretném őt illetni s minden országok és korok legnagyobb költőnőjének nevezném, mindazok között, kikről tudunk." Ez a megállapítás közel jár az igazsághoz. Eredetiségben aligha vetekedhet vele költőnő. Megfigyelései döbbentően találóak, nyelve ma is eleven valóság, formái páratlanul változatosak. A német katholikusok nagy tisztelettel övezik őt, mert

a német vallásos lírában úttörő szerepet vállalt s a katholicizmus szellemies és légies finomságát csodálatos versekben szólaltatta meg.

MUNKÁI. Das geistige Jahr (1851). Összegyűjtött versei Gedichte (Universal-Bibliothek).
Verseiből fordított: Vajthó László (Német antológia).

ÁLMATLAN ÉJ

Lehunyt a nap, bíbor-komoly
pompába s a hullámtaréj
hegyén jött a bús ködgomoly,
a csillagtalan éj! —
Távolba messze zaj zizeg —
most üt tízet.

Az élet ámolyog, lassan motozván,
az ágyasházak most csukódnak ép;
görény sunyítva illan a csatornán,
és a padlás gerendájára lép,
álmos üsző bóbiskol el mogorván,
ló rúgkapál az istállóba még,
liheg-piheg, alélva fáradottan,
majd elterül petyhüdt, bús hassal ottan.

Hogy illatoz az orgona,
mily kábítón, mily áthatón,
az ablakon oly zordon a
fák rajza, innen láthatom.

A mutató előre megy!
most tizenegy.

Ó csoda-éber szender, álomélet,
átok vagy áldás, fájó, jóleső —
harmat csókolta lázassá az éjet
és a homály mint permeteg eső
hűsíti az orcámat, majd megéled
a függöny-állvány és hintázva nő
a padlaton a címer a magasban
mint polyp úszik, imbolyogva lassan.

Agyamba zúgó vér kering!
Föntzajt hallok, alattomost,
recseg a kis asztalka, ing,
mint hogyha kulcs nyitná ki most.
Virraszt a fürge óra — már
éjfélre jár.

Mily szellemhang ez? Gyöngén, félve lebben,
mint amikor megzizzen a pohár,
most visszafojtott sírás búg a csenden,
s az orgonák panasza szálldogál,
tompábban, a könnyektől édesebben,
viaskodik a vágy, a bús, sovár, —
ó fülemile, ez nem éber ének,
így csak álmukba sírnak a szegények.

Most kő gurul és hull a máz,
reng a torony, a rozoga,
manó zörömböl-kaparász,
gyors szélrohamtól mozog a

fa lombos árnya mindenütt; —
és egyet üt.

Hogy váltakoznak a felhő-gerezdek!
Mint lámpa, sírból kél elő a hold
s a kék-acél utcán a fénye reszket,
az orgonákra lágyan lehajolt,
minden levélkét szikrákban feresztett,
az ablak rajza nyoszolyámra folyt,
s a sápatag sugártól levetítve,
a ráma közt a lombárny puha csipke.

Aludni vágyom csöndesen,
míg rám lehel a hold, a szűz,
s a suttogó gallyat lesem,
vérembe tűz, a lombba tűz,
fülembe dal és tompa nesz, —
két óra lesz.

És egyre tisztább ez a drága dallam,
a kedves és a csengő nevetés.
Daguerreotypek rajzolódnak halkan
a paplanomra s mind olyan mesés,
fényes hajat látok, dús omlatagban,
mint fénybogár tündöklik a szem és
lassan, szelíden nedves kék lesz immár
s egy szép fiú ül csöndbe lábaimnál.

És föltekint, lelkes beszéd
nézése, soha ily szemet,
játszódva nyujtja a kezét,
majd visszarántja és nevet;

kakasszó, az órám felel,
hármat ver el.

Hogy felriadtam, ó te drága pajzán
kép tovatüntél, mint a terhes éj!
Szürkül az ég, magát köddel felajzván,
nem szikráz a harmat se, a kevély
ezüstös holdnak rozsda van a pajzsán,
és dünnyögés kel az erdőkbe, mély,
az eszterhéjon fölcsivog a fecske,
halkan, lidérces mély álomba esve!

Az udvaron száll a galamb
és a hajnaltól részegebb,
kakas kukorít és alant
vackán mocorog már az eb;
istálló nyílik, döng a légy —
az óra négy.

Már ég kelet — ó nagy virradti tűz te!
Hogy terjed-gerjed, minden énekel,
a lanka és az erdő, összefűzve,
az élettől gyöngyöt dob a kehely,
a kasza csörren, sólyom száll, a büszke
pagonyban fölzeng a friss kürti jel,
és mint a jéghegy olvad el az álom
a lángoló és perzselő határon.

HEINRICH HEINE

Heinrich Heine 1797-ben született Düsseldorfban. Életrajzi adatai, melyek különben közismertek, röviden összefoglalva a következők: Szegény zsidó családból származott, elvégezte a gimnáziumot, aztán kereskedői pályára szánták, melyhez semmi hajlama sem volt. Gazdag nagybátyjának, Heine Salamonnak támogatásával a bonni, göttingai és berlini egyetemre járt, ahol jogot tanult, nyelvészeti és bölcseleti előadásokat hallgatott s ügyvédnek készült. 1825-ben kitért a keresztény vallásra. Aztán abbahagyta tanulmányait, Londonban, Münchenben, Olaszországban élt s 1831-ben Párizsba költözött, mely rá is — mint sok más költőre — nagy és varázsos hatást gyakorolt. Itt feledni igyekezett régi szerelmét, unokahúgát, Amáliát, s a német nehézkességet és vaskalaposságot. Poroszországból száműzték őt szabadelvű állásfoglalása miatt, s mint emigráns, cikkeket írt a francia kormány megbízásából, melyekért 4800 frank évi díjat kapott. Ezért a németek még ma sem tudnak megbocsátani neki. 1848-ban hátgerincsorvadás támadta meg, ágyba döntötte, a „matrác-sír"-ba. 1851-ben elvette feleségül Mirat Matildot. Halála előtt beleszeretett Selden Camillába, s hozzá írta — Mouche — utolsó, gyönyörű verseit. Költői hírnevét 1827-ben alapította meg a „Buch der Lieder"-rel (Dalok könyve), kis, pár szakos, bensőséges és elmés, finom és kesernyés dalaival, melyek az akkor divatozó, szélesen hömpölygő költemények között éppen egyszerűségükkel, csöndes voltukkal keltettek feltűnést. Egyszerre világhíressé vált, az irodalmi érdeklődés és harc középpontjává, s az maradt élete végéig, sőt halála után is. Halála előtt

HEINRICH HEINE

írt versei: Letzte Gedichte (Utolsó költemények) a modern versköltészet érdekes remekei közé tartoznak. A német közvélemény Heinet Goethe után a legnagyobb lírikusnak tartja.

Jelentőségét lemérni szinte lehetetlenség. Alig élt költő, ki ilyen egyetemes hatást gyakorolt korára és nemzetére s az egész világra, a XIX. századon végzetesen otthagyta nyomát, mely még ma, a XX. században is érezhető. Azt lehet mondani, hogy testté és vérré vált költészete, mellyet a modern ember egyidőben öntudatlanul szívott magába s gondolatai és érzései rejtett csatornákon futottak el a föld minden népéhez és költőjéhez. Kezdetben Petőfire is hatott, de hatása egész nyilvánvaló Endrődi Sándorra, az olasz Stecchetti-re (Modern Költők III. kötet) és a spanyol Becquer Gusztávra (Modern Költők III. kötet). Ennek az általános népszerűségnek egyik oka nagy művészi értékén kívül az, hogy ő a szerelem költője. Párizsi sírja a montmartrei temetőben ma is zarándokhelye a fiataloknak. Újabban az impresszionista és szimbolikus költészet háttérbe szorította őt s hatása mintha megcsappant volna. Kiélezett, csattanóra járó dalocskái ma már nem mondanak annyit nekünk, mint apáinknak és anyáinknak, s az új-német irodalmárok erősen bírálgatják, nem politikai szempontból, mint a multban, hanem tisztán művészi szemszögből (Karl Kraus: Heine und die Folgen) és inkább prózáját olvassák. Ennek a hangulathullámzásnak azonban minden nagy költő alá van vetve. Heine halhatatlansága eleven valóság.

MUNKÁI. Első teljes kiadás, Hamburg, 1861. Heinrich Heine sämtliche Werke (I—IV.) Lipcse.

Heine verseiből nagyon sokan fordítottak, egyidőben majdnem minden magyar költő átültette nyelvünkbe egy-két versét. Petőfi Sándor volt egyik első fordítója, de fordított tőle Szász Károly (Szász Károly műfordításai I.), Spóner Antal (Heine válogatott költeményei, 1894), Reviczky Gyula, Radó Antal. Endrődi Sándor úgyszólván egész életében foglalkozott vele s lefordította a Dalok könyvét (1892), az Északi tengerről szóló verssorozatot és nagyon sok más versét. Pásztói-Platthy: Heine-műfordítások (1907), Ten-

ner Pál: Heine-dalok, Császár Imre: Heine költeményei (1910). Fordítói között megemlítjük még Bodrogh Pált (Idegen költők), Karinthy Frigyest, Vajthó Lászlót, de hangsúlyozzuk, hogy a névsor korántsem teljes.

IRODALOM. Ignotus (A Hét 1899, 50. sz.), Leipnik Nándor: Heine (Magyar Géniusz 1899, 50. sz.), Londesz Elek: A Dalok könyve (Pesti Napló 1899, 345. sz.), Bodrogh Pál: Heine (Ország-Világ 1906, 9. sz.), Sebestyén Károly: Heine és a zsidóság (I. M. I. T. évkönyve 1914), Heller Bernát: Heine hatásainak egynémely nyomai Arany János műveiben (Nyugat 1920 április 15 — május 15).

SZONETT

Én nevetem a bárgyú, bamba népet,
Ki mint a borjú az arcomba bámul.
Én nevetem a rókát, aki szépet
Hazudva szaglász, orvul és galádul.

Én nevetem a majmot, aki képet
Mutatva tolja föl magát birául,
Én nevetem a gyávát, aki tépett
Bosszúval les ránk a sötétbe, hátul.

Mert hogyha boldogságunk már a porba
És összetörnek minket és levernek
És kincseink a lábunknál hevernek

És a szívünk vonaglik eltiporva,
Mit összezúzott a baj és a jaj,
A vigaszunk a szép és vad kacaj.

1849 OKTÓBERÉBEN

Nem fújnak a kemény szelek,
Csönd van megint az otthonunkba;
Germánia, a nagy gyerek,
Örülhet a karácsonyfának újra.

Családot játszunk — s ami több,
Az a kedélyünk ne ijessze —
A békefecske visszajött,
Fészket rak csöndesen a házereszre.

Holdfénybe ring erdő, folyam,
Nyugodt, szelíd párába látom;
Csak néha durran komolyan —
Lehet, kupán lőtték egyik barátom.

Tán fegyver volt kezében és
Elfogták a szegény bolondot
(Nem minden ember oly merész,
Mint Flaccus, ki jókor kereket oldott).

Dörög a táj. Egy ünnepély,
Vagy tűzijáték, Goethe-ünnep! —
Sontag a sírjából kikél,
S mellette víg rakéta tüntet.

Itt Liszt, a Franz, de ő okos,
Él s nem fekszik véres-fehéren,

Nem ölte meg horvát, orosz
Magyarországon, künn a csatatéren.

Lehullt a végső bástya is,
Magyarország vértől piros már —
De Franz sértetlen, a hamis
És a szablyája szekrényébe rozsdál.

Franz él s majdan mint hősi agg,
Csatáról szól, remegve, gyengén,
Késői unokáinak:
„Hejh, hogy forgattam akkor harci pengém!"

Ha hallom ezt a szót: magyar,
Szűk lesz a német plundra rajtam,
Zúg és dörög a zivatar
És trombiták harsognak harci zajban!

A lárma lelkemig rivall,
A régi-régi hősi monda,
Vasból való, vad harci dal —
A Nibelungok hullnak a porondra.

A hősi sor is ugyanaz,
Ódon regék, oly ismerősök,
Új név, de régi a panasz,
Mert ők a „bajnok és a büszke hősök."

Önekik egy bús végzet int —
Zászlójuk a szélben dagad bár,

Bukik a hős, szokás szerint
És győz az állati erő, a barbár.

Lám az ökör elérte, hogy
Szövetségese lett a medve —
Szegény magyar vigasztalódj,
Ránk még gazabbak estek fenekedve.

Azok humánus bestiák,
Akik kiszívják a te véred.
Tudod, kik tettek ránk igát?
A farkas, a disznó s a ronda véreb.

Mind ordít és röfög, ugat,
Úgy bűzlik ez a sok hatalmas,
Nem állom undok szagukat —
De csitt, beteg poéta, hallgass.

EDUARD MÖRIKE

Eduard Mörike 1804-ben Ludwigsburgban született. Tübingenben lelkészkedett, majd Württemberg több városában, végül 1843-ban végleges állást kapott, Kleverschulzbachon. Boldogtalan családi életet élt, sokat betegeskedett. 1875-ben halt meg Stuttgartban.

A sváb költői iskola tagja, s Uhland, Schwab, Kerner, Hanff és Hölderlin társaságában legjelentékenyebb. Életében csak kisebb sikereket ért el. Igazi, el nem múló értékét pár évtizeddel ezelőtt fedezték föl, mikor az új német líra bontogatni kezdte szárnyát, s azóta egyik legnépszerűbb német költő. Csodálatos, fojtott bensőség, arányos szépség, templomi áhítat van verseiben.

MUNKÁI. Gedichte (Költemények). „Gesammelte Schriften" (Összegyűjtött munkái IV kötetben).

Verseiből fordított: Rózsa Ferenc, Szőcs Géza, Vajthó László (Német antológia).

SZEPTEMBERI REGGEL

Még ködben alszik lenn a rét
s az erdő lombja, halkan:
De nézd, foszol már fátyla szét,
meglátod édes, kék egét,
s a lanka hömpölyögve ég
a lenge, langy aranyban.

CHRISTIAN FRIEDRICH HEBBEL

Friedrich Hebbel Wesselburenben született 1813 március 18-án, Holstein hercegségben, Dániában. Szegény kőműves gyermeke. Négy éves korában iskolába küldik. Elemi iskolai tanítója adja neki szegényes könyvtárából az első szellemi táplálékot. Tengődő apja már tizenkét éves korában kőművesmunkára fogja a fiatal és álmodozó gyermeket. 1827-ben meghal apja és ettől kezdve kalandos úton-módon próbál szabadulni nyomasztó helyzetéből, a kis elmaradt fészekből. Mint ő maga írja: hol arra gondolt, hogy színésznek áll be, hol egy hírneves íróhoz folyamodott, máskor pedig egy fiatal muzsikussal akart világgá menni, de egyik terve sem sikerült és csak nyolc esztendő mulva, 1835-ben költözhetett Hamburgba. E nyolc esztendő alatt sokat tanult és lírai egyénisége kifejlődött. Vidéki lapokba és egy párizsi divatlapba írogatott verseket. Hamburgban csak egy esztendeig marad. Egy év mulva utazni megy. Heidelbergben jogi előadásokat hallgat, nem sokáig. Tovább utazik, Münchenben három nyomorult évet tölt. Sokat foglalkozik Goethe és Shakespeare drámáival. Verseket, novellákat irogat. 1838-ban meghal édesanyja, vágyódik vissza Hamburgba és kedvenc kis kutyájával 1839 telén útnak is indul. Hamburgban megint nyomorúságban él, míg végre 1840-ben szinrehozzák első sikert ért drámáját „Judith"-ot, 1842-ben adja ki először kötetben a verseit. Királyi ösztöndíjat kap, mely lehetővé teszi, hogy Párizsba utazzon. 1845-ben Bécsbe megy, ott véglegesen megtelepszik, megházasodik, elvesz egy színésznőt. 1863 december 13-án meghal.

Hebbelre úgy tekintenek, mint az uj német dráma előkészítőjére, aki a naturalizmus útvesztőjéből új magaslatokra vezette a drámát és a szimbolizmus útját egyengette. „Hebbel szerint — írja Alfred Kerr — a jelentős cselekmény jelképes cselekmény." Erősen lírai vérmérséklet. Becses és érdekes naplója tele van lírai forgáccsal, meleg, ideges és különös ötletekkel, melyekből gyakran sarjadztak versek. Ezeket az ötleteket sokszor viszontlátjuk drámáiban és egyéb írásaiban is.

MUNKÁI. Hebbels Werke I. rész Gedichte (Theodor Poppe kiadása, Berlin).

IRODALOM. Balázs Béla: Hebbel Frigyes pantragizmusa (Philologiai Közlöny 1908), Balázs Béla: Hebbel (Nyugat 1909), Kundt Ernő: Hebbel Frigyes (Uj Élet 1912), Feleki Géza: Judith (Szinjáték 1910), Gyulai István: Hebbel Frigyes (Renaissance), Bálint Lajos: Hebbel (Magyar Hirlap 1913 március 13), Barabás Ábel: Hebbel Frigyes (Budapesti Szemle 1913).

Hebbel több versét magyarra fordította Miklós Jutka.

A SÍR

Egyszerre ástam, ástam,
Míg testem izma bírt:
Ájult lidércnyomásban
Ástam egy csúnya sírt.

Bódulva vágyakoztam
Édes jutalmamér,
Mert tudtam, hogy a munkám
Végén köszönt a bér.

Fáradt karom lecsüggedt,
Elkészültem vele
És vágytalan-sötéten
Hulltam magam bele.

CONRAD FERDINAND MEYER

Conrad Ferdinand Meyer 1825 október 12-én született Zürichben. Apja történetíró. Meyer jogot tanult, de magánúton szenvedélyesen foglalkozott történelmi tanulmányokkal. 1857 és 1858-ban Párizsban és Rómában élt. Olyan kitünően beszélt és írt franciául, hogy sokáig habozott, nem tudta eldönteni, franciául vagy németül írjon-e. Csak férfikorában lépett fel. Érett írásai a német elbeszélő próza remekművei. Conrad Ferdinand Meyert Gottfried Kellerrel vetik össze: Meyer az arisztokrata, Keller a demokrata, Meyer a művészebb művész, Keller az emberibb. Küzdenie sohase kellett a kenyérért. Nyugodtan és teljesen a művészetnek adhatta minden idejét és erejét. Halála előtt való éveiben többször elborult az elméje. 1898 november 28-án halt meg.

Meyer nemcsak elbeszélései által hírneves. Verseiben ugyanazt a finom tárgyilagosságot, öntudatos tartózkodást bámuljuk, mely prózáját örökéletűvé teszi. Mégse hűvös versek ezek: tartózkodása lírai, tárgyilagossága az új líra legmagasabb célja felé mutat. A német modern verskölteszet őse Meyer. Mint lírikus az örökkévalóság távlatából nézi önmagát és a világot.

MUNKÁI. Zwanzig Balladen 1867 (Húsz ballada), Romanzen und Bilder 1871 (Románcok és képek), Gedichte 1882 (Költemények).

IRODALOM. Conrad Ferdinand Meyer nyelvéről és stílusáról (1910, Kner kiadása).
Több versét magyarra fordította György Oszkár, Kéri Pál (Nyugat), Vajthó László (Német antológia) és Vargha Gyula.

HALOTTAK KARA

Mi néma halottak örökre csatázunk,
hatalmas a sírban a mi sokaságunk.
Mi szántjuk a földeket és ti arattok,
suhintva a rendet, emelve a sarlót,
és mind, ami kezdet, örökbecsű munka
a földi kutakba ma átzubog újra,
szívünk gyülöletje, szerelme szünetlen
még lüktet a földön a lázas erekben
s mit felkutatánk, a tudás hegyi ormán
a földi futás közepette ma kormány
s hódít a zenénk, a dalunk meg a képünk,
babérkoszorúzva halottan is élünk,
keressük a célt ma is, éjbe törődünk,
mi sír miriádjai! Térdre előttünk!

MÉG EGYSZER

Még egyszer a hegyre ki, fürge legény —
Hogy habzik a csermely, a víz csupa fény
És villog a hó a tetők peremén.

A déli, az északi szél idedül,
És fönn az orom tetején elegyül.
Merengek a régi időn egyedül.

CONRAD FERDINAND MEYER

Ó friss hegyi lég, üdítő lehelet!
S te vérszínű rózsa a szikla felett,
Kunyhó, min a füst koszorúja remeg —

Szétoszlik a köd, a nehéz, keserű,
Már éled az ég, kinyílik a derű
És szárnyal a fényben a saskeselyű!

Keblébe szívem viszi föl-föl a sas,
Az ég közelétől olyan sugaras,
Borzasztja, deríti a büszke magas —

De ott a vadász, ime látom is őt,
A szürke tetőkön a szürke lesőt,
Épp most emelinti magasba a csőt.

Nem szállok a völgybe, úgy éget a láz —
Most küldd a golyót ide, bérci vadász!
Boldog vagyok! Épp a szívembe találsz!

AZ ÚTI SERLEG

Tegnap, hogy az ócska szekrényt fölnyitottam a homályban,
Mit apám adott még, úti serlegemre rátaláltam.
És míg halkan dudorászva vén porát letisztogattam,
Úgy rémlett, a bérci szellő babrál zuzmarás hajamban,
Úgy rémlett, zsendül a pázsit, mint ifjúi álmaimban
S minden csermelyek csobogtak, melyekből hajdanta ittam.

MENEDÉKHÁZ

Ott, hol az út kanyarul, alacsony hegyiház a lakásom —
Posta se jő ide már, végre magam lehetek.
Ablakomon figyelek ki az alkonyodó levegőbe,
Semmi nesz! A harkály fönn a fenyőn kalapál.
Könnyű iramlással fut a réteken át az evetke,
Hancurozik vidoran; itt a szabadba nagy úr.
Jaj! De mi zaj riadoz? Mi süvölt a magasba: „Merénylet!"
„Bismarck még haragos!", „Holnap a pápa fogad!"
Mért ez a hír? Ni az ablak alatt egy csésze fehérlik!
Reszket a drót huzala, zizzen a villamos ár,
Mint a nagy emberiség testében a lelkes ütőér,
Völgyöleken, hegyen át hordja a lázas időt.

SIRÁLYOK

Fönn a gőgös, szürke szikla mellett
víg sirályok csöndesen kerengtek,
lengő szárnyon büszke lég-királyok,
hófehér úton kevély sirályok,
s lenn a mélybe, zöld tengerhabokban
a vén sziklacsúcs bókolt nyugodtan
és borzongtak a szárnyak fehéren
és csatáztak villogón a mélyen.
És a víz a kék ég sok hajósát
oly híven tükrözte lebegőben,
hogy a vízben és a levegőben
egybeolvadt álom és valóság.

Megriadtam, most vettem csak észre,
a Való s Visszfény milyen rokon
s félve kérdtem ott a partokon,
a szárnycsattogó zavarba nézve:
És te? Szárnyakon röpül-e tested?
Vagy tükörkép vagy, csalóka festett?
A lelked csak színes ködbe illan?
Vagy tüzes vér forr-e szárnyaidban?

A RÓMAI KÚT

Felszökken a víz s átfolyik
a márvány-csésze öblibe,
túlcsordul most a második
s vizét zuhogva önti le;
megtölti ez a másikat
s már víz pezseg a mélyiben
mindegyik vesz, mindegyik ad,
árad s pihen.

ÉJI HANGOK

Múzsa, szólj a bús zenebonáról,
mely csiklandja álmatlan fülünket! —
Most az ebek kedves csaholása,
aztán az órák zajos ütése,
aztán a halászok párbeszéde,

aztán? Semmi, csak a láthatatlan,
végtelen csönd szellemzenéje,
mint a fiatal mell pihegése,
mint a mély kút messze mormolása,
mint a tompa evezőcsapások,
mint az álom nesztelen jövése.

ÚJÉVI HARANGZÚGÁS

A morajlás a levegőn átszáll,
hajladoz a szélben, mint virágszál.

Csendbe csengő, halkan tovahangzó
és dagad a mélyből új harangszó.

Végtelen sok, mint a szél s a pára!
Nincsen partja és nincsen határa.

DETLEV VON LILIENCRON

Báró Detlev von Liliencron 1844 június 3-án született Kielben. Liliencron testestől-lelkestől katona volt. Hadnagyi napjaira szívesen gondol vissza: „Ó, hadnagyi időm! — írja. — Az a vidám frisseség és délcegség, az a sok kedves barát és cimbora, az a sok rózsás nap, az a keménnyé acélosodott kötelességérzet és szigorú önfegyelem!" Szerette hivatását. A porosz hadsereggel együtt harcol Ausztria és Franciaország ellen. Mint kapitány sok helyen megfordul. 1889-ben kezd írni, s ekkor már kész művész. Első verseskönyve nagy feltűnést kelt. Természetért rajongó, egészséges, vidám versei az utánzókkal és finom utánérzőkkel szemben visszahatás. Ami azonban ma természetes, akkor idegenszerű volt és ezt a jámbor és friss optimistát „dekadens"-nek keresztelték el. Verseskönyvei egyre növekvő hatást gyakoroltak. Költői hírneve tetőfokán Münchenben lakott. Később visszaköltözött szülővárosába, évekig élt Hamburg mellett, nyugodt, boldog életet. 1909-ben halt meg.

Detlev von Liliencron származására nézve északnémet. Az északnémet pusztaságokat, az északnémet lelket, a katonaélményeit festi. 1879-ben — a német líra megújhodása korában — tűnt föl és a németek őt tekintik az első kifejezetten modern költőnek. Tárgyai még régiesek, sok diákos humor és kedély van bennük (ez különösen huszonkilenc énekes eposzában és emlékirataiban nyilatkozik meg), de már észreveszi a nagyvárost és a hétköznapokat a költészet zománcával vonja be. Szempontjai nem magasak: az egész életről nincs különösebb mondanivalója. Egy-egy mozzanat ragadja meg, igen

erősen: impresszionista. Gondolkozása alig különbözik a német katonatisztekétől: az érzése azonban egy költőé és szeme, friss látása egy művészé.

Nagysága abban volt, hogy egyszerűen látott. Majdnem mindent észrevett. Engedelmesen és szelíden hullottak szemébe a tárgyak képei és torzítás nélkül mutatta. Egy befogadó, aki mégis alkot. Költő, aki szelíd médiuma a világnak. Nem átformáló, továbbfejlesztő és magyarázó, csak újraalkotó. Békés tükör a szeme és nem domború, vagy homorú lencse. Amit lát, frissen, egészségesen a papírra veti, nem torzítja el érzékein. Olyan kedély, mely a külső világról nyugtató híradásokat kap, mását annak, ami előtte van, nem töpreng, hanem mosolyogva vesz tudomásul életet és halált. Az élet? Előttünk van. A halál? Eljön értünk. Minden egyszerű. Nincs jelkép és probléma. Csak szemünkkel láthatunk. Költészete a szem költészete.

Nem érezte magát feltétlenül és mindig költőnek. Bölcs mosolygással nézte a verseit, a művészet fáradságát, kedvesen játszotta a műkedvelőt, mert tudta, hogy a rímeken kívül soksok minden van még a világon. Vannak elfinomult idegű művészek, kik annyira magukba mélyednek, hogy fejük felett összecsapnak az álmok hullámai. Ő nem ilyen. Az élet nagy és gazdag. Látása is katona-látás. Nagy távolságokat ölel át egy tekintettel. Egy képet rögzít meg a maga durva mivoltában. Pontos, határozott, néha aggályos. A „vers libre"-t nem ismeri. Kerüli a különködést és a nőies illatszert. Sorai katonásan marsolnak előre. Néha a katonabanda ütemére emlékeztet verseinek muzsikája. Még a csinnadrattát is kihallani. Egy bohókásan jó rím úgy csap bele a hangulatba, mint a cintányér csörömpölése, vagy a nagydob. Szereti a mestervágást. Verekedő, kackiás, bátor. A kétségbeesése már szitkozódás. Öröme hurrá-kiáltás.

Az új német irodalom vele kezdődik s vele epocha — az átalakulás kora — zárul be. Évtizedekig volt zászlótartója a küzdelemnek s szerencsésen össze tudta hangolni a multat a jövendővel és a harckiáltásokat régimódi, kissé öreges kedvességgel tompította. A süllyedő bárkáról minden kincset át-

DETLEV v. LILIENCRON

KÖNYV-TÁRA

mentett a Stürmerek modern gőzösére. Higgadt bölcsesség és kiábrándult tudás gyakran kisért költészetében. De nem szégyelte szíve természetes és gazdag melegségét. Még a könynyet se titkolta, becsülethez is juttatta. Családias, hosszú estékről, napfényes szüretekről, háborúkról, hagyományokról, ősökről újhangú eclogákat írt. Innen az a fűszeres zamat, mely minden versében az ódonság és újszerűség, a tegnap és ma testvéresüléséről, de mindenekelőtt az ő áthidaló, békítő munkájáról ad hírt.

Övé volt majdnem minden, ami a legújabbaké. De övé volt a humor és a patriarkális kedély utolsó aranya is.

MUNKÁI. Adjutantenritte 1884, Gedichte (Költemények) 1889, Der Heidegänger 1891, Neue Gedichte 1893, Ausgewählte Gedichte 1896, Poggfred 1896, Kampf und Spiele, Kämpfe und Ziele 1897, Nebel und Sonne 1900, Bunte Beute 1903, Balladenchronik 1906. Összes munkái nyolc kötetben 1911-ben jelentek meg.

IRODALOM. Gerő Ödön: Liliencron (Pesti Napló), Kosztolányi Dezső: Jegyzetek Detlev von Liliencronról (A Hét 1909).

Versfordítói: Babits Mihály, Barát Menyhért, Faith Fülöp, Franyó Zoltán, Honti Irma, Kiss Arnold, Kún József, Lányi Sarolta, Lányi Viktor, Meskó Barna, Ormos Ede, Rédey Tivadar, Szilágyi Géza, Telekes Béla, Vajthó László.

A KAMCSATKAI KÖLTŐ

Tűrj. Légy a bánatod ura,
Ez a keserű pilula.

Csak mondj le, gyüljön a piszok,
Gúnyoljanak a kóficok.

Ha sírsz, hogy gyatra, rossz a koszt,
Néped még kenyeret se oszt.

Kétségbe estél s azután
Csúfolnak és néznek bután.

„A publikum, a publikum!"
Majd ő fog megsegítni, bumm.

„A kritikus, a kritikus,"
Milyen öröm, mily égi juss.

„Haló porodba hódítasz."
Patvarba, gyönyörű vigasz.

„Király a költő mindahány."
Míg él bohóc e bús hazán.

Száz év multán — megeshet ez —
Jön egy tanár és fölfedez.

Lesz fecsegés és locsogás,
Hogy mily mesés és mily csodás.

Dicsérnek, szidnak egyaránt,
A koporsóban ez se bánt.

És bár a világ lelkesül
S imád a néped, istenül.

A föld alatt már gyönyörű
Simára rágicsált a nyű.

És kérdik, sírod hol vagyon,
Bedőlt, besüppedt por-halom.

Így szenved a költő, szegény,
Kamcsatka hímes mezején.

SZICILIÁNOK

KORATAVASZ AZ ERDŐSZÉLEN

Tar fák között csereg-bereg a szarka,
Szajkó csacsog és a vidék föléled.
Egy citrom-pille, a szelet hadarva,
El-visszaszáll, úgy karikáz fölébed.
Az ölyv sunyít, hol ing az ekeszarva,
Vadul lecsap, örülve egerének.
Nevet az ég, a bimbós és a tarka
S zsong a mezőkön a husvétos ének

KÉTFÉLE SORS

A mi utunk szétágazott mogorván
És másfelé lejt életünk vidéke.

Zászlót raboltam én csatáim orrnán,
Tiéd a föld s minden nyugalmas éke.
Most ősi kastélyodban aluszol tán,
De senkisem kérd engem, pihennék-e.
A szél visz téged, engemet az orkán,
Legyen enyém a harc, tiéd a béke.

KIS EMLÉK

Fúljon meg a város a hóviharban,
Mit bánom én, langy csöndben ülhetek benn.
Csak rémlik ép, ajtóm kilincse kattan
És macskatalpon a kedves belebben.
Mellemre ugrik, csüng nevetve rajtam,
Én összerettenek, vadul-ijedten.
Fehér foga villog, kacag zavartan
S arcán a hó még olvad a melegben.

A HARC VÉGE

Mard össze a fogad, mert harc a részed,
S csapj az „Élet"-re, e vad óriásra.
Csak rajta! Fegyvert s légy mindég merészebb,
Ki gyáva, annak vereség a társa.
Előre hát! A poklokat idézzed,
Harapj, ha karcol küzdők harci nyársa.
Csak türelem! Végül szeded a mézed
S zizeg fölötted kerted régi hársa.

VADÁSZAT UTÁN

Pilledten, szomjasan, lesülve, lustán,
Az erdei korcsmába benyitok.
A falra lógatom sapkám s a puskám,
Tálat keres kutyám és inni fog.
Az özvegy a söntésre dől le — bús tán —
Az alkonyi fényben merő titok,
De elfordulva mosolyog felém,
Mennek, ketten maradtunk, ő meg én.

SÍRIRAT

„Mint télidőben az ordasok a szánt,
Úgy üldözött árkon-bokron az élet."
S ott álltam én, az áldozatra szánt,
Az ordas nyelve reám feketéllett:
A rágalom, irígység, a falánk
Kajánság jött s oldalt a legsötétebb,
Halk macskatalpakon és hallgatag,
A sunyi pletyka szaporán szaladt.

NYÁRI ÉJ

Távol hegyekre vágta le a mennykőt
A felleg és elvitte a vihart.
Sovány gebéken bús parasztsereg jött,
Az aratók daloltak esti dalt.
A gőzölő tetőkön csendesen nőtt
Kék oszlopok lég-rácsa és kihalt.

Most itt az éj, kóválygog a bagoly,
A lomb alól egy bús citera szól.

ACHERONI BORZONGÁS

A seregély vörös bogyókat csipked,
  Már aratásra zeng a hegedű,
De jő az ősz, ollóval, s kertjeinket
  Levágja és hideg lehelletű
Erdőkbe komoran jelen a víz meg,
  Mellette targallyak és gyenge fű,
S a vízen álmosan átvisz a komp,
Oda, hol a csönd némasága kong.

MUTATÓK A ‚POGGFRED'-BŐL, MELYET A KÖLTŐ TARKA-BARKA ÉPOSZNAK NEVEZ, HUSZONKILENC ÉNEKBEN

ÖTÖDIK KÁNTUS: A KIS FITE

Örök borúján árva életünknek
  Van egy kastély, neve Chateau d'amour,
Körötte rózsák és nárciszok ülnek,
  Mesés a táj, mereng a lágy azúr.
Ezer lobogó leng itt — bíbor ünnep —
  Mint amikor a szívünk lángragyúl.
S éjjel, ha kékelő a hegy, a pázsit,
Márványtornácán Érosz hahotázik.

Párok a lépcsőn, édes mélabúban,
  Fölöttünk a kis Amorett repül,
A lugasokon hallgatag ború van,
  Az ormain ezüst felhőcske ül,
Száz hegedűről zsong az éjbe Schumann,
  Minden teremből, mézes énekül.
És lovagok, sötét páncélba vertek,
Őrzik az aranyos és drága kertet.

Fitének hivták... Hópihék borongva
  Megzörgetik ott künn az ablakot!
Egy új hasábot a parázshalomba,
  Hadd mondja nékik: tágasabb amott.
Jaj, szét ne dúlja az orkán goromba
  Zajjal nyugalmam, e lágy hab-lakot.
Nyájas derű árasztja el szobám most,
Az tol az álmaimnak puha vánkost.

Fitének hivták... Édes, csöppnyi állat,
  Mért épp te jössz most, harminc év után,
Sok nő közül mért téged invitállak,
  Mért téged hoz a rózsa-óceán,
Mit általúsztam hejje-hujja vágynak
  Dacával én, vad férfi, vad tusán.
Mondd, mit akarsz? Talán szívemre nyomnád
Szegény fejecskéd? S én áhítozom rád?

Fitének hivták... Soha egyszerűbben
  Nem kezdődött eféle kis regény.
Én lovagoltam a tüzes derűben,
  Sarlóval állt a tarlón a szegény.

Ő sorba rakja kévéit, derülten,
Én meg reátekintek könnyedén.
Még azt se tudtam, észrevett-e, ért-e?
De a szívem már vágyott vágyva érte.

Mi a szerelem? Fényes, égi csiliag,
Mely fölvilágol, hirtelen csoda?
Emlékezés, mely olykor a szívig hat,
S lelkünkbe csöppen messze mákonya,
A héj kipattan, édes magot ingat
S alélt leszel ízétől, tétova?
Nem. Jó vagyok neki s ő nékem. Ennyi.
Az égi lajtorján mennyekbe menni.

Mi a szerelem? Lázas herce-hurca,
Bujtó sietség, mely lángokra szít.
Az első csók forró és titkos útja
A villogástól a zivatarig.
Recseg a rengeteg, zihálva-zúgva
Fakad a rügy és már a vége itt.
Ami következik, kopott, unalmas.
Polgári bástya, hogy nyugodtan alhass.

Mi a szerelem? Jőjj szívemre, asszony,
Reám hajolsz szelíden s én reád.
Megcsókolom kezed, amely virrasztón
Lebirta az életszörnyek hadát.
Legjobb barátom, vígaszom, malasztom,
Ki lankatag lelkemnek enyhet ád,
Ha haldoklom s a kín parázsa éget,
Ezt gügyögöm majd: köszönöm tenéked.

Mi a szerelem? Tomboló, egyetlen
Nap életünkben, a sötét megyén.
De jaj, csömör kiséri csak, kegyetlen.
Egy sóhaj: ejh, nem gondoltam meg én.
Akárhogy is papolsz nekem, te lelkem,
A Böske kedves, ám unott egyén.
Változatosság kell. És nem merednek
Rád rémei a lelkiismeretnek?

Fitének hivták... Ó te csöppnyi, drága,
Orcád olyan vékonyka, sápatag.
Már este átkaroltál, csókra vágyva,
Kedveske tündér, karcsú lányalak.
A lóherén égett a hold világa,
Jőjj a szívemre, hisz úgy vártalak.
S mint hogyha régen vágytál volna én rám,
Épp úgy nyomtad fejed mellemre, némán.

Jut-e eszedbe még, édes, piciny nő,
Hogy bujdosunk sok messze városon,
Ó vad-vidám, szerelmetes keringő,
Dalunk az erdők fáin átoson,
És minden a kívánságunk szerint jő!
Poggfredbe csuktalak el titkosan,
S míg szenderegsz selyembe, nyoszolyádban,
Te zársz el engem, akit én bezártam.

Most itt teremsz nálam, csodás teremtmény,
Tekinteted hideg, fagyos derű
Száll fátyolodból, itt vagy szeretett lény?
Dacos, ijesztő, furcsa, önfejű,

Lázad növekszik, egyre gerjedezvén,
A hallgatásod babonás, de hű,
Tán egy beteg csillag adott a földnek,
Az tündököl oly vészesen fölötted.

Emlékezem, tavasz volt, tompa, nedves,
Madárdalok epedtek, lángolók.
Damaszk-tőrömmel játszottál, te kedves.
Mi járt eszedbe, mily tilos dolog?
Villanva fölkelsz: ferde-vad szemed les,
S a tőrt ezüsttokjába betolod,
Aztán reám bandzsítasz, mint az éjjel,
Egy gyilkos égő, tébolyult szemével.

Felcsendül egy gyors, gyermekes kacajka
S borzadva fogtam meg a két kezed,
Gonosztevő! mutasd, nincs vér-e rajta
S mondd, a szíved ki ellen vétkezett?
Ki így tekint, az bűnös, sanda fajta,
Szívemre sandítottál téveteg.
„Hát el a tőrt!" kacagva fölkiáltasz
És már is egy virágcsokorba szállt az.

Korsómba hullt, amelybe rózsa lángol,
Sárgák övedzik lágyan a pirost
És eltakarva a színes virágtól,
Megbújik a halál szerszámja most,
Mint kincs pihen és tarka sátorán oly
Pompázva izzik minden pici rost.
Te meg nyakamba dőlsz; és mint a csermely,
Zokogsz-zokogsz, langy, csevegő könnyekkel.

Fitének hivták... Nincs sehol se mása,
Ma sem feledtem szürke-bús szemét.
Lágy szöghaját se, az volt a szokása,
Átfogta a nyakam, a szende-szép,
Az éke egypár pirospöttyű zsázsa,
Mely színeket hajított szerteszét.
Ily képeket egy festett, Lionardo.
De láttam egyszer: vad volt és kavargó.

Hamburgba a lófuttatásra mentem,
S künn a gyöpön — volt még számomra hely —
Pénzt tettem a kicsiny lovakra menten,
Nekem a játék örökös delej,
Nem is „spóroltam" teljes életemben.
De hát megadtam árát végre, hejh:
Ötven pfennig maradt zsebembe szépen,
Reggel segít majd bankárom, remélem.

Pezsgőt is öntöttem föl a garatra
S jártam vígan az utcákon, hahó,
Oly könnyedén, gondoktól sem maratva
(Épp hármat üt) és látom a fakó
Hajnalban a várost, telt kassza, gyatra
Nyárspolgárnép van itt, beefsteak-faló.
Minden főváros kusza, összevissza,
Mikor a virradat fényét beissza.

A hidak és folyó fölött komorlott
A házak váza — mostan épülők —
Mint minarétek, vagy hatalmas ormok;
Egy gyár kopácsol, messze zaj sürög,

Felhők csapatja rózsásan tolong ott
S bőg a hajón vadul a gőztülök.
Egyszerre éles szél rohan, a nap kel,
Csömörre, fáradt búra jó konyak kell.

Különb gyönyör van-e? Aztán a fürdő,
Végül aludni, amíg itt a dél.
Milyen alélt vagyok! A kába, sürgő
Jeu megviselt ma. A föld véginél
Messzebb van Poggfred s oly közel. A hű nő
Mért nincsen itt, ki csak érettem él?
Aki szerencsés csókba, szerelembe,
Veszt. Álom ez? Mi? Most én emelem le?

Egy éjszakai kávéházba tértem
S forgott a zagyva, tarka-barka bál!
Selyemfiúk nyüzsögnek itt sötéten,
Hadács, besúgó, szárnysegéd, ki *ál,*
Egy orfeum-ripacs lézeng a térben,
A hadnagy úr civilbe diskurál,
Ég tudja, hogy kerültek ők e földre,
Vígan tanyáznak, hölgyekkel karöltve.

Szemben velem egy nő, márvány-kisasztal
Előtt, mellette a lovag vagyon,
Vagy hatvan éves, vén és lomha arccal,
Nyakkendőtűje egy egész vagyon.
Ily csúnya pondrót ily tündér vigasztal?
A rózsa árnyékán a ronda gyom.
Megvette a nőt, ára van a tűznek,
Ez a világ: öröktül fogva üzlet.

Szörp- vagy bőrügynök, gondolom magamba,
Mit bánom én, hozzája nincs közöm.
Inkább a nőt szemlélem, aki anda
Tekintetet lövell reám s özön
Tüzet dobál, ránézek csók-sugallva,
Édes varázskörébe költözöm.
Lelkünk-szívünk izzott és forrva-forrott
S az agg előtt laktunk szerelmi tort ott.

Időközönként egy lopott mosolyka,
Ért engem és én is sokat tudok.
Reám kacsint a nő, tüzes gomolyba
Fetrengek és már rajtam a hurok.
Kérdéseket tesz, szívem ostromolva,
Mind mély titok és én vagyok urok.
A szerelem-bog a nyakamba rebben,
S csak ötven pfennig kuksol itt, a zsebben.

Most végre int. Fölkelnek s íme mennek.
Sarkukba. Mit? A kis pár összevész?
Az úr tovább megy. Mi baja van ennek?
Egy pillanat, még annyi sem, enyész.
Rossz éjszakája lesz az öregemnek!
Szálljunk kocsinkba, furcsa az egész.
Pironkodón kellett szemébe néznem,
S bevallani, hogy nincsen semmi pénzem.

A nő kacag s mint két egymásba ömlő,
Egymás után vágyó sovár folyam,
Mint tűzpatak, vagy duzzadt-öblű tömlő,
Mely szétfakad, vágyunk egész olyan.

Megfulladok! Kiált a meggyötört nő,
Ég és pokol tusakszik komoran.
Kényelmesen kocog kocsink az utcán,
Rímelj reá jobban te, hogyha tudsz tán.

Itt a lakása! Ah, milliom ördög!
Párducbőrök, bronzok, remek likőr.
Forró lemezről lágyan füstölög köd,
S orrodba csap a Kiss-me-quick-Odeur.
Amire vágysz, az itt mind testet öltött,
Semmit se nélkülöz a joli coeur.
S a hódító hölgy hajlékán felejtem
Poggfredet s jaj a kis Fitét — elejtem.

Egy hétig így feledtem kis Fitémet,
Aztán ocsúdom a Vénuszhegyen,
El a varázstól, nyűgzött lelkem éled,
S Aphrodite vadássza a kegyem,
Nem futhatok, ő sír és méla, révedt,
Én kérlelem, irgalmasabb legyen.
Gyakran fogadkozom: Patvarba, holnap
Véget vetek a kis parázs-viszonynak.

Aztán, mikor elmondtam néki este,
Hogy indulok okvetlenül haza,
Tekintetem kérdezve-kérve leste,
Ment, visszatért s egy borzöld és laza,
Görög köpenyből bomlott ki a teste
És villogott csodálatos nyaka.
Holló-hajában ékes drágagyöngy ül,
Szívem, agyam, erem forr a gyönyörtül.

Zsámolyra ült és úgy hajolt előre,
Mellé rogyok és újra leigáz.
Simítja a hajam, búcsúzva s dőre
Vak szenvedés ront rám, sötét gigász.
Nem álom ez? A kedves régi tőre?
Felszökkenek, megront az éji láz.
Mert az ajtóban, Aphrodite, ott áll
A kis Fite s fehérebb a halottnál.

Nézd, rajta van paraszti viganója,
Mint a mezőn, azt viseli megint,
Kezében a tőröm — borzalmas óra —
Játszik vele, most nékem egyet int,
Bűvölten állok, csak az isten ója,
A csillagokra kancsalul tekint.
Mint tigris ugrik nőmre, a görögre,
Egy perc s lehullik az vérben hörögve.

Fitének hivták... Hópihék borongva
Megzörgetik ott künn az ablakot!
Egy új hasábot a parázshalomba,
Hadd mondja nékik: tágasabb amott.
Jaj, szét ne dúlja az orkán goromba
Zajjal nyugalmam, e lágy hab-lakot.
Nyájas derű árasztja el szobám most,
Az tol az álmaimnak puha vánkost.

Fitének hivták... Édes, csöppnyi állat,
Mért épp te jössz most, harminc év után,
Sok nő közül mért téged invitállak,
Mért téged hoz a rózsa-óceán,

Mit általúsztam hejje-hujja vágynak
Dacával én, vad férfi, vad tusán.
Mondd, mit akarsz? Talán szívemre nyomnád
Szegény fejecskéd? S én áhítozom rád?

NYOLCADIK KÁNTUS: CSILLAGRÓL CSILLAGRA

A keselyű az életem unalma,
Éjjel hiéna, nappal keselyű,
A torka ásít, hogy mindjárt befal ma,
S én ásítok, mert minden keserű,
Nem is csodálnám, ha örvénybe csalna.
Mit énekelsz, Szirén, bús énekű,
Miért dalolod a halál danáit —
Ki nehezül vállamra, mint a gránit?

Felugrom és úgy meredek előre,
Megdermedek, állok, mint a cövek:
Bronz-színű kis zekét visel a dőre,
És rajta kék, boglár-csatos övet,
Gyémántos álom az övén a tőre,
A fénye hozzám surran és követ.
Lázálom? Honnan? Úgy beszél amint mi,
A szavait hűsen tagolva hinti:

„Nem ismersz? Most jöttem a Sziriuszból,
Hogy kisleányod nyomban elvigyem,
Kit földi csókotok a bűnre unszol.

Add nékem! Elloptátok írigyen!
Enyém lesz ő, erővel, minden áron,
Mert megparancsolták nekem, igyen."

Mit mondasz? Őrült vagy, szegény barátom?
Állj! S már is az ajtóhoz pattanok,
A rés előtt a karomat kitárom.

„Hozhatsz zsinórt, reteszt és lakatot,
Én kikacaglak tégedet, te gyáva,
És az, akit megérintek, halott!"

Benéztem a szemének bús fagyába,
S irtózatos! úgy rémlett, mintha két cső
Kígyózna hátra, mélyen az agyába.

Ha még tovább nézem, ez lesz a végső
Percem, de a térdemre leesem,
S hallom szavát, mely egyre árad és nő.

Reám hajol. Szívemnek vére sem
Mer folydogálni, a bíbor, a bolygó,
S hallom szavát, dalolni csendesen:

„Hogy lányod elhivom, az néki oly jó,
Az égbe röppen. És te küzködöl?
Borzongsz? Figyelj hát a szavamra, golyhó:

A föld csömörletes pöcegödör,
Nehéz verejték, sár és trágya piszka.
Semmitse ér, csak kínoz és gyötör.

Az élet: az jaj és baj, össze-vissza.
Hiszen tudjátok. Vágyatok el-el
Innen, hol a száj könnyek nedvét issza.

Szavunkra jajgatásotok felel,
És meztelen, bús karotok leverten
Nyujtjátok esdve az éterbe, fel."

Hallgattam. Hallgatott. A rengetegben
Bús sejtelem fuvallt át elhalón,
S arcába nézni most sehogyse mertem.

Tovább beszél s a szava borzalom,
Egyenként estek rám, akár a csöppek,
És beledermedt az egész valóm:

„Nem értek a vadállatoknál többet,
Ti emberek! Rongyházi csőcselék!
A kapzsiság a szívetekbe töpped.

Csak hatalom kell nektek és elég,
Aki szegény, mint disznó él a sárba,
S a gazdagé a fény, a nőcseléd.

E posványban serdüljön fel az árva?
Lányod miénk! Mert ő a kincs, arany.
Engedj! megyek! szobácskájába vár ma!"

Tovább lökött, megadtam így magam,
Acél-erőm, éreztem, letiporja,
Én, lenge árny, követtem hangtalan.

Az anyja szendergett már lanyha-tompa,
Adó szerelme szűzi templomán.
Csendesdeden folyt vérének bíborja.

Gyűrt ágyikóján könnyű, halovány
Csipkékbe látom lánykám pici testét,
Rózsás angyalka védi tétován.

A lány piheg. Ocsúdik és repes még.
Karját kitárja, vágyva, reszketeg.
A legpirinkóbb, édes, drága Fenség.

Talán biz az apjának integet?
Nem, meg se lát: Őt nézi, boldog isten,
A fényruhás és furcsa Herceget.

Keccsel hajol előtte meg a kincsem,
Utána kap s a férfi hidegen
Mellére fogja és egy szava sincsen.

A lányomat! Rám néz az idegen,
Nyakára kulcsolódik rózsa-ujja,
Nem — nem lehet — s elernyed idegem.

A kardomat! És hörgök, lázba fújva.
A győztes áll. Átfogni. Visszaránt.
Ráugrom — és lehullok róla újra.

Agyam a téboly fogja, mint a pánt,
Láncokba verve fekszem, halóványon,
Hiú a kérés, a harc egyaránt.

Az összes alvókat fölkiabálom,
Gyilkos! Segítség! Ébredj Anitám!
Megmentem őt, bár jönne a halálom.

De csöndesen halad a vad titán,
S nevet, hogy arcom fájó és haragvó,
Az anya alszik s álma lágy, vidám.

És közben eltünt lánykám és a rabló.

Soká feküdtem eszmélettelen,
Ez éjszakán, majd lassan fölocsúdtam,
És kinyitottam tágra a szemem.

Az ablaknál vigyázok elborultan.
Mit is tegyek? Fönn csillaghímes ég,
És messze fény remeg a Sziriuszban.

A lelkemen borzalmas nehezék,
Ha most repülni tudnék. Hol a tolvaj?
Tán megtalálom az erdőbe még.

Lihegve járok a hegyoldalon, jaj
Lélekzetem elful, itt egy gyepágy,
Két halvány márvány-szfinksz, befedve lombbal.

Két tujafa, az ága enyhe, lágy,
Távol keletről hozták ide, kedves
Haptákban áll mindkettő, égbe vágy.

Körötte törpe korlát, sűrű fenyves
Veszi körül, miként szilárd garád.
Hogy erre még a kósza szél se repdes.

Itten virrasztottam sok éjszakát,
E hely a rejtély és titok tanyája
És sok mulasztásért ér itt a vád.

A cipruson, szfinkszen tejszínű pára,
A téli holdfény élesen dereng,
Mit enyhít a bokor s a cserje fájva.

Egy furcsa fickó ül merengve lent,
A lábait keresztberakta szépen.
Ki vagy te? kérdem, mért e néma csend?

Ő vigyorog: „Ha tudni vágyol éppen,
Sürgönyhordó vagyok, nemes uram,
A csillagok közt loholok e téren."

Csillagsürgönyhordó vagy, csakugyan?
Röpíts az égbe, vigy hamar magaddal
A Sziriuszba! Mint a szél suhan.

„Csitt, monseigneur! A nyelved jaj de vagdal.
Oda csak holnap érek, édesem,
Sok dolgom addig, várj sorodra, halkal.

Az Óvatosság Csillagát veszem,
Előbb utamba, majd a Fecsegőkét,
S más csillagokat az éterbe fenn.

Ha várni tudsz s kissé lehülni főkép,
Veled teszem meg égi útamat,
S a Sziriuszra is kerül idő még.

De megfogadd, vidéki, jó alak,
Hogy az úton követsz majd csöndbe, tűrve,
S nem orrolsz, hogyha csillapítalak."

Megigértem, hogy enyhítem e fürge
Vágyam s keményen állom ezt a szóm,
Nem sürgetem, ha száguldunk az ürbe.

Máris repültünk, büszkén, szabadon,
Az Óvatos Csillagra felszökell ő,
Melynek körképét ím alább adom.

Zsákokba varrva lógtak itt a lengő
Gallyak hegyén a bűnös emberek,
S himbálta őket a langy, könnyű szellő.

A szájokon tiltó ujjuk remeg:
Hallgatni kell, örökre, mindörökre,
Csupa farsangi tréfa e berek.

Itt csüngött Moltke is, e kajla körbe.
Bölcs hallgatás köti az óvatost,
Máskép elveszti a versenyt, letörve.

E csüngés nékem unt és buta koszt,
Nincs maradásom szótlan népe mellett,
És vágytam innen más világba most.

A vezetőmet hajszolni se kellett,
A Fecsegőknek Csillagára ring,
Hol a fogak közt locsi-fecsi nyelvek.

Egy szög veri keresztül sorra mind,
Úgy, hogy e percben már senki se nyelvel,
Hallgatnak hebehurgya társaink.

Szivük tele méreggel és keservvel,
A szájukat most be kell fogniok,
És ajkukon egy árva szócska sem kel.

Titokszegők e furcsa kóficok,
Most vezekelnek. Menjünk gyorsan innen.
S a szárnya indul, rebben és riog.

Egy-kettő, célhoz érkezünk el, itt fenn
Szemünk elé egy nagy mező terül,
Hol házak állanak, egyforma stilben.

Mindegyik házban egy emberke ül,
Majd mind öreg, a férfi és az asszony
S az arcukon közöny, kelletlenül.

Az estbe néztek, búsan és virrasztón,
Mely haldokolva lassan lehajolt,
Elégedettség ül mindegyik arcon,

Szívükbe nincsen érzés, puszta holt,
Se gyűlölet és szeretet se lobban,
Még egy kis ábránd szózata se volt.

Tovább repültünk nyüzsgő csillagokban,
S tiszafás kertbe értünk azután,
Mely hűs tavaszban fürdőzött nyugodtan.

Gót bronz székekbe, melyeknek furán
Magas támlája felnyult, ült, szelíden,
Sok, végtelen sok kedves, ifjú lány.

Halottak voltak. A lágy ajak-íven
Gyönyör remeg. Tizenhat évesek,
S egy elnyomott sóhajtás sír a szíven.

Hajukra lágy mák-koszorú esett,
Boldog halottak, boldog altatója.
Csókon merengenek az édesek.

Itt látom a leányt, pünkösdi rózsa,
Mint kisdiák szerettem egykoron,
Koporsójába porladoz azóta.

Mint régen, úgy szendergett, álmodón
Kis egyszerű és ártatlan ruhában,
Érette égtem hajdan, lázkohón.

A homlokát az álomnál puhábban
Megcsókolom és tágra nyíl szeme,
S a karja átfog és karjába vágy van.

Lassan hanyatlott a pillája le,
A karja visszacsuklott és sötét lőn
Élettelen volt, bús, mint eleve.

Részvéttelen ösztönzött a kísérőm,
A könnyeimbe szólt az öntudat,
S továbbmegyünk az útunkon, sötétlőn.

A mélybe hullunk, hattyúk, vadludak
Között repülve: Ó, már itt a földgömb,
Hiéna-csillag most felénk mutat.

És a szelid ludak lármája földöng
A vadludak után: a bús ürön
Ez volt legelső testvéri köszöntőnk.

Hallják a hívást. Tombolás, üröm.
Sivár, kegyetlen, össze-vissza lárma,
S átok süvölt, alig-alig türöm.

A pára burka oszlik, szerteválva
És tompa fény sugára szálldogál,
Egy járda sok-sok apró utcalángja.

Aztán előttünk egy nagyváros áll.
Csömörletes bűz, bosszantó tetemszag
Csap fel reánk, kietlen és kopár.

Az új képet mostan szemlélhetem csak,
Vadság, gyilkosság, távol és közel
A vérem elsápad, szegény szivem vak.

El innen, az iszony már átölel!
Nem, nem birom e fájdalom tüzét, nem,
El innen, el, e szörnyű völgyből, el!

A zaj után csönd dermed észrevétlen,
Szállunk éjjel-sötét erdők fölött
Poggfred remeg fel csöndes pára-fényben.

A régi mentsvár, édes és örök,
Anita az ablaknál bús borúban,
Kezét tördelve sír és könyörög.

Látom haját lobogni szomorúan,
Az Istenhez leányunkért kiált,
Hallom a hangját, melybe szörnyű bú van.

A vad gomolyból vezetőm kivált,
És eltünik a sajgó, földi kínpad,
Szállunk, elhagyva a sebes sirályt.

Csodálatos csillagvilágok ingnak,
Mint tűzijáték és sebes kerék,
Tűzzel sodorva kóbor útjainkat.

Itten megállunk most egy percre még.
Iker csillag: ezen sok szűzi lélek
Remeg, ki jó volt, jámbor és derék.

Gyermekdeden szolgáltak a szegények,
Istenbe hittek, hivogatva „Őt"
Szivükbe tiszta, bölcs, nemes hit éledt.

Egymásba bámul álmatag szemök,
És meghajolnak és bókol a pálma,
Akárcsak egy-egy drága nő előtt.

„Have, pia anima" lelkük álma.
Új csillagon vagyunk, hol csönd honol,
És szürke eső hulldogál szitálva.

Az ember itt mind oly sötét, komoly,
Vonásukon szelídség és lemondás,
Öröm, vidorság nincs sehol, sehol.

A homlokuk a bánatuktól pompás,
Nincs több csalódás, ábránd, őrület,
Elmult a jaj, a baj, a földi rontás.

Aztán továbbmegyünk egykedvűleg.
E csillagon tanyáz a sok filiszter.
Ó, a sivár és podvás lelkűek.

Sör, politika, kártya. Mit se tisztel
E nép, ezek a semmiháziak,
S csupán a bárgyúnak jut erre díszhely.

Új csillag, rajta egy új égi had:
Ezek a földön mind, mind tönkrementek,
A bajvívások és tusák miatt.

Tört szárnyaikkal hulltak le a szentek
S átlőtt homlokkal látok itt sokat.
Mert útjuk állták aljas regimentek.

Hogy ismerem nemes panasztokat!
Sosem értettek titeket a barmok,
S megölt a csürhe, mely komisz, rohadt.

Isten szolgái, akik jót akartok,
Csak éljetek, itt zsandár nem kinoz,
És tiszta lángokat gyújt ez a csarnok.

Itt nem gyötör már többé semmi rossz,
A vad varangyok, a kontár művészek,
Járuljatok az ég kapuihoz!

A napotok dereng az éjbe, részeg
Bolygó, a Sziriusz. Hamar oda.
Tán visszaadja lányom e szent fészek.

Megérkezünk. Elámít a csoda,
Tündéri fénnyel ékes itt a reggel,
Ilyet a földön nem láttam soha.

A dombokon szivárvány-ív remeg fel,
Jön a menet: egy orrszarvún elől,
Imádatos, nyájas mosoly-szemekkel

A kisleányom. Jobbra-balra dől
Kezéből a virág, amerre járdal.
Hogy fölnevelte e lágy anya-öl!

Csodálatos nép megy a réten által,
Kék-zöld színekkel, cifra, mint a páva,
Beláthatatlanul sok-sok virággal.

Néztem lányom szemébe, bús fagyába,
S irtózatos! úgy rémlett, mintha két cső
Kígyózna vissza mélyen, az agyába.

Ha még tovább nézem, ez lesz a végső
Percem, de, jaj, megmentlek gyermekem,
A rém hiába acsarog fel és nő.

Az orrszarvúra ugrom! Végtelen
Várás! Tusa! Kacaj! Egy bús öröklét!
A tenger! A hercegnő! Jaj nekem — —

— — — — — — — — — —

Felébredek, a langyos kályha öblét
Érzem Poggfredben, künn a hó fehér,
S a szörnyű álmokat vadul ütöm szét.

Halotti csönd. Kapirgál egy egér,
A szél kopogtat, rázza künn az ajtót,
Bolond lázálom, egy batkát se ér.

Felugrom a székemből, és sóhajtok,
Egyszerre a másik szobába termek,
Az anya alszik, bámulom az alvót:

És karja közt ott szendereg a gyermek.

HUSZONNYOLCADIK KÁNTUS: A GYŰLÖLET

Az ellenségnek szól e vers-parancsom:
Dögöljetek meg fagyba, vízbe, tűzbe!
Botoljatok a sírba egy narancson,
Hajrázva nézem végig én, a büszke.

Az orrvérzésetek halálig tartson,
  Vitustánc rángasson, pokolba űzve!
Egy rocska moslék szájatokba dőlhet,
S nem bánom, egy tüsszentés is megölhet.

A gyűlölet Lucifer és Diána
  Fia és bátyja ő a szeretetnek.
Tüzes trónon kiáltok a világba,
  Te ronda dög, gyűlöllek és gebedj meg.
Ha a halálba kushadt, hát utána,
  Charon lapátjával még fejbe verlek.
Ezt (sajnos!) el kell rejteni gyakorta
S az óriás érzés így törpe-csorba.

A gyűlölet fönséges, szent a perce,
  Mikor cikázik, fölbizseg a posvány
S amint villámokat szór, ölve-vesztve,
  A földet is üdíti, letaposván.
De az „okosság"-tól e vad szekerce
  Eltompul és a kis harag oly ocsmány.
Bismarck szavát mondom kevély gyönyörben,
A nagyszerűt: „Egész éjjel gyűlöltem."

BÁL UTÁN

Atlaszcipős kis lábadat
Dugd a kocsiba, szentem,
Két paripánk zablát harap,
Hajtsál Johann, de menten!

Mint lankadt ibolyacsokor
Elszunnyad és reám omol
A drága, szőke komtessz.

Az éj ködös, egyadta sár,
Az égen egy piros csík.
Megrebben a bibic-madár
És a harmatba mosdik.
Száguldanak jó lovaink
S kökényszemével rámtekint
A drága, szőke komtessz.

Rétről a sarló hangja szól,
A gerle búg fel olykor,
Harapja a kocsink s csahol
A kuvasz és komondor.
Sütött a nap, zengett a fény,
Hogy Gretna Greenbe mentem én,
Én — és a szőke komtessz.

SZFINKSZ A RÓZSÁK KÖZT

A nyári kertbe némán nyúlik el
A hófehér szfinksz, a vad macskafajta,
Két rózsa — hószín, mint a gyolcslepel —
Talpát szelíden-huncutul kaparja.
A szörny hallgat, fásultan nézve fel,
Mint Ramzesz óta, szólni most se balga.

És néma, néma, mindig, nem felel,
Lenn verebek csipognak nagy csapatba.

MARECHAL NIELS

Nagy, sárga rózsa álmodott szomorgón
Márványívek közt, fekete koporsón.
Nem is tudom, ki tépte és ki hozta,
Ki volt a márványkoporsó halottja.
A koporsó sötét volt és kopár,
Mint karmos szfinksz az éjszakába dermedt,
A tengerből mint vérpiros korall
Szállt a sugár-pettyes, bús esti felleg.

DE SOKÁIG VÁRATTÁL MAGADRA

A rét kies.
Siess, siess.
Most hallani, hogy zúg a patak árja,
De nemsokára túlzengi a lárma.

Szivem, szivem,
Jőjj sebtiben.
Most még szűzi az erdő tiszta csendje,
De nemsokára zaj kavarja csengve.

A lombközön
Sugárözön.
Hol vagy te édes, drága, fürge, nyájas —
Magadra lányka már tovább ne várass.

Már győz a nap
S ő bágyatag
Kacag és hintázik a karjaimban,
És egy részeg, boldog pacsirta égre illan.

A VADKANOS CÍMER

Hollók, sötétlő rengeteg,
Hol csapzott tölgyek rengenek
S bárányka sose béget:
Király vadkannal ví csatát
S a sebzett vadkan visszavág,
Lesik, halál-e, élet?

De robban, mint a jaguár,
A haja borzad, a sugár
Henning a bokron áthat:
Különben hercegi cseléd,
Vadászinas, most közbelép
Segítni a királynak.

Jutalma kastély, tartomány,
Mit a király küld, a lován
Aranypiros szalag van.

Lovag tekint a címerén,
Sisakrostélyos s feketén
Kisért a szörnyű vadkan.

Évszázad mulik és suhan,
Mint perc. A párka lassudan
Fonalát szőtte-rakta.
A nemzetség most kis patak,
Most nagy folyó, mély s hallgatag,
Most habzó katarakta.

Most zátonyos. Beteg, kis ér,
Mit fáradt estbíbor kisér
S tovább enyész a dombról:
Tavaszi lombok közt busul
Egy kis, finom kegyelmes úr,
Ugyan mire is gondol?

Halál, a vén dzsidás-vitéz
Megfogja őt és kézbe-kéz
Gyorsan tovább sodorja.
A koszorút széttépi, hajh,
Kivész, kihal az ősi faj
S a címer lenn, a porba.

GUSTAV FALKE

Gustav Falke 1853 január 11-én született Lübeckben. Első versein még Liliencron hatása érzik, de később kibontakozik dús és egyéni tehetsége. Falke versei egyszerűek, mélyek és finomak: a népdalra emlékeztetnek. Bensőséges és kedves humorú költő, akinek különösen családi és balladai versei értékesek. Ifjúsági írásaiban szelíd kedély ragyog. Regényeivel nem ért el nagy hatást. A lírikus azonban sok kortársát túlélte. Jellemzően német költő.

Benzmann ezt írja róla: „Bensőséges és dallamos, rugékony és eleven, az érzéstől és művészi értelemtől életre keltett és átlelkesített összhang a lírája". Falke Hamburgban él.

MUNKÁI. Mynheer der Tod 1891, Tanz und Andacht 1893 (Tánc és áhítat), Zwischen zwei Nächten 1894 (Két éj közt), Neue Fahrt 1897 (Új utazás), Mit dem Leben 1899, Hohe Sommertage 1902 (Kánikulai napok). 1913-ban, hatvan éves születése napján öt kötetben megjelentek összes munkái.
Verseiből fordított: Gömöri Jenő, Zoltán Vilmos.

ÉVEK MULTÁN

Künn a mezőkön már sötétül,
a telt hold fázva kél,
a hallgató erdő ölébül
borzongva fúj a szél.

Egykor oly boldogan szerettem
az éjet, a magányt,
fukar napokra a szívemben
őrzöm még kincs gyanánt.

Most álmodom a régi álmot,
a halk ábránd kikel,
a vén fán szél sóhaja száll ott,
mozdul a régi hely.

Mennék, ki a mezőkre készen,
a régi úton át
és zárt szemekkel is megérzem
a holdfény mosolyát.

És szellői a hűvös éjnek
arcomba lengenek
s a régi csillagmécsek égnek
csüggedt fejem felett.

BRUNO WILLE

Bruno Wille 1860 február 6-án született Magdeburgban. Verseibe titokzatos bölcseleti gondolatokat csempész. A természet bámulója, hívő, rajongó, regényes lélek.

MUNKÁI. Einsiedler und Genosse 1891, Einsiedelkunst aus der Kiefernheide 1896, Offenbarungen des Wacholderbaums, Feldpredikt für Daheimgebliebene 1914, Andachten deutscher Dichter 1916.

IRODALOM. Verseiből fordított Vajthó László (Német antológia 1150—1400. Budapest, 1916. Singer és Wolfner).

CSÖND

Kulcsold össze
A kezed,
Míg a csöndet
Élvezed!
A hited véd,
Küzdj vele,
A szemed hunyd
Csendbe le.

Bármi jőjjön,
Elzuhog!
Meg se moccanj,
Légy nyugodt!
Büszke, csöndes
Sziklagát,
Min dagályok
Csapnak át.

Göndörödjön
Habra hab,
Szerteporlik,
Szétszakad!
Míg az orkán
Fenn csatáz,
Hallgat a nagy
Sziklaház!

Bármi jőjjön,
Elzuhog!
Meg se moccanj,
Légy nyugodt!
Ha az élet
Sebet ád,
Az öröklét
Vár reád.

Hogyha gyáva
Bosszú mar,
Felfeszít
Nehány cudar:

Tudd meg, hogy a
Szenvedés
Olvadó hó,
Elenyész.

Megrabolhat
Az idő,
Az öröklét
Békitő,
Ami elmult,
Visszatér;
Drága balzsam
Lesz a vér.

Mert a béke
Ölbe fog.
Álom, áldás
Vár legott.
Mosolyogj hát
Szeliden
Az öröklét
Öliben.

RÓZSÁK

Ó hogy parázslik a sebem,
A lángja lobban, lángja száll!
Ó jaj, mi történt én velem?
Jön értem a halál.

Igen! Egy szörny — az vitte el
Leányomat, emlékezem.
A szörny torkába nyúltam és
Az marta meg kezem.

Beteg vagyok... Elébem áll
Egy sápadt ember — oly szelíd.
Alázatosan mosolyog,
Mutatja sebeit.

És vére hirtelen kigyul,
Rózsállik és kacagva foly,
A kezein, a lábain
Ég a tüzes mosoly.

Az én sebem is kivirul —
Ujjongva fénybe öltözött,
Lombos, virágos ág feszül
Bús vánkosom fölött.

A rózsafényű lombokon
Angyalkám ül és énekel:
„A szeretet a korona,
És nincsen gyászlepel."

Ó lányom, édes gyermekem!
Most vagy igazán az enyém!
Bölcsővé vált a bánatom —
S elalszom benne én.

PAUL BARSCH

Paul Barsch 1860 március 16-án született Nieder-Hermsdorfban.

MUNKÁI. Auf Strassen und Stegen (Úton, útfélen) 1885, Fliegende Blätter 1889, Über der Scholle 1905.

DÉL

Se szó, se szél. A völgy pihen
a dél fehérlő fényiben.

A fű, bokor, virág felett
ólomnehéz álom lebeg.

Kibukkant ott a kábító
színorgiából egy kígyó.

Parázs-szemével messze néz,
úgy látja, mozdul a vetés.

Nem. A kígyó továbboson,
alszik a dél, tűzvánkoson.

Az álom ájulatja leng
és csend van újra, tompa csend.

ARNO HOLZ

Arno Holz 1863 április 26-án született Rastenburgban (Németország). Nagy és nehéz küzdelmei voltak az élettel. 1913-ban a születése ötvenéves évfordulóját ünnepelték és akkor kiderült, hogy Arno Holz hosszú írói pályája alatt alig jutott nagyobb összeghez, sokszor nyomorgott és éhezett. Egyszer be kellett állnia gyári munkásnak egy játékosboltba. Jubileuma alkalmából a németség rokonszenve megnyilatkozott iránta, de a kor és nagyváros költője ma is csak tengődik. Berlin mellett él.

Arno Holz a lírában a naturalizmust képviseli. Mint költő friss és jószemű; öntudatos; elsőrendű elméleti ember, aki sokat írt és gondolkozott a művészet mivoltáról. Évekig harcolt a szabad, rímtelen vers jogáért. Stílusérzéke pompás. Csalódásig híven tud írni régi korok modorában. Legjelentősebb könyve a „Buch der Zeit".

Erről a könyvről Szilágyi Géza így ír: „A kötet nem kis része ma már elavult... Mégse szabad igazságtalannak lennünk. A kötetnek, mint kortörténeti és emberi dokumentumnak, teljes értéke van ma is: az a hevülés, melynek tüze izzik benne, az az ifjú erő, melynek izmai dagadoznak benne, most is megkapja a kiégett szivűeket és petyhüdt húsúakat. Sok a kötetben a rétori pátosz; 1884-ben még közelebb voltak Herwegh-hez és a Bismarck-féle vasmarkú Ausnahmsgesetz idejében a suttogó szót nem hallotta volna meg senki. A szónoki reflexió gyakoribb, mint a költői képzeletből kibontakozó vízió. Azonban mindent egybevetve: a pátosz sokszor mély zengésű, mint a gordonka szava; a reflexióból nem egyszer

csillogó és szemfényvesztő élénkségű szellemesség mosolyog felénk. Olykor megállítanak bennünket fájdalmas érzéstől színezett, minden tendencia híjával levő, mégis minden kifejezett tendenciánál szuggesztívabb képek Berlin világvárosi proletárnyomorából. Végül pedig értékelnünk kell a bármely stílussal szinte fitymálva játszó, a legmakacsabb formákat erőlködés nélkül lebiró technikát is."

MUNKÁI. Buch der Zeit 1885 (A kor könyve), Phantasus 1898, Dafnis 1905 (Lírai portrait a XVIII. századból).

IRODALOM. Szilágyi Géza: Könyvek és emberek (Modern Könyvtár), Lám Frigyes: Arno Holz költeményei (Dunántúli Hirlap 1909).
Verseiből fordították: Ormos Ede, Szilágyi Géza, Szász Menyhért, Vajthó László.

NINON

Ninonnak hívják. Az anyja
éjszaka narancsot árul,
lenn a weidendammi hídnál.
Ámde ő szobacicus.

Kis cipellők. Oly kacérok.
És kacér a főkötő is,
mely a göndör, szép fejecskén
hófehéren imbolyog.

Ám a huncut kis szobornak,
amely szemben a tükörrel
kuksol a Makart-csokornál,
semmikép se imponál.

ARNO HOLZ

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Jól nevet, ha néha reggel
pávatollával porolja,
sőt az óra is figyelmez,
mit beszél a kis szobor.

„Légy szíves, kedves fiacskám
és ne illegj oly kacéran.
„Ninon"-nak hív asszonyod ma?
Menj, hisz ez nem a neved.

Örzsi vagy. Szegény apádnak
fönn a holdba volt a földje,
Három év előtt New-Yorkban
halt meg, mint cukrászinas.

Az anyád él. Sánta, kancsal,
és tubákol. Máskülönben
éjszaka narancsot árul
künn a weidendammi hídnál."

A SZOMSZÉDAIM

Sötét udvarra nyílik ablakom,
kormos falak, piszkos tetők előttem,
de bizony amióta itt lakom,
víg bölcselőként már belétörődtem.
Ha kinyitom a bús, kis ablakot,
szobámba friss lég, édes napmeleg jön,
nem fázom és sohase koplalok
s csak egy kis írás az egész teendőm.

Csak egy kis írás, hogyha egyedül
a könyveket búvárlom órahosszat,
egy-egy érzésem dalba sikerül
s a dallamos sor ríme szórakoztat.
Ilyenkor fejemen dicsfény lebeg,
gazdag szívem egy napfényes, nagy oltár;
boldog lehetnék és elégedett,
de szomszédságom rosszabb a pokolnál!

Nem fuvolás ő, kinek ásatag
nótája az „utolsó nyári rózsa",
se tánc-zseni, aki órákat ad
s a zongorának bomlott virtuóza:
Egy varga az s ha az éj árnya jő,
vén csizmatalpakat izzadva foltoz,
mellette ül és kötöget a nő,
porontyai meg sírnak a dologhoz.

Én Istenem, e bús sírás miatt
álmomból ó de sokszor fölijedtem! —
Láz rázta meggyötört tagjaimat,
hogy szertenéztem fázva, fél-imetten.
Ríttak a varga éhes magzati,
a csecsemő elpilledt a sírástól —
s ilyenkor úgy rémlett, hogy valaki
nekik három fekete ágyat ácsol.

Tompán dübörgött egy kopott kocsi
s a szürke ház előtt megállt setéten,
kivitték őket a gyász zsoldosi
a rozoga, sötétlő gyász-szekéren.

Kortyintott egyet a részeg kocsis,
girhes gebéit káromkodva verte,
túl voltak ők már árkon-bokron is,
de a gyereksírást hallottam egyre!

És akkor is kísértett a sírás,
hogy ablakomba nevetett a reggel,
s szemembe búsan ült az éji láz,
hogy írni kezdtem tétova kezemmel.
Mit ért a víg, mosolygó bölcseség?
Légváram megdőlt, a dal kedve meghalt!
nem mert sötét volt a rút, szürke lég,
de mert elnémult a síró gyerekhang!

Sovány kenyérért koldul a szegény
és szívtelenül gyűri le a gazdag;
ez boldogul, tétlenkedik henyén
s érette milliók pincében asznak.
A gazdagokra selyemágy omol,
ha pezsgős éjre ráderül a hajnal,
míg lámpafénynél a sápadt Nyomor
virraszt fehéren, vacogó fogakkal.

Ó, Istenem, miért van ez, miért?
Úgy nyom e szörnyű kérdés, mint az ólom.
Még énekemben is e gond kísért,
síró dalomban is ezért vívódom.
Nincs más a földön, mint vak, szürke gond?
A múzsa is a szennyet vájja-túrja —
szívem egykor dalok víg fészke volt
s ma hallgatag gyászol, mint egy könny-urna.

FRANK WEDEKIND

Frank Wedekind 1864 július 24-én Hannoverben született. Apja tíz évig volt a szultán orvosa. Anyai nagyapja — Wedekind vallomása szerint — magyar vándorló-drótos volt, aki sokra vitte, gyárat alapított és ő találta fel a foszforos gyújtót. (Később az őrültek házában halt meg.) Wedekind eleinte ujságíró, majd a „Maggi" gyár reklámjait irja, cirkuszi titkár, színész, kabaréigazgató, színházi rendező és ott van a „Simplicissimus" első megalapitói közt. Kalandos, bohócszerű, eredeti egyéniség. Minden munkája heves vita tárgya. Lírája regényesen fura. Legtöbb verse: gyászos fintor.

Ötven éves korában több német iró jubileumot rendezett tiszteletére s ünnepelték őt. 1918 március 9-én meghalt.

MUNKÁI. Egyetlen verseskönyvet adott ki: Die vier Jahreszeiten 1905 (A négy évszak).

IRODALOM. Ambrus Zoltán: Wedekind Régi és új színművek (Magyar Könyvtár), Szilágyi Géza: Wedekind, a moralista (Könyvek és emberek, Modern Könyvt.), Kosztolányi Dezső: Wedekind (A Hét 1907), Relle Pál: Wedekind a színész és az iró (Renaissance 1910), Orbók Atilla: Frank Wedekindről (Erdélyi Lapok 1910), Gömöri Jenő: Frank Wedekindről „A Hőstenor" elé bevezetőt irt (Modern Könyvtár), Német irók Frank Wedekindért (Toll 1914 április 26), Bócz Bálint: Wedekind, a pörlekedő (Színjáték 1910), Bródy Miksa: Frank Wedekind (Színjáték 1910), Mohácsi Jenő: Der Liebestrank (Színjáték 1910), Lengyel Menyhért a halála alkalmából ir róla (Nyugat 1918), Sz. K.: Wedekind (A Hét 1918 március 17).

Verseiből fordított: Karinthy Frigyes, Rédey Tivadar.

ILSE

Tizenötéves lányka voltam,
Ártatlan és fehér, szelíd
És ekkor őrült mámoromban
Megtudtam, a csók részegít.

Kacagott, átkarolt, de enyhén,
Fülembe súgta: „Édesem."
S ájuldozó, bolond fejecském
Párnámra nyomta csendesen.

Azóta mindnyájuké testem.
Enyém a legszebb kikelet.
És majd ha senkinek se tetszem,
Temessetek el engemet!

MENINGITIS TUBERCULOSA

A szem forog, kancsítva néz,
Kaparász lázasan a kéz,
Leget a száj fulladva szív,
Már majd hogy meg nem áll a szív.

A fejbe régen éj tanyáz,
Nem bántja már a kín, a láz,

Az álmos ajk dalol, örül,
Mint esti szél a sír körül.

A kéz parázslik és keres,
Krétafehér és kék-eres;
A verejték úgy gőzölög,
Mint harmat a virág fölött.

A szem tüzel, fütyül a mell,
A néne doktorért fut el,
Az apa zsémbel, mily beszéd,
Az anya tördeli kezét.

Bejő három síró anyó,
Megárad ajkukon a szó:
Ó Istenem, ó Szűz Anyám,
Szegény, szegény kis árva lány!

Könnyezve, reszketőn, balul,
Mindhárom a diványra hull;
Az anya kávét hoz nekik,
És égre szögzik szemeik.

A gyermek halkan felzokog —
De nem hallják az asszonyok,
Vitáznak cselédbér felől —
S egy ifjú élet összedől.

STEFAN GEORGE

Stefan George 1865-ben született Bingenben. A kilencvenes években vezére annak a néhány bécsi írónak, aki a naturalizmus olcsó hatásától akarta megóvni a költészetet. Rendkívüli formaművészete (mely gazdag és bensőséges) oly hatást gyakorolt, hogy iskola képződött körötte és sokan, maga Hofmannsthal se tudta kivonni magát befolyása alól. George versei nem bohóc-mutatványok és játékok: kemény mag rejlik bennük. Új német nyelvet alkotott céljaira, mely oly dallamos és festői, mint az olasz. A külsőségekben is eredeti és eredetieskedő: a helyesírást megváltoztatja, nem használ pontot, vesszőt, nagybetűt. Pompás díszkiadásokban, drága papíron, széplelkek és könyvbarátok számára adja ki verseit, Baudelaire-t majdnem teljesen, Carducci-nak pedig sok versét átültette. 1912-ben megjelentette Dante „Isteni színjáték"-át. Szülővárosában a művészet szolgálatának él.

„A George lírája — írja L u k á c s György — szemérmes líra. Az élményekből csak a legáltalánosabbat, a szimbolikusat adja, valami extraktumfélét, megfosztva ez által az olvasót minden intim életrészlet megismerésének lehetőségétől. Magáról beszél persze mindig — különben hogyan is jöhetnének létre versek? — mindent, a legmélyebbet, a legtitkoltabbat elmondja magáról és minden vallomással még rejtélyesebb lesz előttünk, még jobban beburkolódzik magányosságába. Úgy veti a versei sugarait az életére, hogy a fények és árnyékok játékában gyönyörködhetünk csak és nem látunk semmi konturt tüzes claire obscurejében... Az ő tájai nincsenek sehol sem, de konkrét bennük minden fa és minden virág és az ég egy bizonyos

percnek soha visszatérő színeiben ragyog; nem ismerjük az embert, aki áthalad ezen a vidéken, de egy pillanatban lelke legfinomabb rugóinak ezer apró kis kilengését láthatjuk, hogy megint eltűnjék végleg szemünk elől; nem tudjuk, kit szeret, nem tudjuk, miért szenved és miért ujjong fel hirtelen és mégis abban az egy pillanatban jobban megismerjük, mintha minden eseményt ismernénk az életéből. A George technikája: a tipikusság impresszionizmusa. Versei: csupa szimbolikus pillanatfelvétel."

MUNKÁI. Nevezetesebb verseskönyvei: Das Jahr der Seele (A lélek éve), Der Teppich des Lebens (Az élet szőnyege), Die Lieder von Traum und Tod (Dalok az álomról és a halálról).

IRODALOM. Lukács György: Stefan George (A lélek és a formák. Kísérletek 1910), Turóczi-Trostler József: Stefan George (Nyugat 1921 április 16).
Verseiből fordított Kún József (Kún József hagyatéka, Singer és Wolfner 1914), Szabó Lőrinc.

AZ ÁLARCOS HÖLGY

A termen illeg a sok-sok selyembáb.
De az ő lázát némán födi rizspor.
Lelkében látja a hamvazószerdát,
A bús zsivaj körötte bárhogy is forr.

Kimegy a puszta parkba, a bokorban
Röviden int még a farsangi bálnak,
Didergve dől a jégre... zengve roppan.
Csend, néma fagy, benn táncra muzsikálnak.

A pipes lovag urak és hölgyek
Nem is látták a hináros mederbe...

De hogy tavasz lett és a kertbe jöttek,
A tó feléjük sóhajtott remegve.

Hallották. És a könnyűvérű század
Nem kérdte, mi e tompa, morajos dal...
Tovább fecsegtek, vígan dudorásztak
Tréfálva a tréfálkozó habokkal.

A SZŐNYEG

Itt kavarognak emberek, növények
És keveregnek selyemrojt-keretben,
Kék sarlókon fehér csillagok égnek
S minden lebűvölt, dermedt táncba retten.

Kopasz vonalak vége dús cikornya
S ellentmondó a rajzok furcsa teste.
Nincs senki, aki e rejtélyt feloldja,
De az egész felébred egyszer este.

Akkor borzongnak a halotti ágak,
Miket körök, ívek zártak be folyvást,
A bogzott bojt elé nyiltan kiállnak
És végre hozzák az igaz megoldást.

Nem szóra és nem minden percben éppen,
A durvák mitse látnak itt e mintán,
Sokaknak sose szólanak beszédben,
Csak keveseknek szólnak képbe, ritkán.

AZ IDEGEN NŐ

Jött messze földről, éjszakán át
És borzalom övezte házát,
Sütött-főzött és javasolt
És énekelt, ha kelt a hold.

A templomban ruhája cifra,
Ettől bódult öregje-ifja,
Mosolya fénylett messzire
Férjek, legények vesztire.

De egyszer, amint mocskos éjjel
Füvet keresett szerte-széjjel,
Elnyelte őt az ingovány.
Mások beszélték tétován,

Hogy a nyilt utca tovaszállott,
Csak fia maradt ott, a zálog,
Fehér, mint a gyolcs és haja
Fekete, mint az éjszaka.

GUSTAV RENNER

Gustav Renner Freiburgban született 1866 október 17-én. Berlin mellett lakik.

Renner erősen összefogott versei a francia parnassienek hatását árulják el. Újabb bánatos hangú költeményein átáttör az élet szeretete. Tiszta ritmusérzék és pesszimisztikus melegség jellemzik verseit. Az 1894-ben jelentkezett költői csoportban tűnt fel.

MUNKÁI. Gedichte 1896, Neue Gedichte (Új versek) 1898, Gedichte 1904 (Összegyűjtött versei).
Verseiből fordított V a j t h ó László.

CÄSAR

Nagy homlokán s a száján megvetés.
Az álla metszett s gyér íves szemölde.
Ujjong a győztes hadsereg előtte
S félvállról a sok vad vitézre néz.

Gondolkozik merész, új terveken.
Ápolt, fehér ujjaival simogatja
Gőgös lovát — de a lova szimatja
Vihart jelez s felhorkan hirtelen.

Most egyet int bágyadtpuha kezével
S zúg a vezényszó, a rest föld dübög,
A légiók vágtatnak szerteszéjjel.

Csorog a vér, trónt renget a dühök
S míg légiói megássák a sírunk,
Sátrába tér és diktál: „Irnok — írunk!"

ALFRED KERR

Alfred Kerr (Kemperer) Boroszlóban született 1867 december 25-én. Az új német drámáért évekig heves és meggyőződéses harcot folytatott. Híressé vált Sudermann ellen való hadjárata. Elsőrangú megértője és magyarázója a szimbolistáknak, Ibsen-nek, Hauptmann-nak, Maeterlinck-nek. Az impresszionista bírálatot Németországban ő teremtette meg. Szerinte a kritikus alkotó művész, ezért ösztöneit nem szabad szégyelnie és a bírálandó munka iránt érzett rajongását vagy gyűlöletét bátran, egész lélekkel be kell vallania. A „lant és a parittya" kritikusa. Leghíresebb könyve az új drámáról szól. Ez a könyv a jelenkor drámai küzdelmének, a naturalizmustól a szimbolizmushoz vezető fejlődésnek a történelme. Másik nevezetes könyve színészportrékat tartalmaz. Egy ily színészportrénak — kritikának — tekinthető az alábbi vers is. Berlinben él. Sok és nagyon heves polémiája volt. Sokáig a „Pan" szerkesztője volt és a „Tag" színikritikusa. A világháborúban ő is önként jelentkezett katonának, de később a béke érdekében indított mozgalmat s harcos békebarát lett.

MUNKÁI. Fontosabb kötetei: Das neue Drama 1904 (Az új dráma), Schauspielkunst 1904 (Színművészet), Alfred Kerr Gesammelte Schriften (Összegyűjtött művei, 1917. Fischer, Berlin).

IRODALOM. Fenyő Miksa: Parittya és lant (Figyelő 1908), Pór Leó: Látogatás Alfred Kerr-nél (Esztendő 1919 február).
Verseket fordított tőle: Juhász Gyula, Juhász Árpád.

HANAKO

Mosolygok és ámulva nézem,
Bizsergeti a vért, szivet.
Japán bizsu, baba egészen —
És művésznő, csupaideg.
Nem költői, festői mámor
E bájos, apró látomány.
A lég fuvoláz és nyivákol
Halk, fürge léptei nyomán.

Puha talppal szökik lebegve,
Szűk, kis cipellőket tapos;
Most macska, majd a bő köpenybe
Kengurúhoz hasonlatos.
Hogy ért a pípes széptevéshez!
Hogy ugrik és mi csókra kész. —
Halála egy vak tévedés lesz,
Háton döfi a buta kés.

... Sír — nyeldekel — nem tud kimúlni;
Kuporog; ködös a szeme;
Némán vonaglik (pisze nyúlfi)
S halódva hajlik lefele...
Japán művészet, ó, szeretlek,
Most rám fuvallsz, mint egykoron.
Testvére vagy a zöld füveknek
(S az állatokkal is rokon...)

FRITZ PHILIPPI

Fritz Philippi 1869 január 5-én született Wiesbadenben.

Mély vallásosságtól átitatott versei egyéniségének tüzében zsoltárokká nemesülnek.

MUNKÁI. Aus der Stille 1901 (A csönd), Menschenlied 1909 (Emberdal), Bruder Mensch (Embertestvér) 1914.

ISTEN SZEME KERESETT

Az óriási fenyvesek
mögül egy nagy szem kihajolt
ragyogva. És valamit keresett.
Azt mondják: Most feljött a hold
a hegy fölé.

De a komor lomb
megrezdül: Nem, ez nem a hold —
De az Isten szeme?

És beleborzong
Ág és levél.

De mit keres Isten szeme?

A lombtető és a fatő
reámered: mert érzi, ő.
Ragyog a fenyves és a bükk,
nyájas tűz árad mindenütt.

Talán az erdőt keresi?...

Elhagyjuk az erdőt s a szent szem
Rámnéz, hogy engemet kövessen!
A fénye szinte égetett:

Téged kereslek, tégedet —
fiam!

HANS BENZMANN

Hans Benzmann Kolbergben született 1869 szeptember 27-én. Ma a Berlin melletti Wilmersdorfban lakik.

A német impresszionista költők közé tartozik. Tökéletes formaművész. Külön említést érdemel hatszáz oldalas német antológiája, melyben az új német költők verseit ízlésesen és jellemzően mutatja be. (Hans Benzmann: Die moderne deutsche Lyrik.)

MUNKÁI. Im Frühlingssturm! 1894 (Tavaszi viharban!), Sommersonnenglück 1898, Meine Heide 1903. Jesus, Eine Evangeliumharmonie 1907.
Verseiből fordított: Gömöri Jenő, Lányi Viktor.

A KÁNAI MENYEGZŐ

A rózsaillat és a könnyű borszag
a sárga alkonyatban oszladoztak...
Ó drága nap! Ujjongva szállt az égnek
a lányok ajkáról az örömének,
a hárfa húrja új dalokon pendült,
A korsókból a bor bőségesen dült.
Lágy, bíborpárnán ült a mátkapár
boldogságában elkábulva már...

Egy a tizenkettő közül, Tamás
Így szólt Péterhez: „Égi híradás
ez a csoda, amit ma este láttam —
csoda, amelyben új új tanítás van —
Nézd ezt a párt! A víz ma este bor lett
s két földi élet boldog, égi sor lett!"
És a szerelem dala lebegőn
ujjongott a rózsálló levegőn.

A hold ezüstjén fürdött az azúr.
A rossz kapu csikordult és az Úr
egyedül ment ki. Majd visszatekintett:
csupa öröm volt e gazdag tekintet.
Némán bolyongott a vetés között.
A nyári éj holdfénybe öltözött,
madár dalolt, nem egy dalolt, de száz ott,
zizegtek a súlyos-fejű kalászok,
a hárfa pengett és sütött a hold...
S Krisztus magába volt.

JÖN A HALÁL...

Az ég sötét és bágyatag,
Rozsdás és álmos sugarak.

Egy tarló néz a fák alól,
Egy elkésett madár dalol.

Az éj ma csendbe látogat,
Elfujja a lámpásokat.

Mély hallgatás. Inogva leng
Alá a köd. És újra csend.

A fellegekről — éji folt —
Búsan tekint a vaksi hold.

Egy ellenzős, vak lámpa ég
A nyári éjben. Itt a vég.

Jön a halál...

RICHARD DEHMEL

Richard Dehmel 1868 november 18-án született Wendisch-Hermsdorfban. Bölcseleti tanulmányokat végzett és a bölcselet doktora lett. Első felesége, Paula Dehmel neves gyermekíró, aki vele együtt egy kötetre való gyermekverset adott ki. Másodszor is megnősült. Versei sok vitát gerjesztettek. A német bírálók a líráját „beteges"-nek találták és őt is — akárcsak Liliencron-t — „dekadens"-nek nevezték. Ebben az időben Dehmel sokat foglalkozott Verlaine-nel (akinek verseit gyönyörűen fordította le németre), a dekadenciája azonban a mivolta legmélyebb mélyéből származik. Nyugtalan és új lírikus, aki az egyéniséget mindenek előtt valónak tartja és ebben is német. Hanz Benzmann írja: „A germánok művészete az egyéni művészet: az egyéniség és az érzések művészete, ellentétben a román népek művészetével, mely nagyobbrészt formai és értelmi. Ezért nem beszélhetünk egyáltalán német hagyományról." Dehmel hagyományok nélkül indult el útján. Talán csak Liliencron-tól tanult — formát és bátorságot. Másként felfogásban — a költészet felfogásában — épp ellenkezője. Dehmelnek erősen körvonalozott világnézete van. Az emberiség fogalma állandóan fölötte lebeg és harcosa is az új embernek, a tökéletesebb embernek, aki épebb, jobb és szebb, merészebb és igazabb a mainál. Első nagy sikereit a „Weib und Welt" című kötetével éri el. Később a „Zwei Menschen" című lírai regénye, mely sok egymás mellé sorakoztatott románcból áll, megkoronázza sikerét. Dehmel itt formában, hangban teljesen egyéni. A mai kor egyik legjellemzőbb költője. Szépfani értekezéseket is írt, színdarabokat is, de a

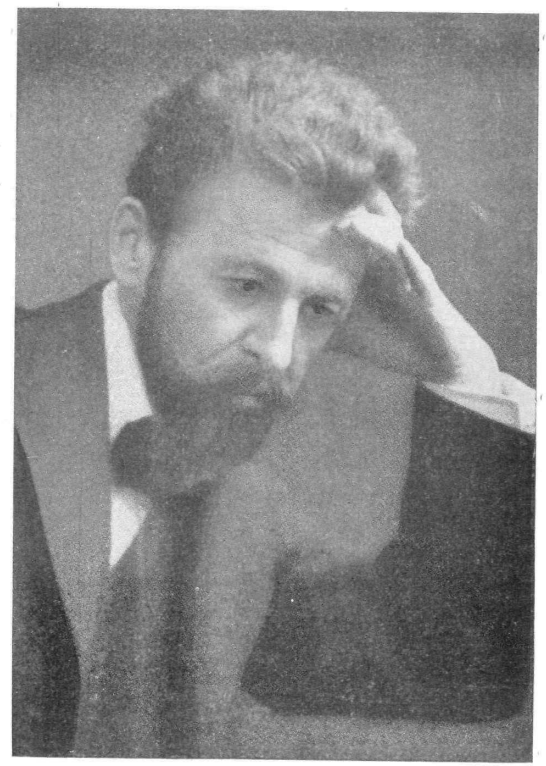

RICHARD DEHMEL

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

színpadon — épp túltengő egyéni lírája miatt — nem volt sikere. Sokáig Blankeneseben, az Elbe mellett élt. A világháború kezdetén, 1914-ben önként katonának állt, mint hadnagy résztvett több ütközetben s egymásután írta verseit, melyekben erős hazafias, német szellem lüktetett. 1920-ban halt meg s a német nép egy nagy költőt megillető pompával temette el őt.

Az új német költők többnyire lágyak, nőiesek, finomak: Dehmel velük szemben az őserő és a férfi. Rendkívüli szenvedély lakozott benne. Soraiban pátosz izzik. Nyelve, ez a szaggatott, forró, lihegő nyelv mégis bensőséges, mert nem szónoki figurák és költői formák játéka (mint a talmi romantikusoké), hanem az emberrel és világgal birkózó lelkének megnyilatkozása. Őszinte küzködésének, forrongó, sokszor salakos vágyódásának tükre a lírája. A legtöbb lírikus befogadó: az életet tükrözteti önmagában. Dehmel lázadó: azt az egyenetlenséget veszi észre, mely az élet és végtelenbe törő vágyai között van. Mozdulatai szélesek, földet és eget átölelők. Azon nyersen és véresen szakadnak ki érzései, de a pillanat tüzében rögtön dallamos formát öltenek magukra, azt a formát, mely belső igazságukhoz legjobban illik. A német nyelv újraalkotója és gazdagítója. Hívei prófétát látnak benne. Bizonyos, hogy nagy verseiben új világ vajudik. Még szerelmes dalai se elomlóak és epedőek. Harcias, bátor a szerelme is. Skálája pedig tág. A líra minden területén, hánykódó és kiáltó ditirambusaitól kezdve a gügyögő gyermekversekig, egyénit és maradandót alkotott.

MUNKÁI. Erlösungen 1891 (Megváltások), Aber die Liebe 1893, Lebensblätter 1895, Weib und Welt 1896 (Világ és asszony), Zwei Menschen (Két ember) 1903. Összegyűjtött művei tíz kötetben 1906-ban jelentek meg. Volksstimme, Gottesstimme, Kriegsgedichte 1914.

IRODALOM. Gerő Ödön: Dehmel (Pesti Napló), Franyó Zoltán: Richard Dehmel (Független Magyarország), Sárközi György: Dehmel (Nyugat 1920), Körmendi Ferenc: Richard Dehmel (A Hét 1920 február 12).

Több versét lefordította: Bardócz Árpád, Goór Pál, Franyó Zoltán, Juhász Árpád, Juhász Gyula, Kaffka Margit, Kacsovich Tibor Béla, Migray József, Oláh Gábor, Ormos Ede, Radványi Ernő, Vajthó László.

AZ ÚSZÓ

Győzött! Elérte már a partot.
Győzött! Ezért volt az egész.
Kezén a hab tajtéka harsog
S még egyszer a dühös tengerre néz.

Előtte föld, szirt, szürke partfok,
Paskolja a fekete vész,
De állja s büszkén felszökellik.

Most minden úgy lesz, ahogy eddig
S még egyszer a dühös tengerre néz.

MAGÁNY

Így, csendbe menjünk a ködös mezőn;
Itt nem zavarják a nyugalmam üdvét,
Érezhetem, mi jó az egyedüllét.
Se szó, se szél; a sápadt este jön,
Vastag köpenybe fogja fel a léget
S a mozdulatlan test gyönyörbe réved.

Csak a szívem hallom; nem életért sír,
A kéj, a kín sülyedve elpihen,
Hátam mögött tűn el, mint két vihar,
Mely birkózik egymással és kihal.
Mit háborogsz, én lázadó szivem!

Te többet érzel, mint a többiek,
A nő, barát és az összes szivek;
Ők is magányosak. Nézd: a sötétség
Mélyébe zöld láng lobban félve halkan,
Egy pályatűz — nézd: így égsz egymagadban.
Tovább, tovább, ahol ember se él még.

De mit akartok? El, el! föl a dombra,
Mely a homályba duzzad. Félre, arcok!
Követnek; ó szárnyam ha volna! —
Cserjék remegnek a mezők fölött
Koboldszerűen, a domb füstölög,
Míg a párák nedves, izzadt lidérce
Magát a földből jó kövérre szívja;
El arcok, félre, félre! Hogy lihegnek!
Követnek! Ó magánynak szörnyű kínja.

A töltésen leroskadok alélva,
Nyirkos sínen parázsló homlokom.
Jaj, jönne csak a tipró vaskerék ma!
A hűs acél agyamba mar mohón,
Kezem vonaglik a vastestű pánton;
Megszakadok. Figyelj: most: légy erős:
Egy öblös fütty üvölt huhogva bántón,

Két szem buggyan ki a ködös homályból
És — mit akar az az árnyék, ott távol,
És mért inog az az égerfa, mért?

Már mozdul és jő; újra éledek,
Közel az árnyék és felém sötétlik,
Alakba tör — vagy őrület csupán? —
A ködön egy kemény és éjsötét csík.
Fürkész szemem megenyhül szeliden:
Köszönt — elűzi bús magányomat:
Hahó, egy *ember!* — Ó magány — szivem —
S kattogva vágtat el a gőzvonat.

TOILETTE

Ó ne jőjj hozzám hosszú ruhádba,
szikra gyúljon utadon, ezernyi,
jőjj rohanva, két karod kitárva!
Kastélyomba nem jut el piperkőc —
tépd le az uszályod — bérceken jössz, —
csak rövidszoknyába jó szeretni!

Tükrödnél ne illegj büszke díszben,
mert magányos künn az éj az erdőn.
Legszebb vagy te sápatag-mezítlen,
csillagos, derengő párafénynél.
Messze szarvas bőg, sötét az éjfél
és vidám kakuk kacag esengőn.

Hogy piheg melled, szorít a fűződ!
és aléló tested egyre bágyad.
Szíved ugrál, vágyad el nem űzöd!
Két karom vadul magába foglal —
ahogy megszülettél! — le a ronggyal! —
s az egész föld a menyasszony-ágyad.

TIKKADT LÉG

Az égbolt egyre csak sötétlett,
szobánkban is egész sötét lett,
jöttek fakó, bő fellegek.
És súlyosan forgott a kőris,
lázongott ez a csöndes őr is
és két levélke röpkedett.

A fülleteg szobám aszú
csöndben, mint kriptán ver a szú,
lármázott a tiktakos óra.
Ajtóm mögött halk-tétova
hangon szólt ki a zongora
a folyosóra.

Az ég szürkült, mint a pala
és sírt a zongora dala,
játszott a nőm.

A szél a kőrisfát gyötörte
s kavargón szállt a por, a pörnye
a levegőn.

Bukdácsoló, síró kezecskék
a hangot sápatag keresték
és reszketeg,
az asszony búsan azt dalolta,
mint egykor, vőlegénykoromba
s éreztem, pihegett.

A felhőkön az éj borong át,
a hangok tompák, egyre tompák,
mint kések, tompák, élesek,
a régi nászi dalra csend ült,
s belőle két gyermekhang csendült —
akkor villámlott és esett.

ESŐBEN

Az én időm a dús kemény vihar;
Nyakam csuromvíz, hull a víz a fákra,
Borzong a kert álomvert lombjaival,
Az ágon ernyedten vár a madárka.

Kukucskál a bús lombon át az ég,
Mint hogyha sose oszlanék a fölleg.
Most csendbe nézhet már a tájra szét
És megtekintheti a béna földet.

A fáradott világ oly lomha, agg.
Se kéj, se kín, a bú s közöny megülték.
Az űrbe mos a zajgó áradat
És minden szürke — szürke — egyre szürkébb.

NEFELEJTS

Kék nefelejts a kovács műhelyébe —
mit is kereshet itten?
A ház mögött, a csermelynél, a béke
virul talán meghitten?

Tompán zakatolnak a vaspörölyök:
a ház dübörög.
Haladjon a munka, a munka!
A vas nekiizzik, a víz a nagy üstből
rácsorran a lángra, messzire füstöl,
s felröppen a szikra-por újra.

De néha egy arc — kormos, büszke, nyers —
némán az égszínű virágra bámul.
És mintha egy hang szólna a szobából:
ne felejts!

GYEREK-GÜGYÖGÉS

A Mikulás, apa, apuska!
Most trombitált, de oly erősen,
Még a postás se tud úgy, ő sem.
De aztán elment innen újra.
Két hosszú-hosszú orra volt,
Jégcsap lógott az orra végén,
Az egyik nagy volt, mint a kémény,
Másik pici, picurka volt
S rajta sok angyal lovagolt.
Kezükben egy csodás zsineg,
Cipőjük épp, mint a tied.
Aztán egy ember a zsinegre
Ugrott, mint egy nagy, csúnya medve.
S hancúroztak az angyalok;
A jó Istenke jött amott.
És haragudott, igazán
Megszeppentem; úgy ám apám —

„De Detta ez még se való,
Mit hazudozol össze itt?"

Hát kinek árt apám a szó
S nekem-nekem oly jól esik!

„Vagy úgy? — Na jó."

ÉNEK FIAMHOZ

Házunk vihar vigyázza fönt,
szívem az éjszakába döng
vadul, így zúgott a fatönk,
hogy felriadtam, mint gyerek.
Én kisfiam, figyelj ide:
bölcsőd pihéibe
apád szavát sóhajtják a szelek.

Én is kacagtam könnyedén
egykor és föl se keltem én
viharra, ám jött egy kemény
éj, mint a mai.
Morajlik az erdő vajúdva, hajh,
mint akkor, hogy a tompa zaj
úgy mennydörgött, akár apámnak szavai.

Halld, borzad a bimbós rengeteg,
a fák ma körökbe rengenek,
fiam, az álmaid felett
az orkán tombol és kacag.
Az sem hajolt meg senkinek,
a lombon át feléd liheg:
ne hagyd magad!

S ha akaratját köti rád,
édes fiam majd agg apád,
ne értsd meg, mit kiált a vád:

halld a tavaszt, gerjedve szabadul!
Halld, házunk orkán söpri fönt,
szívem az éjszakába döng
vadul...

ROHAM

Serkenj, ragyogó nap, dalolva ocsúdj.
Gránát tüze táncol, az lobbadoz úgy.
S pacsirta cikáz a magasban.

Előre, előre! Érclelkű szavak.
Fegyverre! Rekedten szól minden ajak...
S pacsirta cikáz a magasban.

Kész! Tűz! Ropog is már. Egy tompa fohász.
Káromkodik egyik, másik vihorász.
S pacsirta cikáz a magasban.

Ugorj ki a sáncból és vágj hevenyén,
Zörögve csikordul a drótszövevény.
S pacsirta cikáz a magasban.

Ugorj ki! Előre! Te ördögi boly!
Ősemberi bőgés. Síp, harci sikoly...
S pacsirta cikáz a magasban.

Mit, lankad a tűz, halkul odaát?
Egy ifjú esett el, ti árva anyák...
S pacsirta cikáz a magasban.

Bizony fiú is hal, hal itt apa is,
De rajta, ha ott a halál maga is...
S pacsirta cikáz a magasban.

Kén-bűz, parazsak, rom, por, füstös üteg,
Előre vitéz! Légy vak, durva, süket!
S pacsirta cikáz a magasban.

Hurrá! A szíved bár száz ízre hasad,
Merítsed a tűzbe, a vérbe vasad.
S pacsirta cikáz a magasban.

Vadállati hörgés és vért köp a száj,
Bárányka-könyörgés, meghalni de fáj.
S pacsirta cikáz a magasban.

Győztünk! kiabálja ezer fiatal
Száj és lihegő mell. Ó szent diadal.
S pacsirta cikáz a magasban.

ALFRED MOMBERT

Alfred Mombert Karlsruheban született 1872 február 6-án. Mombert viaskodó tehetsége nehéz veretű szavakban talál enyhülést. Képzelete kozmikus értékeket kapcsol egybe. Csodálja a tengert, a titokzatos végtelenséget. Tárgya: a Világmindenség. Sötét dalai nemcsak erőteljesek és kemények, hanem egyúttal hajlékonyak is. Bámulatos, kifinomult ritmusérzéke még tökéletesebbé teszi álomlátó művészetét. Stefan George csoportjához számítják.

MUNKÁI. Tag und Nacht 1894 (Nap és éj), Der Glühende 1896, Die Schöpfung 1897 (Az alkotás), Der Denker 1901 (A gondolkodó), Die Blüte des Chaos 1905 (A káosz virága), Der Sonne-Geist 1905 (A nap-lélek), Aeon der Welt Gesuchte 1907, Der himmlische Zecher 1909, Der Held der Erde 1917.
Verseiből fordított: Gömöri Jenő, P. Pál Ödön.

ALTATÓ DAL

Halkan hull a hó a tájra,
Halkan hull a hó a szívre.
Nemsokára eltemet.

Ó de szépen fáradtál el
ifjú asszony!

Fehér ködökben álmodik a nap,
a ködben egy tüzes szív.
Ez elfáradt a fénytől,
Az elfáradt a csóktól
Nyugodni készül; és
elalszik.

Ó de szépen fogsz aludni
ifjú asszony.

FELIX DÖRMANN

Felix Dörmann 1870-ben született Bécsben, május 29-én. Most is Bécsben él. Sokat írt a kabarék számára.

MUNKÁI. Neurotica. Sensationen. Gelächter.

AMIT ÉN SZERETEK

Szeretem a hervatag ajkú
nárciszt, ha a szirma bíbor,
szeretem azt, kit a vad bú,
a sors s a harag letipor.

Szeretem azt, aki sápadt,
a bús-szemű asszonyokat,
akikben az alkonyi lángnak
haló tüze sose lohad.

Szeretem a puszta kígyóit,
mert mind hűs, síma, ravasz;
a dalt, mibe sírva vivódik
egy messze halál-panasz.

Szeretem a büszke smaragdot,
oly szívtelen és halavány;
szeretem, ha sugárzik a partfok
a kékszínű hold sugarán.

Szeretem, ha a bánatos illat
vad, részegítő, nehéz.
Szeretem, ha a fellegekig hat
a vízen a fekete vész.

Szeretem, szerelemmel imádom,
amit senkise szeret.
Az én csodaárva világom,
mindazt, ami furcsa, beteg.

HUGO VON HOFMANNSTHAL

Hugo von Hofmannsthal 1874 február 1-én született Bécsben. A bécsi szimbolisták lapjában (Blätter für die Kunst) tűnt fel, mely hadat üzent a naturalizmusnak és új művészi eszményekért harcolt. A naturalizmus akkor már a lírai versekben is jelentkezett. Jelszó volt, hogy az igazi művész nem állhat elszigetelten korában, meg kell hallania a nyomor hangját, észre kell vennie a tömegeket, a társadalmi és politikai küzdelmeket. A bécsi lírikusok ezzel a demokrata elmélettel szemben a művész arisztokratizmusát, teljes fölényét vallják. Egyetlen méltó tárgya a költőnek az, ami örökkévaló. Versei lassan érjenek meg. Formája legyen tökéletes és előkelő. Ennek a csoportnak összes elve megtestesül Hofmannsthalban. Ideges félelemmel nézi a jelent. A multba fut, idegen korokba, idegen népek közé. Úgy érzi, hogy az élethez mindig odatapad valami szenny és hogy a naturalisták a művészet mivoltát hamisítják meg. Formális klasszicizmus: ez Hofmannsthal művészete. Teljesen bezárkózik verseibe. A művészet öncél. Bájos, lenge és mély ütemekben kiélhetjük az életünket. Hofmannsthal verseinek száma elenyésző a drámai alkotásaival szemben, de azért csak lírikus és egyéniségét a verseiből ismerhetjük meg. Arisztokratikus, márványhideg, klasszikus és stilizált. Mélyről feiszakadó szavaiban évek tartalmát és érzésenergiáját sűríti össze.

Alfred Kerr így ír róla: „Finom, hűs, szomorú kedvvel költ ennek... vagy annak a „modorában". Látom, hogy jött a világra: az első sikolya stilizált volt, az első tette egy arabeszk... Talán csak egy költeményből való ez a költő. Látja

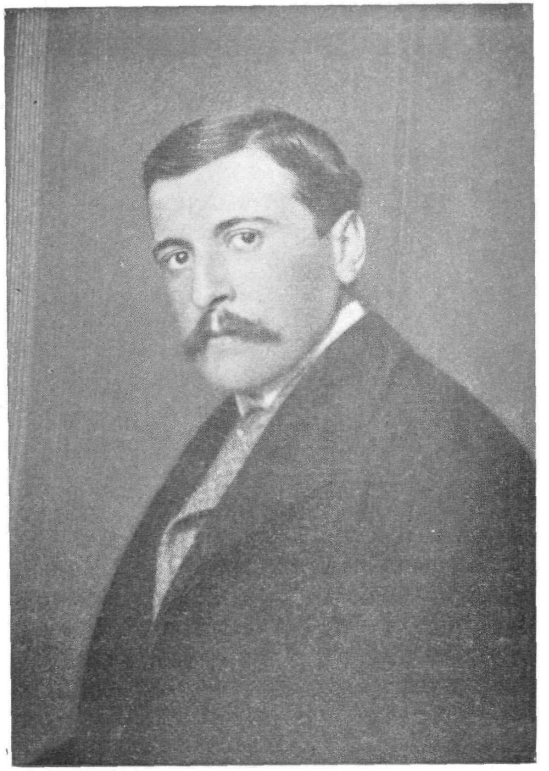

HUGO v. HOFMANNSTHAL

MTA KÖNYVTÁRA

magát költeni. Nem éli be magát a jelenbe és nem kiabálja ki, ami a lelkét perzseli. A költőiességbe transzponálja magát, a távolságba merül, magára ölti formáját és végül olyasmit mond, ami tulajdonképpen formája által jelentős... A szépség különös, elmult világában él, mely se oly szép, se oly nagy, mint a mi világunk, — de elmult."

Utóbb Strauss Richard operáihoz szöveget írt (Rózsagavallér, Ariadne Naxosban).

MUNKÁI. Összegyűjtött verseit 1904-ben adták ki (I—II. kiadás). Gesammelte Gedichte.

IRODALOM. Nádai Pál: Hofmannsthal (A Hét), Somlyó Zoltán „A Halál és a Balga" című drámáját lefordította és bevezetővel látta el (Modern Könyvtár), Bálint Lajos: Hofmannsthal (Magyar Hirlap 1910 december 18), Feleki Géza: Az új Hofmannsthal (Színjáték 1910), Relle Pál: Christinas Heimreise (Renaissance).

Verseiből fordított: Franyó Zoltán, Harsányi Zsolt, Mohácsi Jenő, Rédey Tivadar, Stollmann Sándor, Szakáts László, Vajthó László. Az „Elektra" című drámáját lefordította Váradi Antal és a Nemzeti Szinház mutatta be.

KORATAVASZ

A szél tovalebben
a puszta fasorba,
s titkot visz a csenden
az éjbe sodorva.

Amerre ma sírnak
eltáncol a szellő
és balzsamos írnak
hajunkba lehell ő.

Lerázta az ákác
szirmát, ki se festett,
hűtötte az ádáz
lázat, mi heves lett.

A puszta, a szűzi
allén tovaszárnyal,
az árnyakat űzi
és játszik az árnnyal,

körötte az éji
rét illata repdes,
suttogva kiséri
s az éjszaka csendes.

Érinti lehével
a vig nevetőket,
bolyongja az éber
és puha mezőket.

A fuvola ajkán
sírt-rítt dala lágyan
és látta a halvány
alkonyt, bibor ágyban.

Szobánkba beszállva
halk dalt rebeg, édest,
ing-ring a homályba,
kioltva a mécsest.

A MULANDÓSÁG TERZINÁI

Lehelletük még az arcomba rebben:
hogyan lehet, hogy édes napjaink
eltűntek, a szeleknél sebesebben?

Ez oly panasz, mit halandó nem ér fel
s jaj, fogcsikorgatás rá béna mind:
hogy minden mállik-múlik minden évvel.

S hogy ennen-Énem, a szabad, a hűtlen
egy kisfiúból nő ki s nappal-éjjel
mint kósza, idegen eb jár körültem.

S hogy: százak óta éltem már magam
és őseim halotti köntösükben
egyek velem, akár ennen-hajam.

Egyek velem, akár ennen-hajam.

A RÉGI BÉCS

Tiszafák és sok magas rács,
Címerek avitt aranyja,
Csillogó szfinksz a sűrűben . . .
. . . Kordul a kapu s csikordul. —
Álmosító vízesések,
Álmosító bús tritónok,
Rokokó, porlepte, édes.

Nézd . . . ez Canaletto Bécse,
Ezerhétszázhatvanas Bécs . . .
. . . Barna, zöld, szelíd tavacskák,
Síma párkány, síma márvány
S hajráznak, mint vízi lányok
Az arany s ezüst halacskák . . .
Módosan nyírt pázsit alján
A karcsú leándereknek
Hercigül egyforma árnya;
Ágak bolttá boltozódnak,
Ágak fülkévé feszülnek
És feszes szerelmi párra,
Hősre és hősnőre várnak . . .
Három delfin ont vizet most
S csobban a kagyló-medence . . .
Gesztenyék virágesője
Illatozva, fényesen hull
S vízbe lippen a medencén . . .
. . . Messze túl a tiszafákon
Hegedű sír, klarinét rí
S mintha ezt is ők mívelnék,
A cukros kis amorettek,
Melyek a párkányon ülnek,
Rózsát fonva, hegedülve,
Márványvázák, száz virág közt,
Jázminok meg orgonák közt,
Méla sárga violák közt . . .
És a párkányon közöttük,
Hölgyek, pípesek, kokettek,
Violaszín monsignore-ok . . .

És a fűbe, lábaiknál
És a lépcsőn, drága párnán
Gavallérok, nyájas abbék . . .
Parfümös gyaloghintókból
Mások más dámát emelnek . . .
. . . A galyak közt fény cicázik,
Szöszke nőfejekre villan,
Csillan a sok tarka párnán,
Gyepre és kavicsra hullik,
Nyúlik az állványra lágyan,
Mit hamarság összeróttunk.
Szőllő kúszik, inda csúszik,
Átölelve a gerendát
S cifra színbe, híva intve,
Rebben a szőnyeg, tapéta,
Pásztor-szcénák, huncut ábrák
Watteau édes tervezetje . . .
Lomblugas nekünk a színpad.
Nyári nap színházi lámpánk,
Így játszunk teátrumot mi,
Játsszuk en-darabjainkat,
Mind koránnyílt, lágy, szomorkás
A lelkünk komédiái,
Tegnap és ma tarka kedve,
Csúf sorunk csinos fonákja,
Síma szók és cifra képek,
Talmi érzés, szörnyű vérzés,
Haldoklások, epizódok . . .
Pár figyel, pár ránk se vet még . . .
Álmodik, csacsin nevetgél,

Fagylaltot szop . . . és csevegnek
Roppantul galáns ügyekről . . .
. . . Szegfűk szélbe imbolyognak,
Hófehér és nyurga szegfűk,
Mint fehérlő lepketábor
És a pincsi nagy haraggal
Egy kevély pávára kaffog.

RAINER MARIA RILKE

Rainer Maria Rilke 1875 december 4-én született Prágában. Itt nevelkedik és a cseh óváros — zegzugos utcáival, piszkos házaival — mély emléknyomot hagy benne. Élete zajtalan. Tanulmányútra megy Münchenbe és Berlinbe, később Olaszországba és Oroszországba, azután Oberneulandban (Brémában) lakik, végül Párizsba költözik, ahol megtelepszik és Rodin titkárja lesz. Sokáig élt Párizsban. 1914-ben, a világháború kitörésekor Bécsbe költözött, a hadtörténeti múzeumban dolgozott. A háború alatt nagyon keveset írt.

Rilke külön helyet kér magának az újnémet irodalomban. Az „osztrák" lírikusok csoportjához számítják őt. Ausztriában fejlődött ki leginkább az érzések tisztelete. Stefan George, Hugo von Hofmannsthal és Rilke: e három költő képviseli legjellemzőbben az osztrák lírát. Valami sajátos metafizikát keresnek mindnyájan. Olyan metafizikát, mely kevesebb vagy több, mint a szakszerű bölcselet, a gondolatokat táncra perdíti és a szavakat zenévé nemesíti. Gondolatokat éreznek, melyek dalok, s kérdéseket, melyek oly közel vannak a bölcselethez (és oly távol vannak tőle), hogy versszakokba kívánkoznak. Ez a líra azonban csak titokzatos, de nem bölcseleti. Semmi köze azokhoz a tudományábrándokhoz, melyek a mult évszázadban jelentkeztek józan, hideg poéták fejében. Az osztrák líra csak utalás valami magasabbra, egy fölfelé mutató mozdulat, mely egy ember elbámulásait magyarázza, egy különös embert, egy nagyon különös embert egy nagyon különös lelki helyzetben, ennek az embernek egy furcsa másodpercét, ennek a másodpercnek egy félig öntudatos, félig öntudatlan hangulatát, melyet kimondani szinte merészség.

A szlávokat régente szklávoknak (rabszolgáknak) nevezték. Rilke-ben van valami szláv (és szkláv) alázat. Testtelen ábrándozó, aki mindent odaad az embernek. A szolgaság benne oly végtelen, hogy átfinomodik és megdicsőíti önmagát. Rilke úgy tud adni, hogy az adással mindig gazdagabb lesz. Ami körülötte van, a valóság, csak túlvilági álom. Az igazi érték önkívületben nyílik ki. Mozdulatlanul marad s a mozdulatlanságban távolságok lázát érzi. Egy értelmi és érzelmi elfinomultságon keresztül eljut a stilizált, jelképes vallásosságáig, a sugallatig, az egyénisége rejtett magváig.

Első versei kedves és finom csipkemunkák: nőies, de nemes művészet. Bírálói később Baudelaire és Dante hatását emlegetik. Színei gazdagodnak. Egyénisége akkor bontakozik ki teljesen, mikor Párizsba érkezik és megismerkedik Rodin-nel (akiről legszebb tanulmányát írta). Rodin fejleszti ki benne a plasztika iránt való érzékét. Az ember eltünő folyamat, egy dal megütött hangja, mely éppen most van elhangzóban. Egyéniségünk, mely tudatunkban az élet minden pillanatában mint örökkévalóan szilárd és elpusztíthatatlan él, a következő másodpercben már örökre elveszett. Egy idegen ember szemében és lelkében néha horgonyt vethetünk. Vagy még inkább a tárgyakban. Ezek nyugvópontjai elsikló életünknek. A művész ezzel a távlattal szemben alkot. Rilke úgy látja az életet, mint Rodin: egy pillanatban és egy villanatban. Azért ír, hogy megrögzítse az elsuhanó életet.

Művészetének tetőfokát jelenti a „Stundenbuch“ (Órák könyve), ez a különös imakönyv, melybe minden mondanivalóját összefogja. Minden addigi írása zarándokút, hogy ehhez a könyvhöz és az Istenhez érkezzen. A kétségek feloldása ez: egy kacagó és viharos szeptimen-akkord. Elfinomult érzés-élet működik itten, mely indításait arról a láthatatlan területről szedi, melyről tudjuk, hogy életünket épp oly mértékben befolyásolja, mint az öntudat fényében égő terület. Még modorossága is, melyet sok bírálója kifogásol, az önkívület lázát szolgálja.

Rilke érzéseit a maga egészében közli velünk. Költői ereje

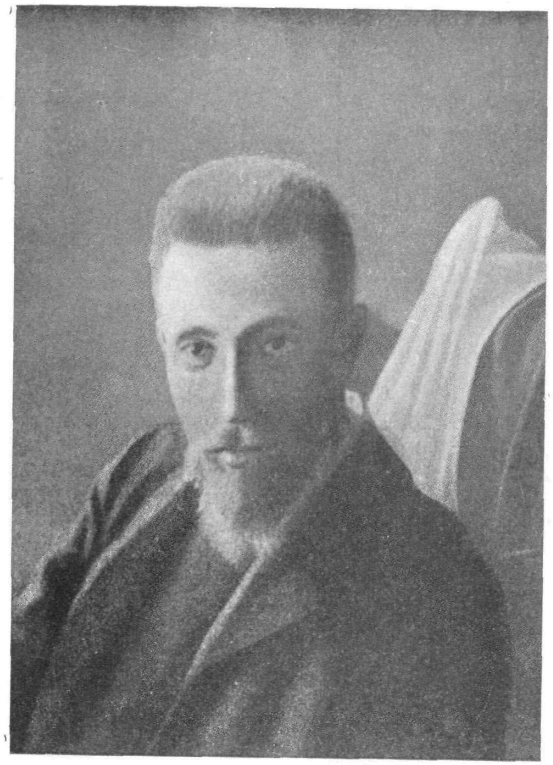

RAINER MARIA RILKE

KÖNYV TÁR

abban van, hogy nem tágítja a kategóriákat, de úgy ad át mindent, mintha magából egyszerűen belénk helyezné. (A legtökéletesebb közlésmód.) A közbeeső út azonban sötét. Képzeljük el, hogy egyik világos szobából jönnek a szavak a másikba és itt is világosság van, csak a folyosó szűk, homályos és nem látni, kik és mik ezek a szó-követek, hercegek-e vagy koldusok, nevetnek-e vagy sírnak, eltakarják-e az arcukat, vagy reánk néznek és felénk igyekeznek. Ha megrezdül a nyelv, fogalmak zenélnek. A forma lényeggé válik. A ruha hozzánő a testhez.

Rilke művészete klasszikus tökélyű: mélyen és nyugodtan hullámzik komoly célja felé.

MUNKÁI. Larenopfer 1896, Traumgekrönt 1896, Advent 1898, Das Buch der Bilder 1902, Das Stundenbuch 1906, Neue Gedichte I—II. 1907—1908 (Insel-Verlag), Die frühen Gedichte (Korai költemények), Requiem 1909, Das Marienleben 1913.

IRODALOM. Kosztolányi Dezső: Rilke (Nyugat 1909 szeptember 16), Túróczi József: Bridge Laurids Malte feljegyzései (Nyugat 1910 december 1), Bányai Marcel: Rilke könyve (Renaissance).

Versfordítói: Bálint Lajos, Benedek Károly, Fehér Julia, Franyó Zoltán, Kállay Miklós (aki a „Stundenbuch"-ot egészen lefordította), Kardos Béla, Kúthy Sándor, Lányi Sarolta, Majthényi György, Szabolcsi Lajos, Vajthó László.

AZ „IMAKÖNYV"-BŐL

(Az emberi életről, a zarándokútról, a szegénységről és halálról)

A sápadt Ábel így beszél:

Én nem vagyok. Bátyám tett vélem valamit
s szemem nem látta titkos ujjait.
Elölem a napot elfüggönyözte,
az arcom arcával tiporta össze.
Most maga van.
Úgy érzem, él szegény boldogtalan,
mert nem teszik azt véle, mint velem.
Mind ott hever élettelen,
haragjától mindenki elvesz,
mindenki néma és beteg lesz.

A bátyám virraszt s én ezt rebegem,
ámen.
Reám gondolt az éj, a végtelen;
rá nem.

*

Munkásaid vagyunk: segéd és mester
csak téged épít, nagy Középhajó.
És néha jő egy Vándor, fáradt testtel,
és megvilágosít, beszélni kezd el,
mutatva, mi a helyes és a jó.

Táncol alattunk és inog az állvány,
kezünkbe oly súlyos a kalapács
s egy perc jő tőled az idők homályán,
mint tengerről a szél s arcunkra szállván
már érez is a lakatos, az ács.

A kalapácsok erre rengve rengnek,
kopácsolástól süketül az agy,
mit a kezünk estére abbahagy.
S ekkor jövő kontúrjaid derengnek.

Isten, te nagy.

*

Én nem hiszem, hogy a kicsi halál,
mellyel merészen packázunk naponta,
kegyetlenül megront és lekaszál.

Én nem hiszem, hogy majd utunkba áll;
mert élek és építek a romokra
s vérem pirosabb, mint a rózsaszál...

A mélyem mélyebb, mint a köd,
s mit rám riaszt, a félelem.
Hisz amiből világra jött:
az életem.

Így mennek ép
a kolduló barátok szerteszét;
az ember retteg és a szíve ver
s nem tudja: vajjon ugyanaz-e mindig,
kettő van-e, tíz-e, vagy tízezer?

Csak egy kezet látunk kinyúlani,
mely meztelen és sárgán átölel —
olyan közel:
mint hogyha en-ruhánkból nyúlna ki.

*

Te vagy a Kormos, aki suttog
s minden kuckó téged körít.
Jaj, a tudásunk oly rövid.
Te a titok, mit sohse tudtok,
öröktől fogva örökig.
Te vagy a Bús és a Borongó,
ami súlyos tartalmat ad.
Te vagy a szótag, mit a zsongó
énekbe zenget a szorongó
s száján megújra fölszakad.

Mert így tanítottad magad:

Te vagy, aki társ nélkül állasz
s a dús reád nem őrködik.
Te vagy az Egyűgyű s a szállas
Paraszt te vagy, a nagyszakállas,
öröktől fogva örökig.

*

Örökkévaló, megmutatkozál.
Szeretlek úgy, mint egy kedves fiút,
ki mint még-gyermeket hagytál magamra,
mert trónra hívott téged amaz út,
amely előtt a föld csak pici lanka.

Öreg vagyok és hátramaradott,
ki nagyfiát csak bajjal fogja föl
s nem érti a sok új gondolatot,
ahova magja akaratja tör.
Sokszor remegek mély, bús üdvödér,
mely idegen hajókon lebeg el,
magamba vágylak, ha bú, öröm ér,
s az éjbe vágylak, mely naggyá nevel
Sokszor nem is vagy kétlő álmaimba,
ha az Idő fúj rám, e röpke szél.
Majd olvasok: És az Evangelista
minden helyütt nagyságodról beszél.

Az Apa vagyok; de a Fia föl,
magasba száll, hová az Apa nem mer,
Ő benne a vágy új utakra tör,
Ő a Jövő és Ő az Anyaöl,
a Visszatérés és a Tenger.

*

Kiolthatod szemem te: látlak,
tömd be fülem, hallom szavad,
láb nélkül is kúszom utánad,
száj nélkül hívlak hallgatag.
Törd le karom, én átölellek
szívemmel mint egy csoda-kézzel,
fogd le szívem, lázas velőm ver,
s ha agyamat zúzod te széjjel,
véremre veszlek új erővel.

*

Te vagy az Agg s égett hajadban
bús pörnye száll, tüzes korom,
te vagy a roppant Láthatatlan
s pörölyt emelsz mindenkoron.
Te a Kovács, ki lankadatlan
állsz az üllőnél, mint torony.

Te vagy, kinek vasárnap sincsen,
ki tétlenül sosem barangol,
meghal, de nem mond le a rangról,
hogy csorba kardot élesítsen.
Ha állanak malmok, fűrészek,
s mindenki víg, mindenki részeg,
mi halljuk a pörölyverésed
minden megkonduló harangról.

Te vagy a Mester és a Roppant,
ki mindent tud, de nem tanul,
az Idegen, ki idetoppant,
kiről susog sok-sok lopott hang
s nő híre, gyorsan és vadul.

*

Te a jövő vagy, éj virradata,
a végtelenség síkján felviharzó.
Vagy éj s idő után harsány kakasszó,
vagy hajnali mise és szűzi tarló,
és idegen és halál és anya.

Te vagy a folyton változó világ,
ki a sorsból kiharsansz szabadon,

csak selypítgetnek panaszok, imák
és ismeretlen vagy, mint a vadon.

Te a dolgoknak mélyült mélye vagy,
mivoltodat némán elhallgató,
és másnak lát a földön minden agy,
hajónak part vagy és partnak hajó.

*

Sosem nyugosznak itten el a házak,
mert vagy mindig temetnek valakit,
vagy mert a szív titkos parancsa lázad
s botot, köpenyt ragad föl az, akit
távolba bolygó fényed elvakít,
és útrakelnek megkeresni százak.

Sosem ürül ki az az utca, mellyen
hozzád sietnek, titkos, égi rózsa,
mely ezer évbe csak egyszer virul ki,
Sötét tömeg megy, titkaid hajósa,
s fáradva fog majd a szívedre hullni.

De láttam én a hosszú sereget,
s azóta azt hiszem, hogy köpenyüknek
mélyéből fú a szél s mihelyt lecsügged,
elül a szél is a vidék felett —:
oly óriási volt ez a menet.

*

Tedd, hogy legyek utaid őre
s figyeljek minden kőre lenn,
szögezd látó szemem előre
a sivó, messze tengeren;
hadd nézzek a nagy vízmezőre,
hogy a folyó kifut a dőre
fényből az éjbe, csöndesen.
Küldj sivatagba, ahol ostor
gyanánt hatalmas szél zörög,
s mint ruha áll a nagy kolostor
sok meg-nem-élt élet körött.
Ott, hű zarándok, énekellek,
amíg piheg bennem lehellet,
nem tántorulok meg, tudom
s egy vak, öreg apóka mellett
megyek a sose-járt uton.

*

Uram, a nagyváros oly rémítő,
itt minden szétzüll, szerteszéjjel;
a legnagyobb is menedékhely —
nincsen vigasz, csak kín és kétely
s úgy elröpül fölötte az idő.

Az emberek itt búsan tengenek
a mély szobákba bágyatag mozogva,
félénkebben, mint a fiatal csorda,
míg künn a föld piheg nagy darabokba,
de ők nem tudják s élnek csüggeteg.

A gyermekek itt ablaklépcsőn nőnek
s egyhangú árnytól bús pici szivök
és nem tudják, hogy künn az ébredő reg
dallal, virággal köszön a mezőnek —
s oly szomorú gyereknek lenniök.

Szüzek serdülnek itt föl ismeretlen
s álmodnak a gyerekkor hajnalárul;
nem ez a vágy volt a gyerek-szivekben
és késő álmuk reszketeg bezárul.
És függönyös hátsó szobákba ásva,
bús anyaságuk is olyan setét,
most hosszú éjek kényszerű sírása,
majd pár elernyedt, lomha, csöndes év.
A holtak ágyai is árnyban állnak
s a sírhoz mind epedve vánszorog
s úgy halnak meg, láncában a halálnak,
mint elhagyott kolduló asszonyok.

*

Itt emberek élnek, fakók, fehérek,
s meghalnak ők öledbe, bús magány.
S nem tudja senkisem, micsoda méreg
van mosolyukba, hogy a gyenge kéreg
lehull az arcukról vad éjszakán.

Porig alázva járnak mindenütt,
a balga rendnek szolgálni se tudva,
elhervad a ruhájuk, mint a dudva
s idő előtt vénül meg szép kezük.

Zúg a tömeg és nincs ki őket ója,
bár tétovázó és oly gyenge mind, —
csak a bitang eb, az utcák futója
megy a nyomukba, halkan, egy kicsinyt.

Prédái ők ezernyi fájdalomnak,
és minden óra új és tompa bú,
kórház körül magányosan bolyongnak,
és várnak, míg kinyílik a kapu.

Ott a Halál. Nem az a régi pompás,
mit gyermekkorba áhít meg a bölcs, —
a kis Halál az, bús és oly nagyon más;
s ennen-Haláluk, mit megölt a rontás,
úgy csüng lelkükbe, mint a zöld gyümölcs.

*

Ők nincsenek. Csupán csak a szegények,
kik akaratlan élnek és bitangul;
az arcukon a kín az ősi bélyeg,
torzak, kopárak és búsak a harctul.
Rájuk viharzik minden, ami ronda
s minden szemét az ő arcukra hull.
Oly féltek, mint a himlős ágy piszokja,
bitangok, mint a tört edény s a rozsda
és mint a naptár, melynek napja mul —
s mégis: ha a föld egyszer bajba volna,
mint rózsaláncok reszketnének tisztán,
úgy fénylenének, mint egy szent talizmán!

Mert ők a szűzi hónál szűziebbek
s mint a ma-szült vak-állat és a harmat
és egyszerűek s csak téged követnek,
nem is akarnak, csak *egyet* akarnak:

hogy szegények legyenek mindörökké.

*

Mert a szegénység lelkünkből a nagy fény...

*

Te vagy a bús, a legszegényebb,
a kő, amelynek nincs semerre hely,
a bélpoklos, a kósza lélek,
ki a városba szerte kerepel.

Mert nincstelen vagy, mint a szellő
és pőreségednek még rongya sincs,
te néked a bánat-lehellő
árvák kopott-szokott ruhája kincs.

Olyan szegény vagy, mint a magzat,
akit méhébe fojt a lány,
szorítva ágyékát a gazdag
élet csirázó hajnalán.
S szegény vagy: mint a tavaszi eső,
mely háztetőkre boldogan szemerkél,
mint börtöni vágy, amely csöndesen kel,
fájó fogoly-sziveknek jól-eső.

S mint a beteg, ki más oldalra fekszik,
s már boldog; s mint az utazás szelén
ingó virág, mely elsodródik estig,
s mint kéz, amelybe sírnak, oly szegény...

Mi hozzád mérve a fázó madárhad,
mik a kirugdalt, éhező ebek,
mi a bukó, árnyékán a halálnak,
és a bús állatok, miket bezártak
s aztán a rabtartó elfeledett?

És mi az éji menedékhely,
mi az otthontalan tömeg?
Nem malmok ők, csupán piciny kövek
s mégis őrölnek, ha kenyér kell.

De te vagy a jó, aki mást ó,
a koldusoknak koldusa;
inség rózsája, a csodás-jó,
a kenyeret napfényre váltó
örökre ifjító csuda.

Te vagy a halk, kivert, az árva,
ki hontalan, s földről az égre néz;
sosem fogad be téged a határfa.
Viharban ordítasz. Te vagy a hárfa,
min összeporlik itt minden zenész.

*

És nézd csak: a testük mint a menyasszony
és úgy folyik tovább, mint a patak
és mint egy szép tárgy, úgy él hallgatag,
csodásan él és áll a földi harcon.
Karcsú, sugár és most még vézna csak,
s bús, mint akiktől lett a sok bús asszony,
de a fajta szül sárkány-fiakat
és hallgat a tűrés völgyén virrasztón.

*

Mert lásd: ők nőni fognak, sokasodni
  és őket az idő megóvja majd,
úgy szaporodnak, mint a rét bogyói,
  édességükkel födve a talajt.

Mert boldog az, ki sose lakomázott,
  kiknek eső paskolta fejüket;
hozzájuk dőlnek mind az aratások
  s ezerszeresen fizet a szüret.

És élni fognak, hogyha minden elvész,
  ha porba reccsennek országok, államok,
úgy kelnek majd fel, mint sok kipihent kéz,
míg másokat megölt a tengve-lengés
  és minden nép és minden kéz kifáradott.

*

A szegény háza az oltárfiók,
ott balzsam és öröklét lesz az étel

s ha jő az este szótalan zenével
magába tér, kitágul szerteszéjjel
s az éji csöndbe dalt hallani ott.

A szegény háza az oltárfiók.

A szegény háza a gyerek keze.
Ő nem veszi el, mit kíván a felnőtt
csak egy bogárkát, amely téveteg jött,
egy kavicsot, mit a patak is ellök,
szálló fövényt, kagylót, zenélve zengőt;
a mérleg ez, amely egy kicsivel több
súlyt is mutat, úgy méri a jövendőt
s rázkódva rándul-rendül lefele.
A szegény háza a gyerek keze.

És ő a föld, anyánk és mindenünk:
Egy eljövendő kristály, mely szelíden
csillog világos, tompa, röpke színben;
és mint az ól, meleg, szegény, mezítlen —
de vannak estek: s akkor-akkor minden,
és minden csillag onnan int nekünk.

*

A városok csak a bűnt sokszorozzák
s mindent magukkal rántanak mohón,
a barmot széttörik, mint a mohos fát,
és népeket sütnek meg érckohón.

S az emberek bálványa a kultúra,
megbomladoz bennük a súly-egyen
és haladás nekik a csiga-túra
és csak rohannak derűre-borúra,
mint a kurvák illegnek begyesen,
lármáznak érccel, völgyön és hegyen.

Lidércek őket tévútra viszik,
és élnek ők és nem lehetnek ők,
a pénz növekszik, nyűvi az erőt,
a pénz hatalmas s ők gyengék, picik
s búsan vánnyadnak el, idő előtt,
várván, hogy a bor és mérgek malasztja
őket muló örömre rákapassa.

*

Szegényeid szenvednek, mint a falka,
amerre néznek, bánat és magány
és égnek-fáznak, mint a lázrohamba,
lakásokból kiverve és rohanva
bitang halottak künn az éjszakán;
piszkolja őket a sár és az ucca,
olyanok, mint napfényen a dögök —
s a véletlen s a szajhák léha pucca
s a lámpa s a kocsi rájuk röhög.

Ha van egy száj itt harcra, védelemre,
illesd meg Uram, hogy értük perelne.

A FIÚ

Olyan szeretnék lenni, mint azok,
kik vad lovukkal szállanak az éjbe,
fáklyákkal, égre borzadó hajakkal,
a hajsza roppant viharába félve.
Legelől állanék, mint egy ladikban,
nagy lennék, mint felgöngyölt lobogó.
Sötét, de rajtam fénnyel lobogó
aranysisak. S mögöttem a sötétben
tíz ember várna sorakozva szépen,
oly nyugtalan sisakkal, mint enyém,
sötét, öreg, vak s mégis csupa fény.
Mellettem lenne egy és fújna-fújna
a trombitával és száguldanánk
és trombitálna utat és magányt
és mint az álom szállnának újra s újra;
a házak térden állanak elébünk,
a görbe utcán új és új magány int,
terek terülnek: és mindent elérünk,
zápor gyanánt zuhognak paripáink.

A SZOMSZÉD

Miért követsz, idegen hegedű?

Miért van, hogy a te síró, keserű
búd mindenütt nyomomba szálldos?

Száz ember ríkat? Vagy csak egy magányos?

Van olyan, aki benned hinni tud még,
és minden nagyvárosba van nehány,
ki nélküled folyók mélyén aludnék?

És miért találsz mindig reám?

Miért, hogy mindig azok mellett élek,
akiknek édes húrjaid búgása,
mely mondja: súly és teher az élet,
a terhek-terhe, kín és kő és mázsa.

PONT DU CARROUSEL

A Vak, ki a hídfőnél áll, olyan,
mint névtelen országban a határkő,
nem változó, mellette emberár fő
s az égitestek néman-komolyan

körötte lejtenek s ő a Középpont,
mert minden összevissza, százfelé ront.

Ő az Igaz, ki már sietni fáradt,
vad, kacskaringós utakon vigyázva,
Ő a sekély és hétköznapi lázba
az Alvilág felé vivő bejárat.

ŐSZI NAP

Uram: itt az idő. Oly hosszú volt a nyár.
A napórán fektesd el hosszú árnyad
s engedd az orkánt a pusztára már.

Még csak néhány kövér gyümölcsöt éressz,
adj nékik még két délies napot,
hogy a belük napfénytől lenne édes,
míg a tüzét borrá változtatod.

Kinek nincs háza, annak sose lesz tán,
ki egyedül van, egyedül marad,
hosszú levelet ír és olvas eztán,
vagy bús allékban járkál hallgatag
s bámulja a fakó napsugarat.

VIHAR

Ha vágtat a felleg az éjbe mogorván
s az orkán
bút tornyoz a gyászbahaló egek ormán,
elfödve a földet egészen:

Érezlek, hejtman, messze téged,
(kit vágy tüze éget,
hogy hősi néped
az égbe vezesd.)

Vízszintes tarkód érzem akkor,
Mazeppa.

Gőzölve rohan velem a paripám,
hátára kötözve az éj fenyeget,
eltűnik a föld, a világ, a vidám
s csak őt tudom én, a hatalmas eget.

Fölöttem villámcsóva ég
s úgy fekszem alatta ép,
mint lenn a vidék;
szemem nyitott, akárcsak a tó
és benne látható
az ég.

VÉGZETES ÓRÁN

Aki most zokog valahol,
ok nélkül zokog valahol,
értem zokog.

Aki most nevet valahol,
ok nélkül nevet valahol,
engem nevet.

Aki most indul valahol,
ok nélkül siet valahol,
hozzám siet.

Aki most meghal valahol,
ok nélkül hal meg valahol:
reám tekint.

AZ ÖNGYILKOS DALA

Egy pillanat. És eltökélt
kedvvel lógok. Csak a kötélt
ne vágja el a kés.
Hisz multkor is mint új elemben
fürödtem a halálban és
a végtelen zúgott belemben.

Ide nyujtjátok a kanálnyi
kis életet.
De engemet már a halál hí,
engedjetek.

Tudom, hogy életünk az ék
és a világ tele fazék,
de nem megy a vérembe már,
csak a fejembe száll.

Ha szereti is némelyik,
engem halálra émelyít,
Most ezer évig nem kell élet
és szigorú diétán élek.

AZ ÁRVA DALA

Én Senki vagyok és Senki leszek,
Most még kicsi, aztán éjbe veszek
s elhalkul a vád.

Anyák, ti apák
nyújtsátok az éjből a kezetek.

De jaj, mit is ér törődni velem,
úgyis letiporják árva fejem,
Mit kellek is én: ma még korai,
holnapra befednek a sír porai.

Csupán ez egy ruhám van itt,
az is vékonyka és avitt,
örökre kitart ez a kis ruha rajtam,
s tán ebbe fogad az egek ura majdan.

Hajam kevés és gyér felette
(ilyen marad örökké)
egykor Valaki úgy szerette.

Most nem szereti többé.

DÁVID ÉNEKEL SAUL ELŐTT

I.

Ó Király, hallod-e hárfahangom,
messzeséget nyit s benne mi szállunk:
csillagok surolják már a vállunk,
majd esővé és virággá válunk
s újra élet kél az árva hanton.

Lányok érnek, akik egybefűznek,
mert ma asszonyok és engem űznek;
érzed illatát sok gyenge szűznek
s ifjak sírnak a bezárt kilincsen
és lihegnek, hogy a kedves intsen.

Vajha visszahozná ezt az ének.
Ámde részeg és dadogva vall:
Éjszakáid, ó Király, az éjek —,
jaj de szépek voltak, jaj de mélyek,
s nőid teste is mily fiatal.

Dalnokod emlékeztetni óhajt.
Ám a kéjbe fulladt női sóhajt
mily húron beszélje el a dal? —

II.

Ó Király, te mindezekkel áldott,
aki teljes-súlyos életeddel
nyomsz s beárnyalsz, most hozzád kiáltok:

lépj le trónodról, törd össze, vedd el
hárfámat, mit ellankaszt az álmod.

Mint szedett fa olyan az én hárfám:
és gyümölcsös ága puszta már,
köztük napok üressége vár,
mik jövendenek —, s én várok, árván.

Éjjel itt ne hagyj a hárfa mellett;
Ó Király, e gyermekkézre nézz:
azt hiszed tán, hogy a női mellek
oktávját nem éri be e kéz?

III.

Ó Király, elbújsz a titkos éjbe
és rabul tart mégis ez ideg.
Nézd, dalom nem zendül fázva-félve
és a tér körültünk oly hideg.
Árva szívem és zavart szived
a haragod fellegébe csüng most,
egymást marják, egymás ősi titkát,
és egy göccsé forrad két szivünk most.
Érzed-e, hogy egymást alakítják?
Ó Király, most lélek lesz a súly.
Hogyha összetartunk, régi s új,
te az ifjúhoz, és én az agghoz,
lelkünk mint egy új csillag kalandoz.

JOSUÉ UTOLSÓ ORSZÁGGYÜLÉSE

Mint a folyó, mely szétszakítja gátját,
mielőtt más folyóba omlana,
a legöregebb törzsön úgy kiált át
utolszor Josué kemény szava.

A nevetők megbújtak holmi zugba,
a szív, a kéz érezte a veszélyt,
mint hogyha harminc csata zaja zúgna
egyetlen szájban; és e száj beszélt.

És elámultak rajta újra ezrek,
mint ama jerikói nagy napon,
de most a sok-sok kürt ő benne rezgett
inogni kezdett életük, vakon,

hogy védtelen engedtek néki nyomban,
elfogta őket görcsös borzadály,
még meg se gondolták, hogy Gibeonban
Ő ordította fel a napra: Állj: —

S az Isten jött már, félve, mint a szolga,
tartotta a napot, hogy keze fájt,
a harcos törzs fölé, magasra tolva,
csak mert valaki kimondta az állj-t.

Ez Josué, az agg, ki mitse téve,
alig taposta már-már a porondot
és nyomta vállát száztíz súlyos éve.
Most felkelt és a sátorokba rontott.

Ropogott mint a jégeső görögve:
„Mit igértek Istennek? Rengeteg
„Isten kisért, de meg ne rengjetek.
Mert akkor szertemorzsol az Úr ökle."

Majd gőgösen csak ezt mondá a népnek:
„Én és házam övé vagyunk örökre."

És erre mind: „Küldetésünkbe védj meg,
jelet adj, gyámolítsd a tévedőt . . ."

De ő csak hallgatott, mint régen, egyre,
még látták, amint felhaladt a hegyre.
Aztán nem látták soha többet őt.

AZ OLAJFÁK KERTJE

Ment fölfelé, a szürke lombon át
oly szürke volt, az Olajfák sorába
és lehajtotta poros homlokát
forró, vonagló tenyere porába.

Ide jutott. És ez volt csak a cél.
Most megvakultan vágjak a homálynak
és hirdessem, hogy a hatalmad él,
hogy vagy, mikor magamba sem talállak.

Nem vagy én bennem. Jaj, te végtelen-nagy.
Sem másokban. És itt a kőbe sem vagy.
Sehol se. És engem mindenki elhagy.

Itt állok minden emberek jajával,
mit enyhíteni vágytam kegyed által,
ki nem vagy. Ó, lelkem ezer halált hal . . .

S mondják: egy angyal jött az éjen által. —

Miért egy angyal? Ah leszállt az éj
és közönyösen babrált a falombban,
gyermek riadt az éji nyugalomban.
Miért egy angyal? Ah leszállt az éj.

Az éj pedig nem is volt óriásibb;
így suhan el az éjek sora rég.
Kövek hevernek, néha egy eb ásít,
Bús éj, olyan az egyik, mint a másik,
mely vár, amíg megpitymallik az ég.

Mert ily könyörgőt angyalok csapatja
nem hallgat meg s az Éj se fogja föl.
Az Elveszőt a föld magára hagyja
és eltaszítja Őt tulajdon atyja
és nem fogadja be az anya-öl.

PIETÀ

Így látom, Jézus, lábad újra mostan,
mely egy ifjúnak lába volt még hajdan,
mikor kezembe véve sírva mostam;
milyen zavartan reszketett e hajban,
mint tejfehér vad a bokorba, halkan.

Így látom tested, mit még nem szerettem
s ez az első szerelmes éjszakánk.
Sosem feküdtünk össze még mi ketten
s most a tömeg bámul, vigyázva ránk.

És a kezed véredbe van fürösztve —:
jaj, nem őrjöngő fogam marta össze.
Szived nyitott, akárki bemehet:
azt hittem, csak enyém e bemenet.

Most fáradt vagy s fáradt szád nem figyel,
nem szomjúhozza jajtól ájuló szám —
Ó Jézus, Jézus, mikor mult el órám?
Milyen csodásan pusztulunk mi el.

A FOGOLY

Gondold el, hogy mi mostan élvezet,
lég a szájadnak s a szivednek szikra,
az csupa kő és csupa-csupa szikla,
melyen elaszik a szived, kezed.

És ami most holnap, igéret és:
majd, később, vagy: azután, vagy: jövendő —
az csupa seb, amelybe csúnya genny nő
és nem fakad fel a dagadt kelés.

És ami volt, az mint egy bús bolond
őrjöngve a szájad körül bolyong,
mely már nevetni sem tud s bús előre.

És ami Isten, az börtönöd őre,
ki egy lyukra rányomja éhesen
piszkos szemét. S nem tudsz meghalni sem.

A HATTYÚ

Félni egyre, élni vontatottan,
életünk, akár a hattyú útja,
melyet még le sem írt a habokban.

És meghalni, titkosan elülni,
mily elembe jártunk itt, ki tudja,
mint mikor hattyút látsz elmerülni: —

a vízen, mely nyájasan fogadja,
fodrozódik, elmúlik alatta,
s boldogan gyűrűzik föl a hab;

míg a hattyú csöndesen kiválik,
mind nyugodtabb, tisztább és királyibb
méltósággal cél felé halad.

NŐI SORS

Mint a király, ki vígan megragadja
vadászaton az üvegpoharat —
aztán elrejti boldogan a gazda,
bezárja, őrizi és így marad:

a Sors is így tesz, érez néha szomjat
és a szájához von egy gyönge nőt,
majd félrerakja, míg magába fonnyad,
eldugja az üvegszekrénybe őt,

hol nem használják és a mély homálynak
árnyán a régi, kedves kincsek állnak
(mik kincsek voltak egykor, az ereklyék).

E nő is úgy állt, mint egy elfelejtett
S akár a többi vak lett és öreg lett
s még csak becses se volt, nem is szerették.

A LÁBBADOZÓ NŐ

Mint mikor az utcákon az ének
majd közelbe jő, majd megriad,
mostan markolod már és eléred,
most megrebben egy kis zaj miatt,

az élet játszik a gyógyulóval;
elaléltan és pihenten ül,
élni szítja már egy álom-óhaj
és egyszer megmozdul félszegül.

És úgy érzi, szinte-szinte bántja,
hogy keze, a hűs, kemény tenyér,
cifra lázak csontos, furcsa pántja,
rózsálló-szelíden bús-fehér
megsoványodott fejéhez ér.

A NŐ, AKI MEGVAKUL

Teánál ült, akár a többiek.
És mintha a csészéjét néma gondba
valamiképpen másként fogta volna.
Mosolygott. Elfutott a bús hideg.

És hogy végül felkelt a társaság,
s járkáltak csendesen a meghivottak
sok-sok szobán (nevettek és susogtak)
velük ment a másik szobába át,

oly elfogultan, olyan hallgatón,
oly bódorogva, mintegy lámpalázba,
fényes szemét részvétlen fény tarkázta
s hidegen rezgett rajta, mint a tón.

Aztán követte őket csüggeteg,
mintha valamit még nem hágna által;
de mintha később égő szárnyalással
röpülné át a végtelen teret.

VÁLÁS

Ó hogy éreztem egykor, mi a válás.
Most is tudom: egy szörnyű, bús, megoldott
valami, mely a régi és a hálás
multat mutatja s széttépi a csokrot.

Ó hogy bámultam búsan-elfogottan,
azt, mi maraszt és híva is meneszt,
mint hogyha minden asszony állna ottan,
s kicsiny, fehér, nem láttam mást, csak ezt:

egy intést, amely már nem is nekem szól,
és int tovább —, a messze és a döbbent
távol ködét — tán a szilvafalombról
egy gyors kakukfit, amely tovaröppent.

ÖNARCKÉP 1906-BÓL

Az ősi, régen nemesi családnak
vadsága a szemöldök peremén.
A szembe félelem s kék, enyhe fény
a gyermekkorból és itt-ott alázat,
nem szolga-vágy, de szolgáló erény.
A száj: csak száj, nagy, biztos és kemény,
nem rábeszélő, de valami bátrat
kimondó. A homlok előrebágyad
s árnyak között méláz el feketén.

Csak sejtelem még és korántse kész:
A bánat és siker még nem ragadta
új markolással teljes diadalra
és mégis: ez a sok kúsza vonalka
valami komoly, igaz és egész.

A KIRÁLY

Tizenhat éves az ifjú Király.
Tizenhat éves s az Állam, a Rend Ő.
Agg hívei közül messze kivál
és lesve, sötéten néz a derengő

terem aranyába és örül,
hogy Ő mindegyikük apja:
azt érzi csak, éles álla körül,
hogy táncol a lánca s a gyapja.

Előtte a halálos ítélet
és vár a Király és nézik a Vének.
Tanácsnoka mind azt mondaná,

hogy vergődik az uruk, pedig
csak csöndesen olvas hetvenig
és akkor írja alá.

FELTÁMADÁS

A Gróf figyel, a sírba
letűz a napvilág;
hamar életre hívja
tizenhárom fiát.

Két asszonyát köszönti,
távolból meghajol —;
feltámadásra jön ki
mind-mind a föld alól,

csak még Eriket várják
s Dorottyát, testvérpárját
kik hét s tizenkét éves
korban haltak meg, édes,
főúri gyermekek
(ezer és hatszáztízben)
hogy most, mint minden ízben,
nyugodtan, úri díszben
előttük menjenek.

A ZÁSZLÓTARTÓ

Oly elhagyottak mind a többiek,
rajtuk: a vas, szerszám, bőr, durva holmi.
Bár símogatja arcukat egy toll-mi,
azért magukba kell csak bandukolni;
de ő viszi — akár egy nőt vihet —
a Zászlaját az ünnepi ruhában.
Mögötte zúg a selyme, mind puhábban
s olykor kezére foly lágy fonadéka.

Amint szemét lehunyja néha-néha,
Mosoly dereng: megvédi tűzbe-vérbe.

S hogy csillog az ellenség harci vértje
és vad gomolyba tusakodnak érte: —

akkor a Zászlót a rúdról letépi,
mint hogyha szűziségét rablaná,
elrejti a fegyverkabát alá.

S ez dics a többinek, hőstette néki.

A SZERETŐ

Velence napja égő aranyat rak
tüzes hajamba: szent alkémia
varázslatát. S mint íve a hidaknak,
szemöldjeim oly könnyedén suhannak

a szemeimnek hangtalan, sima
veszélyén át, melyek a mély vizekkel
titokba kapcsolódnak, hogy a tenger
bennük dagad-apad. És aki ma

meglát, az úgy szeretne az öleb
helyébe lenni, melyet legfölebb
csak néha érint e kéz önfeledten,

mely gyürükkel virágzó, sebhetetlen,
S főúri sarj, élet, remény, nem egy,
a szájamon mint mérgen tönkremegy.

SPANYOL TÁNCOSNŐ

Akárcsak a most gyújtott kénesgyújtó
vonaglik és sziporkázik fehéren,
majd szétcikáz: — úgy kezdi lázra-bújtó
fényes táncát, közel nézők körében,
forrón, hamar, majd széles tánca ráng.

És azután már csupa-csupa láng.

Hajába kap egyszerre a falánk
fény és ruháját is a tűzbe dobja,
föllángol az égésnek csóvalobja
s belőle mint a kígyó megriadva,
csörögve szisszen két mezítlen karja.

S aztán: kevés is már a tűz neki,
markába fogja, szerteszét veti,
uralkodón és nézi: ott a földön
toporzékol, dühöngve és üvöltőn
és nem akar elülni lenn a porba. —
De gőgösen a biztos győzelemtül
mosolygó arca a magasba lendül
és kis, kemény lábával eltiporja.

A KEDVES HALÁLA

A férfi csak ezt tudta a halálról:
  hogy elvisz és a némaságba lök.
De hogy a lány az árnyvilágba pártolt
  s reáborult a titkos, néma köd

és a szeméből elsuhant szelíden,
  azt hitte, hogy mint bolygó, anda hold
süt mosolya a túlvilági színen
  s az alvilágnak csöndesen dalolt:

A férfi otthon lett a sírokon
s minden halott olyan közel-rokon
lett néki; és ha vigasztalta más,

csak hallgatott, mert tudta, hogy csalás,
vallotta, a sír jó, a sír örök —
S lesimította néki a rögöt.

SAUL A PRÓFÉTÁK KÖZÖTT

Azt hiszed a romlásod megérzed?
A Király se tudta, mily alantas,
Hogy előtte énekelt a Lantos
S rászögezte a gyilkos vas-ércet.

Mert hogy a rossz szellem jött feléje,
s összetépte, szerteszeldelé,
áldatlan kopárság szállt szívére,
babonásan reszketett a vére
s ment vadul, az ítélet felé.

Most ha szája néha még szivárgott,
csak magáért, en-javára jósolt,
késleltetni egy kicsit az átkot.
Most is így tett. Ám: hajdanta jós volt,

mint gyerek, mert érces szája izzott
  és beléje ívelt minden ér,
Mind tüzes volt, ámde ő legizzóbb,
  mind beszélt, de benne szólt a vér.

És ma mindez rom volt, ferde-csorba,
  összeomlott méltóság, teher;
és a szája, mint esőcsatorna,
mely az árat búsan elsodorva,
  meg se fogva ejti el.

SÁMUEL MEGJELENIK SAUL ELŐTT

Ordított az endori asszony: Látok —
Saul karonragadta: Kicsodát?
Nem is felelt még a nő, akit átok
nyügzött, de Ő már látta a Csodát:

Azt, kinek hangja már beszélt viharzón:
„Mit háborítasz? Lenn a mélyben alszom.
És most, mert hír, szerencse nem omol rád
és az Urat hiába ostromolnád,
Győzelmeket keressz ez árva szájban?
Elmondjam a fogam, sorjába, hány van?
Mert csak fogam van itt...“ Eltünt. Az asszony
Kezét arcára nyomta s meggyötörve,
keményen ordította: Ess a földre!

És a Király, ki egykor fényben égett
s úgy vált ki népéből, mint harci jelvény,
most lebukott, még jaj se kelt a nyelvén,
oly biztosan érezte már a véget.
A nő pedig a szörnyű hevülőt
csiggatta és biztatta reszketeg —
s mikor megtudta, hogy még nem evett,
kiment és borjút vágott és sütött,
majd rá is birta szépen, hogy leüljön;
s ült, mint ki elfelejti mindenét,
csak azt az egyet nem, mi legvégül jön...

Aztán evett, mint este a cseléd...

PRÓFÉTA

Tág szemében óriási arcok
s az itélet tűzcsóvája, vak
tombolása, mely pusztítva harsog, —
a szemöldök ívei viharzók
és busák. A mellében vihar-szók
ágaskodnak, újra csak szavak,

nem övéi (mert a szava félszeg
és szelíd, ha megfedd valakit)
más szavak: kövek, kemény vasércek,
melyeket mint vulkán alakít,

hogy a szája kráteréből bomlott
átkokat okádjon szüntelen;
míg a homloka, mint kutyahomlok
vinni vágyik engedelmesen,

mit az Ura elvesz homlokárul;
Ő az Úr, kit annyi sok farag
és nem látja, mely neki kitárul,
mélységet, mert mélye: a harag.

JEREMIÁS

Egykor voltam, mint a zsenge búza,
ám te jöttél, háborgó Erő,
mely szivünk tövissel koszorúzza
s szivem, mint oroszlán szive fő.

Mit adtál nekem, miféle szájat,
már, hogy apró gyermek voltam én:
seb lett most belőle: fáj és fájat
s vért kiáltok, bút bomoltan én.

Minden nap csak a jajt és bajt zengem,
mit, te Telhetetlen, ránk kimérsz
és nem ölhetik meg szájam s Engem,
csöndesítsd le búját, ha kimélsz.

Hogy, mikor mi rontók, lenn a porba
fekszünk, a világot eltiporva
és a földön nem lesz semmi más,
csak romhalmok néznek föl az égre,
megzengessem hangom újra, végre,
mely jaj volt mindég és ordítás.

ABSALOM BUKÁSA

Villámlottak a kürtök:
a zászló fénybe fürdött
s a harsonák zajától
megduzzadt. És a bátor
szép ifjú imperátor
a hűvösöblű sátor
mélyébe vitte át
tíz ifjú asszonyát,

kik (apja hűvös ajka
csókolta még e nőket)
úgy ringtak, mint a sajka,
mert ő ringatta őket.

És a tanácsba ment ő
oly könnyedén, mint máskor
s a szépségén merengő
szédült e ragyogástól.

Majd hadba száll kevélyen
s ragyog, akár a csillag;
és minden dárdaélen
haja csigája ring csak,
mit még sisak se föd be,
úgy hogy gyakran gyűlölte,
mert súlyos díszruhája
sem volt nehezebb nála.

A Király parancsba tette,
kiméljék Őt, a Szépet.
De hogy a hadba lépett,
sisaktalan, a tépett
marakodó seregbe,
vitézkedett felette
a vérpiros gomolyban.
Soká nem tudták, hol van,
a hulla-hegybe botlók,
míg egy kiáltott: Ott lóg,
ahol a cserfa zöldel,
magasra vont szemölddel.

Joáb mint a vadorzó
meglátta a haját: — a porzó
ágon lógott a torzó.
Indult már, hogy lerántsa,
átdöfte szíve alját,
aztán jobbját s a balját
átszúrta más két lándzsa...

ESZTER

És fésülik a szolganői hét nap
haján a bút, mely hamumódra szétcsap
s a kín savát, mely megfakul haján,
és süttették a nappal, égi tűzzel
és balzsamokkal kenték, hogy a fűszer
lágyítaná meg: és aztán a lány,

mint az, akit már semmi baj sem érhet,
hivatlanul, mint a bitang kisértet,
a fenyegető, nyilt kastélyba ment,
hogy komornáival, új vágytól égvén,
meglássa Őt, majd hosszú útja végén,
ki halállal vár minden idegent.

Úgy fénylett a Király, hogy enrubinját
lángolni érzé, röpködött a fény,
a Király arca forrott benne, inkább
teher is volt már és mint az edény

túlcsordul rajt s a pompa is taszítja,
még ott se volt a harmadik terem,
melynek hideg, nyugalmas malahitja
zöld fényt vetett rá. Ekkor hirtelen

úgy látta, hosszú az út, fáj a kő is,
mit súlyossá tett a Király meg ő is,
aki szorongva ment. És ment vadul.

És hogy már ott állt közelébe, ingón,
pompázva a tündöklő turmalin-trón
és fenn mint bálvány a hatalmas úr:

a jobbik szolganője átölelte
őt, aki szédült s odavitte halkkal.
A Király intett az arany jogarral,
s a boldogságtól elalélt a lelke.

HALÁLTÁNC

Nem kellenek zenészek;
szivük huhog, e redves
és bagolylakta fészek.
Levedzenek s a kedves,
büdös sír szaga repdes,
amikor táncra készek.

A táncos kedve részeg,
és paszománya borda,
igazi, úriforma,
elegányos lovag.
Az apáca kelendő,
bomlik fején a kendő;
lovagja járja csalfán.
S a viaszgyertyahalvány
nő imakönyve alján
szelíden ránt egyet
és kicseni az olvasó-jegyet.

Aztán beléhevülnek
e leples síri bomlók;
izzadnak és lehülnek
egy víz a far, a homlok;
és vágynak arra, vajha
lennének meztelen,
mint kisded és a szajha:
cifrázzák esztelen.

UTOLSÓ ITÉLET

Most szívünk egyszerre összeretten,
átlyukasztva, holdnál epedőbben,
sárga tarlón ülnek, megmeredten
s megmarottan, síri lepedőben,

melybe szinte régen belenőttek.
Ámde nézd az angyalok csapatját,
lágy olajt hoznak s vén serpenyőket
s a hívőknek hónaljába rakják

a jótettet, melyet még korábban
végeztek lenn, a föld bús porában,
hogy a hónalj kis melege fújja

s meg ne hüljön az Úr drága ujja,
hogyha odanyúl az ég királya
s tetteik, érintve, megbirálja.

AZ OSZLOPOS SZENT

Népek álltak ott, hódolva mélyen,
hogy válasszon köztük és itéljen;
ámde néki több volt már a csend
és a nép bűzéből titkos éjen
egy kőoszlop magasára ment,

mely tovább szökött föl a kavargó
égbe és hogy fönn volt a tetőn,
látva, hogy a teste-lelke gyarló,
az Urat dicsérte reszketőn;

egyre csak hasonlít-háborog;
hogy kicsiny Ő s óriás a Másik.
A parasztok és a pásztorok
látták, hogy e kis pont mint tusázik

és a roppant égbolttal pöröl,
néha fényben, néha meg esőben
s ordítása, mint a vaspöröly
ráhull az arcokra leesőben.
Évek óta élt magába s ő nem
vette észre azt se, hogy alant
a tömeg folyton hullámozik,
meg se látott hercegi aranyt,
mely nem ért föl emez oszlopig.

Ámde amint fönn elkárhozottan,
a közönytől már véresre rágva,
egymagában, ordítozva, reggel,
rázta a sok démont a magasban:
sok sebéből imbolyogva, lassan
csúf, nagy férgek hullottak sereggel
a bársonnyal ékes koronákra
és a nyűvek sokasodtak ottan.

JÉZUS KERESZTRE-FESZÍTÉSE

A tar vesztőhelyre már gyakorta
fölcepelték a gonosztevőket,
a nehéz pribékek, lökve őket,
most vicsogva nézték hébe-korba,

mit tesz a kereszten az a Három.
Ámde fönn gyors volt a szörnyű munka
és hogy elkészültek, a határon
őgyelegtek, magukat elunva.

Míg az Egyik (egy vérszínű, foltos)
szólt: Ez ott ordított, kapitány.
Az? — kérdezte ő, mint holmi boltos,
és úgy rémlett, hallja sírni, tán

Éliát kiált, mint néki mondják.
Mind akarta látni, hogy mi lesz
és hogy éleszgessék teste rongyát,
egy epés, ecetbe ázott spongyát
tettek ájult ajka szélihez.

Mert játékot vártak, cifra dolgot,
s Éliát tán a felhők felett.
Ámde messze Mária sikoltott
s Ő üvöltött és kiszenvedett.

A KOLDÚSOK

A koldúsok éji csapatját
nem ismered. Egy idegen
lelt olyanokat, kik eladják
tenyerük üregét hidegen.

Mutatják az idegennek
szájuk sebeit feketén
s ő nézheti (mert belemennek),
hogy rágja ki a kelevény.

Szemükbe elolvad a csüggedt
úr arca, ki szólani fél
s a szörnyű szegények örülnek
és köpnek, hogyha beszél.

HULLAMOSÓ NŐK

Már hozzászoktak lassan. Ámde most a
cselédlámpás föllobogott ijedten
a léghuzam árnyán s az Ismeretlen
oly furcsa volt. Még a nyakát lemosta

a kandi nép s mert nem ismerte, aztán
ezt-azt hazudta róla, ágya mellett,
míg mosta. Egyiknek köhögni kellett
s az ecetes spongyát ott hagyta arcán,

úgy köhögött. Hogy a hullát kutassa,
megállt a másik nő is. Tompa csöppet
sírt a kefe; s a végtelen utassa
öklét mozgatta már, hogy megmutassa,
nem szomjúhozik immár soha többet.

És megmutatta. Mert sürögve, némán
folytatták a bús némberek a dolgot,
kicsit köhögtek is, a vén tapétán
halk, görbe árnyuk imbolyogva bolygott,

a fal pedig csupa folt és ragacs volt,
Be is fejezték, egy kis idő mulva.
Az éj, az ablakokba megsímulva,
kietlenül nézett. S egy szörnyű hulla
mezítlenül feküdt ott és parancsolt.

KÉP

Hogy lemondó arcából ne ejtse
földre bánatát és fájó vágyát,
lassan hordja a tragédián át
hervadandó, szép csokorba kötve
bús vonásait, mikből vadul
és lazán egy tubarózsa hull,
egy tévedt mosoly esik a földre.

És nyugodtan megy rajtuk tovább
fáradottan, szép és vak kezekkel
s tudja, hogy nem lelné meg ezekkel

és koholtat mond és tétovát,
melybe végzet, álom, talmi sors van
és a lelkét általadja gyorsan,
hogy a szónak súlya, mint a mázsa,
mint a kőnek jajgató sírása —

és magasra vont és hősi állal
újra mondja, amit szíve vállal
és megint, mert nincs arra szó,
ami benn a fájdalmas való
és övé, mindig csak az övé
s — talpatlan edényt — magasba tartja
mindig följebb a nagy este partja,
híre és a végtelen fölé.

KÉSŐ-ŐSZ VELENCÉBEN

A városon az ősz szomorú titka,
alig akad öröm horgára már.
Oly érdesen cseng az üvegkalitka,
ha rátekintsz. S a kertekből a nyár

úgy csüng ki, mint sok-sok halotti bábu
egymásra hányt, legyilkolt csapata.

De a mélyből, az erdők vadonából
egy vágy liheg: mint hogyha éjszaka

a tengernagy megduplázná a gályát
az éber arzenálban és acél
kedvvel kátrányozná a lég dagályát,

reggel pedig indulna a hajóraj
sok evezővel, minden lobogóval
s fujná a fény, a végzet és a szél.

A KALANDOR

Amikor a társaságba tévedt:
a Váratlan volt s a Hirtelen
és körötte villogó veszélyek
fénye rezzent a riadt teren,

és fölkapta bókoló zavarba
a földről a princesz legyezőjét,
melyről éppen az imént akarta,
hogy lehulljon. És mikor a nő-nép

nem bujt véle meg az ablakokban,
(honnan a park álomködbe lobban,
hogyha a kezével rámutat)
kártyaasztalhoz ült ő nyugodtan
s nyert. És nézte azt a sok urat,

aki kártya közbe méregette
és a nőt, ki símogatta kéjjel,
vagy tükörből leste őt, megette.
És föltette, hogy nem alszik éjjel,

mint tegnap, mivel harcolnia
kell ma is, s nézése oly merő lett,
mint kinek sok nőtől van fia
és távolba gondoztatja őket.

NŐI ARCKÉP A NYOLCVANAS ÉVEKBŐL

Várakozva állt, körötte pompa,
elborítva atlaszfüggönyökbe,
melyek az ál-szenvedélyek tompa
pátoszát göngyölték föl körötte;

lánykorából mintegy elsodorva,
most egy új asszonnyá ébred ő:
tornyos kontya fáradt és mogorva
búval tűnik el a sok fodorba
s őt vigyázza mindegyik redő,

hogyha vágyik, vagy tervez szegényke,
mint lehetne a világa más:
izgatóbb, valóbb, mint a regénybe,
végzetes, viharzó lángolás, —

hogy legyen számára egy-egy emlék
s eltehesse az iskátulába,
illatokkal ringatgatva lelkét;
és a naplójába már ne kába

vágyat írjon, mely, míg rójja, gyenge
köddé olvad s szertefoszlik nyomba
s hogy egy rózsalevelet tegyen be
a nehéz, üres medálionba,

mely a mellét fekszi nappal-éjjel.
Hogy az ablakon át egyszer intsen
felgyűrűzött karcsú, kis kezével,
erre vágyik és más vágya nincsen.

HÖLGY A TÜKÖR ELÖTT

Mint a fűszert az álomitalban,
feloldja a tükre mélyiben
lankatag mozgását szeliden,
majd mosolyát is bedobja halkan.

És vár, míg folyékony tükre pezsdül
gyöngyöt hányva; aztán a haját
a tükörbe önti és agát-
fényes vállait emelve restül,

inni kezd a képből. Félve issza,
mit mámorral inna egy szerelmes,
kémlelő gyanúval, téveteg les,

s a komornát akkor hívja vissza,
hogy tükrébe már egy láng, egy bútor
árnya ing, az alkonyi borútól.

A FLAMINGÓK

Párizs, Jardin Des Plantes

Ha festi őket vásznán Fragonard,
fehérjük és rózsás színük fakócska,
olyan szegényes és olyan kopár,
mint kedvesedről e pár semmi szócska:

álomtól lanyha volt még. Mostan íme
a zöld gyepágyba nyílnak, tétován
lábuk virágzik, rózsálló kocsán
kelletve önmaguk, mint holmi Phryne;

aztán szemük elrejtik a pihében,
ahol gyümölcsvörös vegyül el ében
tollak közé, borzongva és repesve.

Majd egy madár rikolt, de a flamingók
meredten állnak s mint a lázban ingók
egyenként lépnek át a Képzetesbe.

AZ OLVASÓ

Ki ismeri őt, aki messze néz el
az életéből s más életre néz,
melyet csupán az oldalak merész,
gyors forgatása tör meg a neszével?

Még anyja sem tudná, hogy itt ki olvas
lelkétől ittas szókat. Mit tudod,
te, ki csak órák óta látod e nyugodt
fejet, mi tűnt el, míg fölnéz a holdas

magányából: mindent magára véve,
mi lenn a könyvben állott, a lapokban,
nem akarat, adás van a szemébe,
amint a tele-kész világra koppan:
mint játszó gyermek, álmok égi mása,
kit a való egyszerre csak elorz,
s ocsúdik, ám nyugalmas arcvonása
balog marad és mindörökre torz.

A LAPDA

Te Gömbölyű, mely két kéz melegét
tovább adod, röpülve, untalan,
mint a sajátod; az suhant beléd,
mi illanó s a tárgyba súlytalan,

még nem dolog, de már elég dolog,
hogy innen, a formákba öltözött
földből a testbe át nem párolog:
te röpülés és leesés között

még tétovázó, ami, hogyha száll,
mint hogyha vinné ernyedetlenül,
föl, a dobást — s ha hullik és ha áll,
a játszóknak helyet mutat felül
s egyszerre ő lesz a csoport urává,
mely átalakul új táncfigurává,

majd várva, vágyva olthatatlanul,
a röpte hirtelen elül
s magas kezek mély csészéjébe hull.

LEO GREINER

Leo Greiner 1876 április 1-én született Brünnben. Iskoláit Brassóban végezte. Főrendezője volt az „Elf Scharfrichter" című kabarénak, mely minden német kabarék közt az egyetlen művészi vállalkozás volt. Lenauról írott könyve igen híres. Eulenberg Lenau utódjának, lelki leszármazottjának tartja Leo Greinert. A müncheni lírikusok közé tartozik. Ma Berlinben él. A világháborúban az osztrák-magyar hadseregben szolgált.

MUNKÁI. Das Jahrtausend 1900 (Az évezred), Das Tagebuch 1906 (A napló).
Verseiből fordított Vajthó László.

SZERELEM

Két árny vagyunk, más-más a mi világunk.
  Találkoztunk egy kőrisfának árnyán.
A távoli mezőn magunkba jártunk
  És éji szállást néztünk bolygva árván.
Akkor megálltunk egy mély pillanatra,
  A mult időknek ismerőseként
Köszöntünk s lelkünk a láz elragadta.
Én arra, ő meg más ösvényre tért
S mindketten az ős éjbe sülyedénk.

AZ ÉLET

És egyre zordabb a nap és a tér...
Mi leng itten? Egy emberhang: beszélik.
Mi zúg? A vén fák bús fuvalma ér,
Súgják gyerekkorodnak halk meséit.
Az alkonyos mezőn vár lenn a kis kert,
Az árnya oly hűvös, oly édes-ismert,
De én búsan bolyongok, zord utód
Szívembe van egy síró, árnyas álom —
Ezt úgy hívom: anyám, azt meg: barátom,
Mosolygok s emlékezni sem tudok.

HEINRICH HORVÁT

Heinrich Horvát Kolozsvárt született 1877 február 10-én. Bölcsészetet tanult Lipcsében, Strassburgban, Bernben. Hosszabb ideig élt Párizsban. Nagyváradon tanárkodott. Most Budapesten él.

Horvát a német nyelv elsőrangú művésze. Nagy érdemeket szerzett Baudelaire tökéletes lefordításával. A modern magyar lírát is ő tolmácsolja a külföldnek, első ízben olyan lélekkel teljes átköltésben, mely egyszinten mozog a modern német líra nyelvével. Hans Bethge külföldi antológiája (Lyrik des Auslandes) kizáróan az ő fordításában mutatja be a magyar költőket.

Mint eredeti költő, a stilizált finomságok és az éles gúny művésze. Versei eddig még nincsenek kötetbe gyűjtve.

MUNKÁI. Baudelaire: Die Blumen des Bösen (Oesterheld), Das junge Frankreich, Baudelaire: Die Vorhölle (Oesterheld), Neue Ungarische Lyrik (1918, München, Georg Müller).
Verseit közölte a Kunst, Morgen, Zeit, Berliner Tageblatt, Der Deutsche, Magazin für Litteratur.

IRODALOM. Nehány versét magyarra fordította Juhász Gyula.

KÍNAI VERS A SZÉP ÉVRŐL

A tavasz szép volt; fiatal leánnyal
Aranybort ittam fiatal ligetben.

A nyár az ünnep; déli napsütésben
Virágos réten bogarak daloltak.

Az ősz minket lombos ladikba látott,
Vörös ecetfák álltak őrt a parton.

A tél azonban a regék világa,
A halk idő. Most álmodunk a fákról,
A vörös őszről és a kék tavaszról,
Méhzümmögésről, kacagó virágról
És hópihékről, melyek csendbe hullnak
S némán repülnek... nézd az ablakunkban
A hallgatás ezer fehér virágát.

CSÖNDES ÉJ

Az álmos ér oly hallgatag szomorgott,
  A pilledt gallyakon aludt a gyors
Szellő és aludtak mind a tornyok —
  Akkor indult a Sors.

Künn a mezőkön tétovázva kúszott,
  És jött az óra, a titkos, a mély.
A botja bús volt, de lombkoszorúzott
  És köpenye az éj.

Mértföld-csizmája harsogott a téren,
  Nagy madarak lármája huhogott —
Lombok emelték pajzsukat kevélyen,
  Erdőkön zuhogott.

Elébe fekszik lázadón a hullám,
  A sziszegő és harsogó elem.
A haja dermed és tovább tolulván
  Röpül a tengeren.

Nevet, hogy a víz ostorai érik,
  És künn az erdőn rémekkel csatáz,
Mert tudja a járást, egész a célig:
  A kertbe van a ház.

Eb se csahol, föl a gyerek se retten —
  A lámpa lágyan árad, mint elébb —
A kapu kordul — s lassan és meredten —
  Csendben — belép.

MÉLTÁNYOSAK LEGYÜNK, URAIM, MÉLTÁNYOSAK!

A csecsemő torkában egy zönge explodál,
velőtrázó sikoltás hallik s leírhatatlan
módon tovább huzódik, majd hosszú és kopár,
szeszélyesen-ugráló kadenciákra pattan.

Lélekzés-technikája valóságos *csoda!*
Le kell szögezni, mért sír, mért kénytelen morogni,
holott — hangsúlyozandó! — nincs is reá oka:
Vokális visszaélés látszik itt tenforogni.

Ámbátor az éremnek van egy más oldala,
taglaljuk eszerint és vonjunk hasznot belőle,
nézzük *objektivebben* s akkor ezen baba,
ez Emberi Egyed már egy *Elvnek Hirdetője,*

ki nem banális okból, nem kényszerű s merő
táp-, vagy csupán emésztés-szükségből sírja undok,
éles jaját — hanem mint *igaz Megismerő,*
s tettében van talántán egynémely tisztesb indok.

Pálcát tehát ne törjünk az újszülött felett,
ki bátor akarással rikoltja a sötét dalt,
az elvhű *„Pesszimistá"*-t köszöntse tisztelet,
amelyre minden Ember méltán jogos igényt tart!!

JAPÁN TÁNCOSNŐ

Táncolja a táncot, a bűvöletest:
„Az almafagally libegését."
A férfiakat megigézi,
Az asszonyokat leigázza.
Baráti mosoly ül a büszke mikádón
És bomlanak érte a költők.

Táncolja a táncot, a részegítőt:
„A pille bohó repülését."
A férfiakat megigézi,
Az asszonyokat megigézi.
Ámulni kegyeskedik ím a mikádó
S alélva rajongnak a költők.

Táncolja a táncot, a néma csodát:
„A fű remegését a szélben."
És rózsafa illata páráz,
Pillék aranyos raja száll rá, —
Egyszerre selyemhaja ér a szivemhez
S a lant kiesik kezeimből.

ANTON WILDGANS

Az új bécsi lírikusok közt utóbb egyéni, közvetlen, melegen-humoros, nemesen-emberies hangjával keltett figyelmet. Bécsben él. Foglalkozására nézve bíró. Költeményeket és színdarabokat ír.

MUNKÁI. Herbstfrühling 1909. Und hättet der Liebe nicht... 1911, Die Sonnette an Eacl 1913, Österreich 1914, Liebe 1916. Verseiből fordított F r a n y ó Zoltán.

CSELÉDEK

Nem kérdezi senkise, hogy mit akarnak,
Szolgálnak egy életen át idelent.
Kedvébe ha járnak a finom uraknak,
Meg is becsülik, mint az idegent.

Ott élnek az otthoni házba te nálad,
Lakásuk a csúnya, a vaksi szobák,
Mikben sose laknál. — Itten az állat
Több szívre, szelíd részvétre találhat,
Mint ők — hiszen azt se tudod, kicsodák.

Mert ők a kutyák, az örökre kivertek,
Cserélgetik őket, akár a szeget
A tengelyen. És ha megbetegedtek
Kórházba velük, hamar elviteted.

Olykor pedig a lelkükbe a jóság
Fényt hozna s öröm szállhatna oda.
Egy drága tavasz, egy hajladozó ág
Kinyitna szívükben egy isteni rózsát
S meglenne a szent öröm és a csoda.

De így kilököttjei az útipornak,
Csak ők az utolsók, mindörökig.
És mint azok, akiket összetipornak,
Eldurvul a lelkük is, összetörik.

Legtöbbje pedig lemondva hiába
Temette el egykori életét.
Idegen gyerekeknek az anyja-dadája,
S titkos koronát visel árva hajába,
Mint Mária, a cseléd.

FRANZ WERFEL

Franz Werfel Prágában született 1890-ben, most Bécsben él. Abba a fiatal költőcsoportba tartozik, amelyik „Der Kondor" címen adta ki verseit (Heidelberg 1912). Werfel jelentős, egyéni költő: primitív. Csakhogy míg a többiek az egyszerű széphez tértek vissza, ő visszatér az egyszerű jóhoz. Valaha az erkölcsi dendizmus idején, az emberek nem a bűneiket szégyenlették bevallani, hanem a jóságukat, tisztaságukat, gyermetegségüket. Werfel angyali hangokat pendít meg, hangja úgy hat, mint valami egészséges forradalom. Lírájának fő tárgya a részvét. Részvét mindenkivel, aki él, részvét, együttérzés, jóság az emberekkel, állatokkal és tárgyakkal, az egész világgal szemben, ahol az életünk misztériuma folyik. Barátja mindenkinek és mindennek. Lehajol hozzánk, mint kedves, puhakezű tanítóbácsi, megsímogatja állunk s megkérdezi, mi bajunk. Apró tragikumok — mások bajai — fájnak neki, igénytelen semmiségek, melyek a lelke nagyítótükrében óriási kisértetekké nőnek. Gyermeteg. Milliók életét éli erősen. Werfel, az idegen életek műkedvelője, idegen bánatok keserű mélyére száll le, hogy mindenkivel szenvedjen és mindenkit megvigasztaljon. Boldogságtól könnyezve dalolja a jóság örömét, dithirambokat ír arról a mélységes elégedettségről, melyet a jó tett okoz, ugrál mint a gyerek, szeret a földön lenni, érdemes élni, csak azért, hogy jót cselekedjen. A bútorai karjába borulnak, — hálásan — íróasztala megreccsen, szeretné őt megölelni, zongorája önmagától kedves darabját játssza, a könyv, melyet olvas, önmagát lapozza fel, a páfrányok, virágok, füvek utána kúsznak és a lombok zöld kezecskéikkel neki tapsikolnak. A jósága roppant és mindentlátó.

MUNKÁI. Der Weltfreund, Berlin 1912, Wir sind 1913, Einander 1915, Gesänge aus den drei Reichen 1917, Der Gerichtstag 1920.

IRODALOM. Kosztolányi Dezső: A jóság költője (Élet 1913 február 9).
Verseiből fordított: Csendes Pál, Juhász Árpád.

Ó JÓ EMBER!

Hogy hódoljak te néked?
Ó jó ember! Ó gyönyörű szó!
Vidám vagyok és meghatott!
Ó drága szó, amely ma engem
Acéloz és felvillanyoz!
Ó jó ember!

Lennél szükségbe bár,
Hogy szívesen segítenélek!
Lennél beteg és gyenge bár,
Hogy vigasztalnálak szelíden!
Lennél fáradt és árva bár,
Hogy ágyat vethetnék te néked!
Ó jó ember!

Ó engedd legalább,
Hogy szétszórt könyved összerakjam!
Ó engedd legalább,
Hogy vizet öntsek poharadba!
Ó engedd legalább,
Hogy pici lámpád lángra gyujtsam!
Ó jó ember!

Jóság, ó jó, nagy tiszta jóság!

Nevet a lelkem, hogyha látom
Hű szemüveged villogását,
Jőjj! És ne vesd meg szívemet,
Alázatot, barátságot adok,
Ó jó ember!

OPERA

Ó mért nem ülök karmesteri széken,
Hogy szétnyúlhatnék, a karom kitárva!
A szenvedélyt bezárni egy gitárba!
Hah! zúgjon az ütem, vadul, sötéten!

Nem, inkább asszonyfalka esne nékem,
S a színpad egy sarkába, én, az árva,
Míg zengene a trombita s a hárfa
Fölszikráznék: „Bosszú, Szerelem, Éden!"

Milyen csodás! már a magasba lengek,
És puha székem eltünt, mint a felleg,
Bele is borzong idegem hevessen...

Hintázva állok, a karom megindul,
Hogy a magas és roppant trambulinrul,
A finálèba magam belevessem.

RENÉ SCHICKELE

René Schickele Elzászban született 1883-ban és költészete, egyénisége magán viseli mind a francia, mind a német vérmérséklet jegyét: könnyed, elmés, dalszerű, mint a francia s mélységre törekvő, mint a német. A párizsi utcákról szóló rajzai „Schreie auf dem Boulevard" (Ordítások a boulevardon) nagy hírre tettek szert. Háború alatt az elzászi lelki kérdésről drámát írt, melyet a német színpadokon sikerrel játszottak. Svájcban kiadta a „Weisse Blätter" című folyóiratot. Ezt a német kormány később háborúellenes irányzata miatt kitiltotta Németország területéről. Ma, mint elzászi, francia alattvaló.

MUNKÁI. Sommernächte 1901, Mon Repos 1905, Weiss und Rot 1911, Die Leibwache 1914.

TÁVOLI MUZSIKA

A távoli zenének
Zsongó szava s az ének,
A puha, drága, síma,
Amely körtáncra hí ma,
Azt mondja, nyár volt régen.

S eszembe hozza lassan,
Hogy rózsálló lugasban
Nők lengedezve jártak,
Kék égbe könnyű árnyak,
Halkan dudolva nékem.

Aztán kezük a drága,
Elhervadt, mint fa ága,
Rálebbent az enyészet,
S mi villogott, becézett,
Hever hallgatva mélyen.

Vágy nélkül és megölve,
Vágy nélkül hűvös ölbe,
Mint holdfényben feresztett
Magányos kőkeresztek
Hevernek künn az éjen.

STEFAN ZWEIG

Stefan Zweig 1881 november 28-án született Bécsben és ma is ott él. Jellemzően osztrák poéta: lágy, bensőséges, esztéta. Utóbb három kötetben kiadta Verhaeren verseit német fordításban és újabban Baudelaire verseit, prózai költeményeit, s Verlaine verseit is átültette németre.

MUNKÁI. Silberne Saiten 1901 (Ezüst húrok), Die frühen Kränze 1907 (Korai koszorúk).
Verseiből Franyó Zoltán, Lengyel Ernő, Vajthó László fordított le nehányat.

BRUGES

Itt ódon és dús paloták a házak,
az este nedves, bús fátyola lóg.
A csöndes utakon már zaj se lázad,
mint ünnepestéken olyan kopárak,
hogy hazamentek már a mulatók.

A kapuzárán, a rozsdás kilincsen
már nem motoz és nem kopog a kéz,
a vén templomtoronynak fénye sincsen,
itt minden senyved a ködös bilincsen
s a bánat mély-mély tengerébe vész.

Falak fülkéjében búsan mereng rád
egy porladó és vézna kőalak,
hallgatva, titkosan néz, és ha meglát,
füledbe súg egy agg, kopott legendát
és elbúsítja a vén utakat.

RUDOLF BORCHARD

Rudolf Borchard klasszikus filológus. Híresek a fordításai. (Keats-et nagyon megértően fordította németre.) Olaszországban sokat tartózkodott. Évekkel ezelőtt kiadta könyvét „Das Buch Joram", melyet Luther német nyelvén írt és bibliai stílusával nagy feltünést keltett. Egyik kimagasló munkája a Hofmannsthalról szóló beszédje. Remekbe készült verseit a Hyperionjahrbuchban és az Insel-Almanachban tette közzé. Ezek a ritkán megjelenő, fátyolos és lenge versek a modern irodalom meglepetései.

BALLADA AZ ÁLOMRÓL, A SZÉLRŐL ÉS A DALRÓL

Kiűztem az árnyak sötét hadát,
Mik tűzhelyem kihült hamvába fúttak.
A lelkem a szobámba hívtam át
S ő jött súrolva a holdfényes útat,
Jó szellemek vezették útja árnyán.
Reccsent az ajtó? Csörrent az avar?
Zengett a tornác, pattogott a párkány?
Ó némán jött az álom, szél, a dal.

Halkan lebegtek, mint nagy madarak,
Majd tűzhelyemhez csöndesen leszálltak,
Borzongva fújták szárnyuk, hallgatag,
Lerázva a köd-harmatot s az árnyat.
Dalolt a dal: „Itt a zene s az ének.
Kinek a kedve néma vágyba hal,
Ajkat s ölet adunk mi a szegénynek" —
Így énekelt az álom, szél s a dal.

Fehér fűzfán aludtam csöndesen —
Levegőházban szellők gyülekeztek —
— Álom-apót lestem a mélybe lenn,
Hol álmodik a hét fekete herceg —
— Tengerbe buktam s a víz habja zajgott,
Mint szélbe búgó, gyenge húr fuvall.
Hárfázott a szél s zengtek a kürtök, a kagylók
„Ó tenger, fűz, álom, szél, ifjú dal."

AJÁNLÁS

Az éjszaka jön, harmatos az ösvény,
Szállj balladám a holdba föl, hamar.
Hallgass a fáknál, mély haboknak öblén —
Az ének álom, szél és pára, dal.

BERCHTOLD VIERTEL

Berchtold Viertel Bécsben él. A Volksbühne főrendezője. Első verseskönyve: Die Spur (A nyom).

Otto Pick így jellemzi: „Viertel nem kápráztat el vakmerő formajátékkal, nem izgat forradalmi taglejtéssel: biztosan csak magára támaszkodik, szenvedélyes, vadság és lágy puhaság nélkül, mélységesen komoly, a kijelentés pátosza nélkül, röviden: mértékletes, tömör és a hatása tartós."

PARASZTLOVAK

A parasztlovakat gyakran nézem, midőn
A csarnokok felé baktatnak éj-időn.

És amikor megállanak
A mázsasúlyú éj alatt,
Olyanok, mint a bús föld, mint a szörnyek.
De amikor mennek botolva,
Kocsit cepelve, robotolva,
Hátuk kemény, fönséges ívbe görbed.

Ez úgy megy, hogy zihál s meg is ráng,
Mellette mélán csüng az istráng.

Kocsisa szundít, a törekvő
Ló csak lohol és lóg a gyeplő;
Híven kocog, méterre méter,
A sáros földet egyre túrva,
Mint egy munkás, ki jó, ki durva
És úgy hívják János, vagy Péter.

S. FRIEDLAENDER

S. Friedlaender tulajdonképen bölcselő: a „Kondor" című verseskönyvben jelentette meg költeményeit, mely 1912-ben, Heidelbergben látott napvilágot. Itt egy csomó új, merész úton járó német lírikus egyesült az irodalmi forradalom nevében. A „Sturm" című lapnak — megalapítása óta — munkatársa. Verseken kívül kis prózai szatirákat és bölcseleti értekezéseket is írt M y n o n a álnéven.

MUNKÁI. Mynona: Hundert Bonbons (Szatirák).

MÉLAKÓR

Ki hall az én szivem sebérül,
Magába hull
És elfehérül,
Társatlanul.

Mint a kivert,
Vár s félve-fél,
Neki a kert
Búról mesél.

Hiába megy,
Nem lel barátot,
Arcán a jegy
S az átok.

Virágja is
Elhervadoz,
Már rágja is
A rossz.

Az éjbe súg,
Vak égbe néz,
Itala lúg,
Lege penész.

Kik meghallják a titkom,
Magukban ülnek,
Fejük titkon
Lecsügged.

ALBERT EHRENSTEIN

Albert Ehrenstein — 1886-ban született Bécsben — az új német költészet egyik legeredetibb tehetsége. Bölcsészetet végzett s érdekes-furcsa elbeszélésével, a „Tubutsch"-csal mutatkozott be, melyet követett „A kandúr öngyilkossága". Versei erősen a szimbolizmus felé hajlanak.

MUNKÁI. Die weisse Zeit (A fehér idő) 1914, Der Mensch schreit (Az ember ordít) 1916, Die rothe Zeit (A vörös idő) 1917, Den ermordeten Brüdern (A meggyilkolt testvéreknek) 1918.

VAKON

Száll a nap,
élek-e?
Zúg a Perc kereke?

Álom sincs,
éjjel sincs,
a halál
édes kincs.

Csillag, föld
zakatol,
bús hely ez, ki tudja hol?

A HALDOKLÓ GALLUS

Ó nap! Heliosznak görbe korongja!
titán Heliosz, ki a szürke világban
korongod aranyját kacagva hajítod!
Nem másztam-e hozzád rengő ima szárnyán
a messze egekbe,
nem sírtam-e én, nem hullt-e a könnyem
forró patakokban?
Áldoztam a vérem, a drága bíbor-vért,
a vérszínű mákot, vörös zokogásom.
Fény: téged imádlak, égre meredten,
s szemem kialudt a sárga parázstól.
Most nincsen az égen tiszta ezüst pont,
nem reszket a csillag, a drága kis őrszem.
A tar, koronátalan őszi fatörzsén,
egy gally meredez még,
a hűvös esőbe megrothad a kérge:
én csüngök az ágon, bús, őszi levél.

KARL KRAUS

Az új-német irodalom legkiválóbb szatírikusa, a Fackel szerkesztője. Folyóiratában évek hosszú során kíméletlen, elmés bírálója volt a régi Ausztriának, a nyárspolgári, felületes, vagy nehézkes szellemnek, mely az osztrák-bécsi társadalmat jellemezte, a művészetellenes tompaságnak, vagy kérkedő smokkságnak, mely az irodalmi kávéházakban tombolt, mindenekelőtt pedig az újságírásnak, a félművelt és felelőtlen, pöffeszkedő és éretlen, eszme nélkül szűkölködő, üzleteket kötő és vezetni akaró bérenc sajtónak. Kritikájával apostolszerű hivatást töltött be. Háború alatt folytatta harcát az ósdiság, a korlátoltság, a csatavesztő osztrák tábornokok ellen, s a béke hittel teljes szószólója maradt mindvégig.

Mint művész és költő, Karl Kraus a német nyelv legnagyobb mesterei mellett foglal helyet. Schlegel nyelvén edződött ódonan-nemes és mégis újveretű németsége. Felolvasásai, előadásai, szavalatai az irodalombarátok ünnepei. Páratlan színész is, aki a versnek babonás fényt tud adni, s egy hangárnyalattal olyan mélyrehatóan elemzi a szöveget, hogy szinte érezni a szavak gyökerét.

MUNKÁI. Worte in Versen (1916, két kötet).

IRODALOM. Karl Kraus: Búcsúztató. (Szini Gyula fordítása.)

EPIGRAMMÁK

A REPÜLŐ

Az arzenálokat sohase bántja,
de pompásan lő a gyerekszobákra.
Ha egyenesen a gyerekre lő,
tán az ágyut is eltrafálja ő.

ISTEN NEVÉBEN

Ha számlákat irkálnak és ha győznek,
az égre esd föl mindegyik.
A háborút és az üzleti könyvet
Isten nevében vezetik.

EGY STRATÉGÁNAK

A hírre bármilyen kaland jó,
keresd akármilyen alakban.
Mert oly sok-sok ember halandó,
majd te leszel még halhatatlan.

ALKALMASOK ÉS ALKALMATLANOK

Az emberiség fája furcsa fa,
kertészei úgy rendelik keményen,
hogy megfordítva éljen

és erre legbüszkébb a fa maga:
zöld levele lehull a sárba
és megmarad a sárga.

A NAPI JELENTÉS

Vajjon hogy estek el, milyen csatán?
Rohamra ment ez és nem volt szerencsés?
Azt a pergőtűz lekaszálta tán?
Mit mond az aznapi jelentés?
„Ma nincs jelenteni való."

AZ ISTENEK SZEREPCSERÉJE

A régi istenek nyugton ma sem maradnak,
nincs vége-hossza a pereskedésnek:
Ujabban Merkur istene a hadnak
s a marcona Mars a kereskedésnek.

A HŐSI HALÁLRÓL

Kimenni a csatamezőre
és a vérnek csorogni kell.
Csak az a kínlódás előtte:
a halálért is ácsorogni kell.

ÖREG TANÁROMHOZ

(Henricus Stephanus Sedlmayer)

Úgy láttalak, mint ifjúkoromba, rég,
Fehér fejeddel, fürge tekinteted
Egy hangzót keresett a légben,
Mit hebehurgya diák elvesztett.

Ekkor kihívsz egy más nebulót hamar
S mikor az ümmög, ő se találja meg,
Méltatlankodva szólsz reája,
Durvaszívű, ki ilyet se fog fel.

Szelíd s kemény volt leckeidőn szived,
Mindig szeretted a tanulóidat,
De náluk is jobban szeretted
Árva szavak szomorú betűjét.

Latin és német: erre tanítottál,
De a latinból tudtam a németet,
Mily német volt, mikor tevéled
Kedves Ovidiusod tanultam.

Mert hajh, a német, arra nem állt fejem.
Nem volt elég szóm s nem sikerült sehogy,
Hogy a tavaszt, mit még csak éltem,
Több lapon át ecsetelni kellett.

Ovidius se tudna bizony ilyet,
Még Goethe sem, egy óra kevés idő —
Mint tudná a kis gimnazista,
Hogyha szegényke nem ujságíró?

Érezted ezt, te, drága professzorom,
Lágyan kimélted árva diákodat
S németből sose buktatál meg,
Mert a latinba jelesre álltam.

Így mentem át én, majd törekedtem is,
Hisz éreztem, hogy sokkal adós vagyok,
S a német dolgozattal egykor
Még örömet szerezek tenéked.

Ha nyolc s kilenc közt németül úgy tudok,
Miként latinul tíz s tizenegy között,
Horáci versben ezt az ódát
El se tudom sohasem dalolni.

Vedd hát e versem, mint diligentiát.
Arcod szelíd a képzeletem ködén,
A képed, a szavad enyém még,
Mintha ma is közeledben ülnék.

Most újra itt vagy, férfiasan-finom
Kezed simítja homlokodat, busan,
Tán ápolsz épp egy nagybeteg szót —
Szent hivatás e silány világban.

Fejed lecsüng már, ámde magasra tör
A szellemed még, láttalak a minap
Az iskolánk felé s úgy érzem,
Hogy te vezetsz ma is iskolába.

Hová tekint, mondd, elboruló szemed?
Ez elveszett kort nyelvre tanítod-e?
Még mostan is? Kövesd a példám
És a jelennek is adj szekundát!

II. KÖTET TARTALMA.

NÉMETEK

ANNETTE VON DROSTE HÜLSHOFF
Bevezető ... 7
Álmatlan éj ... 8

HEINRICH HEINE (arcképpel)
Bevezető ... 12
Szonett ... 14
1849 októberében ... 15

EDUARD MÖRIKE
Bevezető ... 18
Szeptemberi reggel ... 19

CHRISTIAN FRIEDRICH HEBBEL
Bevezető ... 20
A sír ... 21

CONRAD FERDINAND MEYER (arcképpel)
Bevezető ... 23
Halottak kara ... 24
Még egyszer ... 24
Az úti serleg ... 25
Menedékház ... 26
Sirályok ... 26
A római kút ... 27
Éji hangok ... 27
Újévi harangzúgás ... 28

DETLEV VON LILIENCRON (arcképpel)
Bevezető ... 29
A kamcsatkai költő ... 31
Sziciliának:
Koratavasz az erdőszélen ... 33
Kétféle sors ... 33
Kis emlék ... 34
A harc vége ... 34
Vadászat után ... 35
Sírirat ... 35
Nyári éj ... 35
Acheroni borzongás ... 36
Mutatók a „Poggfred"-ből:
Ötödik kántus: A kis Fite 36
Nyolcadik kántus:
Csillagról csillagra ... 46
Huszonnyolcadik kántus:
A gyűlölet ... 59
Bál után ... 60
Szfinksz a rózsák közt ... 61
Marechal Niels ... 62

De sokáig várattál magadra 62
A vadkanos címer 63

GUSTAV FALKE

Bevezető 65
Évek multán 65

BRUNO WILLE

Bevezető 67
Csönd 67
Rózsák 69

PAUL BARSCH

Bevezető 71
Dél 71

ARNO HOLZ
(arcképpel)

Bevezető 73
Ninon 74
A szomszédaim 75

FRANK WEDEKIND

Bevezető 78
Ilse 79
Meningitis tuberculosa 79

STEFAN GEORGE

Bevezető 81
Az álarcos hölgy 82
A szőnyeg 83
Az idegen nő 84

GUSTAV RENNER

Bevezető 85
Cäsar 85

ALFRED KERR

Bevezető 87
Hanako 88

FRITZ PHILIPPI

Bevezető 89
Isten szeme keresett 89

HANS BENZMANN

Bevezető 91
A kánai menyegző 91
Jön a halál . . . 92

RICHARD DEHMEL
(arcképpel)

Bevezető 94
Az úszó 96
Magány 96
Toilette 98
Tikkadt lég 99
Esőben 100
Nefelejts 101
Gyerek-gügyögés 102
Ének fiamhoz 103
Roham 104

ALFRED MOMBERT

Bevezető 106
Altató dal 106

FELIX DÖRMANN

Bevezető 108
Amit én szeretek 108

HUGO v. HOFMANNSTHAL
(arcképpel)

Bevezető 110
Koratavasz 111
A mulandóság terzinái 113
A régi Bécs 113

RAINER MARIA RILKE
(arcképpel)

Bevezető 117
Az „Imakönyv"-ből:
A sápadt Ábel . . . 120
Munkásaid vagyunk . . . 120
Én nem hiszem . . . 121
Te vagy a Kormos . . . 122
Örökkévaló, megmutatkozál . . . 122
Kiolthatod szemem . . . 123
Te vagy az Agg . . . 124
Te a jövő vagy . . . 124
Sosem nyugosznak itten . . . 125
Tedd, hogy legyek . . . 126
Uram, a nagyváros . . . 126
Itt emberek élnek . . . 127
Ők nincsenek . . . 128
Mert a szegénység . . . 129
Te vagy a bús . . . 129
És nézd . . . 131
Mert lásd . . . 131
A szegény háza . . . 131
A városok csak a bűnt . . . 132
Szegényeid szenvednek . . . 133
A fiú 134
A szomszéd 134
Pont du Carrousel 135
Őszi nap 136
Vihar 136
Végzetes órán 137
Az öngyilkos dala 138
Az árva dala 139
Dávid énekel Saul előtt I—III. 140
Josué utolsó országgyülése 142
Az olajfák kertje 143
Pietà 145
A fogoly 145
A hattyú 146
Női sors 147
A lábbadozó nő 147
A nő, aki megvakul . . . 148
Válás 149
Önarckép 1906-ból 150
A király 150
Feltámadás 151
A zászlótartó 152
A szerető 152
Spanyol táncosnő 153
A kedves halála 154
Saul a próféták között 155
Sámuel megjelenik Saul előtt 156
Próféta 157
Jeremiás 158
Absalon bukása 159
Eszter 160
Haláltánc 162
Utolsó ítélet 163
Az oszlopos szent 163
Jézus keresztre-feszítése 165
A koldúsok 166
Hullamosó nők 166
Kép 167
Késő-ősz Velencében 168
A kalandor 169
Női arckép a nyolcvanas évekből 170
Hölgy a tükör előtt 171
A flamingók 172

Az olvasó ... 173
A lapda ... 173

LEO GREINER

Bevezető ... 175
Szerelem ... 175
Az élet ... 176

HEINRICH HORVÁT

Bevezető ... 177
Kinai vers a szép évről ... 178
Csöndes éj ... 178
Méltányosak legyünk, uraim, méltányosak! ... 180
Japán táncosnő ... 181

ANTON WILDGANS

Bevezető ... 182
Cselédek ... 182

FRANZ WERFEL

Bevezető ... 184
Ó jó ember! ... 185
Opera ... 186

RENÉ SCHICKELE

Bevezető ... 187
Távoli muzsika ... 187

STEFAN ZWEIG

Bevezető ... 189
Bruges ... 189

RUDOLF BORCHARD

Bevezető ... 191
Ballada az álomról, a szélről és a dalról ... 191
Ajánlás ... 192

BERCHTOLD VIERTEL

Bevezető ... 193
Parasztlovak ... 193

S. FRIEDLAENDER

Bevezető ... 195
Mélakór ... 195

ALBERT EHRENSTEIN

Bevezető ... 197
Vakon ... 197
A haldokló gallus ... 198

KARL KRAUS

Bevezető ... 199
Epigrammák:
A repülő ... 200
Isten nevében ... 200
Egy stratégának ... 200
Alkalmasok és alkalmatlanok ... 200
A napi jelentés ... 201
Az istenek szerepcseréje 201
A hősi halálról ... 201
Öreg tanáromhoz ... 201